

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, θα πρέπει να είστε σε θέση:

- Να αναγνωρίζετε διαφορετικούς παράγοντες πολιτισμικής διαφορετικότητας στην κοινωνία μας.
- Να αναλύετε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε ζώντας σε ένα παγκόσμιο χωριό.
- Να εντοπίζετε την ενότητα και την αρμονία μέσα στη διαφορετικότητα.
- Να αναγνωρίζετε τη σπουδαιότητα του να αναπτύξει κανείς στέρεες γνώσεις και ικανότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΜΑΣ ζούσαν σε μικρά χωριά· οι περισσότεροι απ' αυτούς σπανίως ταξίδευαν μακριά απ' τις κοινότητές τους. Περνούσαν όλη τους τη ζωή και πέθαιναν κοντά στο μέρος όπου είχαν γεννηθεί, ενώ μεγάλο μέρος της ανταλλαγής πληροφοριών γινόταν μέσω της πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνίας με άτομα που ήταν αρκετά όμοια με αυτούς. Με το πέρασμα των χρόνων, η πρόοδος στις μεταφορές και τις τεχνολογίες τηλεπικοινωνίας, οι εξελίξεις στη διεθνή επιχειρηματικότητα και οι πολιτικές ανταλλαγές έχουν φέρει αγνώστους από διαφορετικά μέρη του κόσμου σε αυτήν τη διά ζώσης επαφή. Το 1964, ο Καναδός αναλυτής του πολιτισμού των ΜΜΕ Marshall McLuhan επινόησε τον όρο *παγκόσμιο χωριό* για να περιγράψει έναν κόσμο στον οποίο η τεχνολογία επικοινωνίας, όπως η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι υπηρεσίες ενημέρωσης, παρέχει ενημέρωση και πληροφορία στα πιο απομακρυσμένα μέρη του κόσμου. Σήμερα, το παγκόσμιο χωριό του McLuhan δεν θεωρείται πια αφηρημένη ιδέα, αλλά ουσιαστική βεβαιότητα. Μπορούμε να ανταλλάξουμε ιδέες τόσο γρήγορα και εύκολα με ανθρώπους σε όλο τον κόσμο όσο οι πρόγονοί μας αντάλλασαν ιδέες εντός των ορίων των χωριών τους. Σχηματίζουμε κοινότητες και κοινωνίες, και συναντούμε ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμούς στις επιχειρήσεις, στο σχολείο, στους δημόσιους χώρους, στη γειτονιά μας και στον κυβερνοχώρο. Μπορούμε να φοράμε ρούχα φτιαγμένα στην Κίνα, να αγοράζουμε θαλασσινά από την Ταϊλάνδη, να δειπνούμε με φίλους σε ένα ιταλικό εστιατόριο, να δουλεύουμε σε έναν υπολογιστή κατασκευασμένο στις ΗΠΑ, να οδηγούμε αυτοκίνητο σχεδιασμένο στην Ιαπωνία – και η λίστα συνεχίζεται. Η κάθε μας συνάντηση με καινούργιες εμπειρίες, όπως είναι το φαγητό, ο ρουχισμός, ο τρόπος ζωής, η τέχνη, η γλώσσα ή μια συνήθεια, μας διδάσκει νέα πράγματα έξω από τον πολιτισμό του «χωριού» μας.

«Η παγκοσμιοποίηση κατέχει κεντρική θέση στον σύγχρονο πολιτισμό· οι πολιτισμικές συνήθειες κατέχουν κεντρική θέση στην παγκοσμιοποίηση» (Tomlinson, 1999: 1). Αυτή η παράθεση εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε ζώντας σε ένα παγκόσμιο χωριό. Στο κεφάλαιο αυτό πρώτα ταυτοποιούμε διαφορετικούς παράγοντες πολιτισμικής διαφορετικότητας στην κοινωνία μας. Η πρόοδος της τεχνολογίας, τα σύγχρονα συστήματα μεταφορών, η παγκόσμια οικονομία, οι διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές και η μαζική μετανάστευση δίνουν στο «χωριό» μας μεγαλύτερη πολιτισμική ποικιλομορφία. Σε αυτό το παγκόσμιο χωριό, οι άνθρωποι διαρκώς διασχίζουν σύνορα και επιδίδονται σε

διεθνείς ανταλλαγές. Είναι σε αυτό το κεφάλαιο που ερευνούμε θεωρίες παγκοσμιοποίησης και το πλαίσιο μέσα στο οποίο εφαρμόζονται, περιγράφουμε διάφορες προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε ζώντας σε ένα τέτοιο παγκόσμιο χωριό και εξηγούμε τους ρόλους που μπορεί να παίξει η διαπολιτισμική επικοινωνία στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Αναγνωρίζοντας τη σημασία της ανάπτυξης των σωστών γνώσεων και ικανοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας, μπορούμε να εκτιμήσουμε την ενότητα και την αρμονία μέσα στη διαφορετικότητα του παγκόσμιου χωριού μας.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Προηγμένη τεχνολογία και σύστημα μεταφορών

Παγκοσμιοποίηση είναι η διαδικασία αυξημένης διασύνδεσης μεταξύ των κοινωνιών, έτσι ώστε τα γεγονότα σε ένα μέρος του κόσμου να έχουν περισσότερα και βαθύτερα αποτελέσματα σε ανθρώπους και κοινωνίες που βρίσκονται μακριά (Baylor & Smith, 2001). Σήμερα, μπορούμε να παρακολουθήσουμε και να διαβάσουμε για τα ίδια γεγονότα την ίδια στιγμή, ανεξαρτήτως της απόστασης στον χώρο και τον χρόνο. Με τη χρήση ηλεκτρονικών μηνυμάτων (email), μέσω κοινωνικής δικτύωσης, πινάκων ανακοινώσεων, δορυφόρων, φαξ και κινητών τηλεφώνων, μπορούμε να έρθουμε σε επαφή με ανθρώπους οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Εάν επιθυμούμε μια πιο προσωπική ανταλλαγή, το Skype ή η τεχνολογία βιντεοδιασκέψεων μπορούν να φέρουν έναν άνθρωπο, από την άλλη άκρη του κόσμου, στην οθόνη του υπολογιστή ακριβώς μπροστά μας. Όροι όπως *ιστολόγια* (blogs, σύντμηση του όρου web log), *διαδικτυακό αρχείο* και *καταγεγραμμένες συνεδρίες ήχου* (podcasting, ένα αμάλγαμα των iPod και broadcasting) έχουν εμφανιστεί στα λεξικά μας από τις αρχές του 21ου αιώνα. Το Facebook αποτελεί πλέον παγκόσμιο φαινόμενο, επιτρέποντας σε ανθρώπους κάθε λογής να δημοσιεύουν τα προφίλ τους στο διαδίκτυο και να επικοινωνούν με άλλους χρήστες σε όλο τον κόσμο. Το Πρωτόκολλο Τηλεφωνίας μέσω Διαδικτύου (Voice-over-internet protocol - VOIP), μία από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες διαδικτυακές τεχνολογίες, επιτρέπει σε ανθρώπους να μιλούν διαδικτυακά σαν να χρησιμοποιούν σταθερό τηλέφωνο. Η άμεση ανταλλαγή μηνυμάτων και εικόνων μέσω κινητού τηλεφώνου μπορεί να μεταφέρει οπτικά μηνύματα, εάν ένα ακουστικό κανάλι δεν είναι διαθέσιμο. Οι επιλογές μέσω σύνδεσης με άλλους ανθρώπους οπουδήποτε και οποτεδήποτε πολλαπλασιάζονται διαρκώς.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Μετέχουμε όντως σε έναν πιο ενοποιημένο ή ποικιλόμορφο κόσμο επειδή οι τεχνολογίες επικοινωνίας μας φέρνουν πιο κοντά; Ποιες είναι οι μεγαλύτερες διαφορές; Τι παραμένει το ίδιο;

ΘΕΩΡΙΑ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΩΡΙΟ

Η ιδέα του παγκόσμιου χωριού και η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης θέτουν περισσότερες ερωτήσεις παρά απαντήσεις. Η Anura Goonasekera (2001) ορίζει την παγκοσμιοποίηση ως τη διεύρυνση, εμβάθυνση και επιτάχυνση της παγκόσμιας διασυνδεσιμότητας σε όλες τις όψεις της σύγχρονης κοινωνικής ζωής. Αυτή η διασυνδεσιμότητα καταρρίπτει το σύνορο μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η μεταφορική έννοια του παγκόσμιου χωριού έχει αιχμαλωτίσει τη φαντασία πολλών ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών ηγετών και διανοούμενων. Η Goonasekera υποστηρίζει επίσης ότι «παραδόξως, ανακαλύπτουμε πως, ενώ η τεχνολογία έχει δώσει στον κόσμο τα μέσα για να έρθει πιο κοντά σε ένα παγκόσμιο χωριό, η ίδια αυτή τεχνολογία έχει επίσης γεννήσει φόβους χωρίς προηγούμενο για κυριαρχία των τεχνολογικά ισχυρών κρατών» (2001: 278). Κάποιοι ηγέτες της Ασίας νιώθουν ότι η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί φόβους πολιτισμικής ρευστοποίησης, ιδιαίτερα ανάμεσα στα μικρότερα κράτη. Συνεπώς, το παγκόσμιο χωριό θεωρείται περισσότερο ως απειλή στις πολιτισμικές ταυτότητες παρά ως ευκαιρία να δημιουργηθεί ένας πιο ομόφωνος πολιτισμός μεταξύ των ανθρώπων.

Παραπομπή

Goonasekera, Anura (2001), «Transnational communication: establishing effective linkages between North and South», in N. Chitty (ed.), *Mapping Globalization: International Media and a Crisis of Identity*. Penang: Southbank. pp. 270-281.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την παγκοσμιοποίηση και την πολιτισμική ηγεμονία

Castells, Manuel (2007), «Communication, power and counter-power in the network society», *International Journal of Communication*, 1: 238-266.

Η θεωρία στην πράξη

ΤΟΠΙΚΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΣΜΟΣ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Η αυξανόμενη κινητικότητα αγαθών και ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα έχει κλονίσει τον παραδοσιακό, στατικό και καθολικό ορισμό του τόπου. Στους τουριστικούς προορισμούς, για παράδειγμα, η δημιουργία περιοχών για «τουριστική κατανάλωση» εμπεριέχει τη στρατηγική κινητοποίηση πόρων σε ένα παγκόσμιο - τοπικό συνεχές. Η Gao (2012) μελέτησε μια τουριστική περιοχή, τη West Street, στην Κομητεία Yangshuo της Κίνας, για να δείξει πώς μια αστική γειτονιά σταδιακά μεταμορφώθηκε σε ένα «παγκόσμιο χωριό» για τοπικούς τουρίστες, εν μέρει μέσω της υιοθέτησης των Αγγλικών ως ση-

μειολογικού μέσου. Ευρισκόμενη στη γραφική Κομητεία Yangshuo, η West Street είναι γεμάτη μαγαζιά χειροτεχνίας, καταστήματα καλλιγραφίας και ζωγραφικής, καφέ, μπαρ και σχολές κινεζικού κουνγκ φου. Αποτελεί, επίσης, σημείο συνάντησης για το μεγαλύτερο μέρος των ξένων, με πάνω από 20 επιχειρήσεις να ανήκουν σε ξένους. Το μέρος ονομάζεται «παγκόσμιο χωριό», καθώς όλοι οι ντόπιοι μιλούν ξένες γλώσσες. Η Gao ανέλυσε τα *Χρονικά της Κομητείας*, αναφορές των μέσων ενημέρωσης, διαφημιστικό υλικό στις ιστοσελίδες της τοπικής αυτοδιοίκησης, και πήρε συνεντεύξεις από ντόπιους και ξένους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων στη West Street για να αποκαλύψει πώς οι γλωσσικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούνται για να περιορίσουν τοπικά την παγκοσμιοποίηση σε τουριστικές περιοχές. Ευρήματα από αυτή τη μελέτη δείχνουν ότι το «παγκόσμιο χωριό» στο Yangshuo δεν αποτελεί απλά παράδειγμα δυτικοποίησης, αλλά ένα κοινωνικό κατασκεύασμα του οποίου η σπουδαιότητα αντιστοιχεί σε ιδεολογίες πολιτισμού και γλώσσας σε κοινωνικό επίπεδο.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Οι τουριστικές περιοχές παρέχουν ευκαιρία σε μειονοτικές γλώσσες και πολιτισμούς να ενισχύσουν την αξία τους μέσω της εμπορευματοποίησης των τοπικών γλωσσών και ταυτοτήτων. Μπορείτε να ταυτοποιήσετε ένα άλλο πεδίο έρευνας της κοινωνικής κατασκευής του χώρου;

Παραπομπή

Gao, Shuang (2012), «Commodification of place, consumption of identity: the sociolinguistic construction of a “global village” in rural China», *Journal of Sociolinguistics*, 16(3): 336-357.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την παγκοσμιοποίηση

Blommaert, Jan (2010), *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Οι προηγμένες τεχνολογίες επικοινωνίας επηρεάζουν επίσης τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούμε σχέσεις με άλλους. Σε προηγούμενους αιώνες, οι κοινωνικές σχέσεις τυπικά περιορίζονταν από την απόσταση που μπορούσε κάποιος να καλύψει (Martin & Nakayama, 2001). Κάθε τεχνολογική ανακάλυψη –το τρένο, το όχημα με κινητήρα, το τηλέφωνο ή το διαδίκτυο– έχει μεταμορφώσει και διευρύνει πολυπλεύρως τις κοινωνικές σχέσεις. Υπάρχουν εκατομμύρια χρηστών του ίντερνετ παγκοσμίως κάθε μέρα. Ο μέσος χρήστης περνά πάνω από το 70% του χρόνου του στο διαδίκτυο, χτίζοντας προσωπικές σχέσεις όπως διαδικτυακές φιλίες, σεξουαλικές σχέσεις και ειδύλλια (Nua Internet Survey, 2007). Αποδείξεις της νομιμότητας και της κοινωνικής αποδοχής αυτών των τύπων σχέσεων μπορούν να βρεθούν, για

παράδειγμα, στη δημοφιλή ταινία της Warner Bros «Έχετε μήνυμα στον υπολογιστή σας» («You've Got Mail», 1998), της οποίας η θεματολογία ήταν η ευρέως αυξανόμενη αποδοχή ερωτικών σχέσεων δημιουργημένων στο διαδίκτυο.

Το διαδίκτυο έχει οδηγήσει σε καινούργιους τρόπους κοινωνικοποίησης που δείχνουν ιδιαίτερα ελκυστικοί στους νέους ανθρώπους. Έρευνες αναδεικνύουν ότι, για παράδειγμα, στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες οι περισσότεροι άνθρωποι ξέρουν κάποιον που έχει γνωρίσει έναν ερωτικό σύντροφο στο ίντερ-

Φωτογραφία 1.1 Παραμένουμε «συνδεδεμένοι» στην εργασία και στον ελεύθερο χρόνο μας. Copyright © Jaka Polutnik. Χρησιμοποιείται με άδεια.

νετ. Όπως γράφει η Sveningsson (2007), ένα από τα πιο δημοφιλή διαδικτυακά σημεία συνάντησης στη Σουηδία είναι μια διαδικτυακή κοινότητα που ονομάζεται Lunarstorm (www.lunarstorm.se), την οποία επισκέπτεται εβδομαδιαίως το 85% και καθημερινώς το 29% όλων των Σουηδών, μεταξύ 15 και 20 ετών. Οι περισσότεροι νεαροί Σουηδοί φαίνεται να έχουν γίνει μέλη του Lunarstorm – τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν φτάσει στο σημείο να το αποκαλέσουν «το μεγαλύτερο διαδικτυακό κέντρο ψυχαγωγίας για νέους στη Σουηδία». Οι Whitty, Baker και Inman (2007) εκφράζουν την άποψη ότι, παρ'όλα αυτά, υπάρχουν τα συνήθη βήματα που οδηγούν στη σύναψη και εξέλιξη μιας ερωτικής σχέσης, ακόμα και όταν αυτή δημιουργείται στο διαδίκτυο: η συνάντηση σε συγκεκριμένους ιστοτόπους, η διαδικτυακή επικοινωνία και η συνάντηση στην πραγματική ζωή είναι παράγοντες σε επιτυχημένες και μη σχέσεις που ξεκινούν στο διαδίκτυο. Εκτιμούν τον ρόλο του Facebook στην κλιμάκωση των ρομαντικών σχέσεων και υποστηρίζουν ότι οι νέες τεχνολογίες των Μέσων υποκαθιστούν ή αντικαθιστούν την πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση στην εξέλιξη των σχέσεων για μεγάλο αριθμό ατόμων.

Η ιδέα ρομαντικών σχέσεων στο διαδίκτυο γίνεται όλο και πιο δημοφιλής όσο η κινητικότητα της κοινωνίας αυξάνεται. Σε αντίθεση με το τηλέφωνο, το ταχυδρομείο και το ταξίδι καθαυτό, το κόστος του email, της άμεσης ανταλλαγής μηνυμάτων και των chat rooms δεν στηρίζεται ούτε στο μέγεθος του μηνύματος ούτε στην απόσταση που διανύει το μήνυμα. Το διαδίκτυο, επομένως, παρέχει πολλές ευκαιρίες ώστε να διατηρήσει κανείς και να λάβει υποστήριξη από εξ αποστάσεως ερωτικούς συντρόφους, καθώς είναι φθηνό, άνετο, γρήγορο και παρόμοιο με μια συζήτηση. Οι άνθρωποι με τους οποίους ανταλλάσσουμε email στο διαδίκτυο είναι πιθανόν, τώρα όσο ποτέ άλλοτε, να προέρχονται από διαφορετικές χώρες, να

έχουν διαφορετικά εθνοτικά και πολιτισμικά υπόβαθρα, και διαφορετικές εμπειρίες ζωής. Οι προηγμένες τεχνολογίες επικοινωνίας κάνουν την κοινωνία μας πολιτισμικά περισσότερο ποικιλόμορφη από κάθε άλλη φορά.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Με ποιους τρόπους μπορεί η διαδικτυακή επικοινωνία να διαμορφώσει τη δομή και την εξέλιξη των διαπροσωπικών σχέσεων, όπως οι φιλίες; Θεωρείτε ότι η συνεχιζόμενη εξάρτηση από την επικοινωνία με μεσολάβηση της τεχνολογίας θα οδηγήσει σε αποδυνάμωση των δεξιοτήτων διαπροσωπικής επικοινωνίας;

Στον κυβερνοχώρο, όχι απλά ερχόμαστε σε επαφή με περισσότερους ανθρώπους, αλλά με τα σύγχρονα συστήματα μεταφορών μας επιτρέπεται να έρθουμε και σε άμεση επαφή με περισσότερους ανθρώπους. Η κοινωνία μας είναι πολύ πιο κινητική απ' ό,τι στο παρελθόν. Για παράδειγμα, τη δεκαετία του 1930, το ταξίδι από την Κίνα στη Σιγκαπούρη διαρκούσε μερικούς μήνες· οι ταξιδιώτες ξεκινούσαν το ταξίδι τον χειμώνα και έφταναν στον προορισμό τους το καλοκαίρι. Σήμερα, η ίδια απόσταση με αεροπλάνο θα έπαιρνε μόνο λίγες ώρες! Τέτοια άνεση κίνησης αλλάζει τη φύση της κοινωνίας. Από τη μια, οικογένειες και άτομα κινούνται συχνά και άνετα προς αναζήτηση ευκαιριών για τα οικονομικά τους, την εργασία ή τον τρόπο ζωής τους. Ένας Νεοζηλανδός μπορεί να εργαστεί στην Αυστραλία· ένας Αυστραλός μπορεί να εργαστεί στις ΗΠΑ· ένας Αμερικανός μπορεί να εργαστεί στην Αγγλία· ένας Βρετανός μπορεί να εργαστεί στη Γαλλία· ένας Γάλλος μπορεί να εργαστεί στο Βέλγιο – ή στην Ταϊτή. Η άνοδος της τεχνολογίας και της κινητικότητας κάνει το παγκόσμιο χωριό μας μικρότερο, αλλά αυξάνει τη διαφορετικότητα μέσα σ' αυτό.

Από την άλλη, όπως υποστηρίζει η Brown (2011), από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και μετά, υπάρχει μια παράξενη αύξηση στην ανέγερση τειχών, με σκοπό τον διαχωρισμό των ανθρώπων. Δεν είναι μόνο ότι παρατηρείται αναζωπύρωση της κατασκευής τειχών, όπως το ανάχωμα της Δυτικής Όχθης του Ισραήλ, ο συνοριακός φράχτης ΗΠΑ - Μεξικού, ή μικρότερα φράγματα στις παρυφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή στα σύνορα της Ινδίας, της Σαουδικής Αραβίας και πλήθους άλλων χωρών (ή τα νοητά σύνορα των νησιωτικών χωρών όπως η Αυστραλία), υπάρχει επίσης αύξηση στις προσπάθειες περίφραξης, σαν να μπορούσαν τα έθνη να τυλιχτούν σε προστατευτικά τείχη για ασφάλεια. Σκεφτείτε την πόλη του Michalovce στη Σλοβακία, όπου οι κάτοικοι έχτισαν ένα τσιμεντένιο ανάχωμα για να διαχωριστούν από τον Ρομά πληθυσμό που αποτελεί την πλειονότητα. Αυτό το τείχος δεν έχει να κάνει με την κυριαρχία ή την ασφάλεια, αλλά μόνο με την αποστροφή και την ξενοφοβία. Έτσι, ενώ οι τεχνολογικές αλλαγές έχουν κάνει ευκολότερη την ανταλλαγή ιδεών, έχουν επίσης μεγιστοποιήσει την πιθανότητα παρανοήσεων. Αν αναλογιστούμε ότι άνθρωποι με το ίδιο πολιτισμικό υπόβαθρο ενδέ-

χεται να αντιμετωπίσουν προβλήματα στη μεταξύ τους επικοινωνία, μπορούμε να κατανοήσουμε πιο ολοκληρωμένα τις δυσκολίες που πιθανώς να συναντήσουν άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς όταν επιχειρούν να επικοινωνήσουν. Η κατανόηση άλλων πολιτισμών αποτελεί μια πρόκληση που αντιμετωπίζουμε σήμερα, ζώντας σε μια παγκόσμια κοινωνία.

 Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Cunningham, William A., Nezlek John B. and Banaji Mahzarin R. (2004), «Implicit and explicit ethnocentrism: revisiting the ideologies of prejudice», *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10): 1332-1346.

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Στη βιβλιογραφία (Held & McGrew, 2007), υπάρχουν τρεις διαφορετικές οπτικές για την παγκοσμιοποίηση: μια παγκοσμιοποιητική οπτική, μια παραδοσιακή και μια μετασηματιστική οπτική.

Οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης τη βλέπουν ως αναπόφευκτη εξέλιξη την οποία η ανθρώπινη επέμβαση δεν μπορεί να αναχαιτίσει ή να επηρεάσει, ιδιαίτερα μέσω των παραδοσιακών πολιτικών θεσμών, όπως τα εθνικά κράτη. Οι υπέρμαχοι της παράδοσης, από την άλλη, υποστηρίζουν ότι η σπουδαιότητα της παγκοσμιοποίησης ως νέας φάσης έχει διογκωθεί. Πιστεύουν ότι το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας είναι τοπικό, όχι παγκόσμιο, και εξακολουθούν να αποδίδουν σημαντικό ρόλο στα εθνικά κράτη. Οι υπέρμαχοι, τέλος, του μετασηματισμού ισχυρίζονται ότι η παγκοσμιοποίηση αντιπροσωπεύει σημαντική αλλαγή, αλλά αμφισβητούν το αναπόφευκτο των επιπτώσεών της. Υποστηρίζουν ότι υπάρχει ακόμα σημαντικό πεδίο δράσης για εθνικούς, τοπικούς και άλλους παράγοντες.

Παραπομπή

Held, David and Anthony McGrew (eds) (2007), *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. Cambridge: Polity Press.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την παγκοσμιοποίηση

Baylis, John, Steve Smith and Patricia Owens (2011), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (5th edn). Oxford: Oxford University Press.

Η θεωρία στην πράξη

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΕΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΥΠΕΡΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΩΝ

Η έρευνα για την παγκοσμιοποίηση των μέσων ενημέρωσης έχει αυξηθεί ταχύτατα τα τελευταία χρόνια. Στο πεδίο σπουδών των παγκόσμιων μέσων ενημέρωσης υπάρχει μια συνεχιζόμενη διαμάχη μεταξύ δύο βασικών θέσεων: των υπέρμαχων της παγκοσμιοποίησης και των σκεπτικιστών. Οι υπέρμαχοι τονίζουν την πιθανότητα διακρατικών συστημάτων ενημέρωσης και επικοινωνιακής τεχνολογίας για να δημιουργηθεί μια παγκόσμια δημόσια σφαίρα, ενώ οι σκεπτικιστές δίνουν έμφαση στα διαρκή εθνικά χαρακτηριστικά των μέσων ενημέρωσης και στη συνεχιζόμενη σταθερότητα του παραδείγματος του εθνικού κράτους. Στην έρευνά της για την εμφάνιση μιας διακρατικής (ευρωπαϊκής) ταυτότητας στην εθνική ενημέρωση αναφορικά με την παγκόσμια κλιματική αλλαγή, η Olausson (2013) ανέλυσε κλιματικά ρεπορτάζ σε ινδικές, σουηδικές και αμερικανικές εφημερίδες. Τα ευρήματα έδειξαν ότι κάποιες εγχώριες συζητήσεις δημιούργησαν σαφείς αλληλοσυνδέσεις ανάμεσα στο εθνικό ή τοπικό και στο παγκόσμιο πλαίσιο, τοποθετώντας, για παράδειγμα, τη διοργάνωση της Ώρας της Γης σε μια μικρή πόλη της Σουηδίας, μέσα στα παγκόσμια όρια της εκδήλωσης. Άλλες συζητήσεις λειτούργησαν προς την κατεύθυνση του παγκόσμιου και όχι του τοπικού· αυτό σημαίνει ότι δεν υπήρχαν στοιχεία που να περιορίζουν το θέμα της κλιματικής αλλαγής σε επίπεδο έθνους. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι εθνικό και παγκόσμιο δεν αλληλοαποκλείονται, αλλά το ένα ενισχύει και αναδομεί το άλλο· αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Σκεφτείτε τα κοινά των μέσων ενημέρωσης. Μπορείτε να δώσετε παραδείγματα με τα οποία να δείχνετε τι είδους γεγονότα, από αυτά που καλύπτουν τα μέσα, είναι πιο πιθανό να ενεργοποιήσουν τις θέσεις μας που έχουν να κάνουν με την εθνική ταυτότητα; Υπό ποιες συνθήκες αποδεχόμαστε παγκόσμιες απόψεις που προβάλλονται από τα μέσα ενημέρωσης;

Παραπομπή

Olausson, Ulrika (2013), «Theorizing global media as global discourse», *International Journal of Communication*, 7: 1281-1297.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης

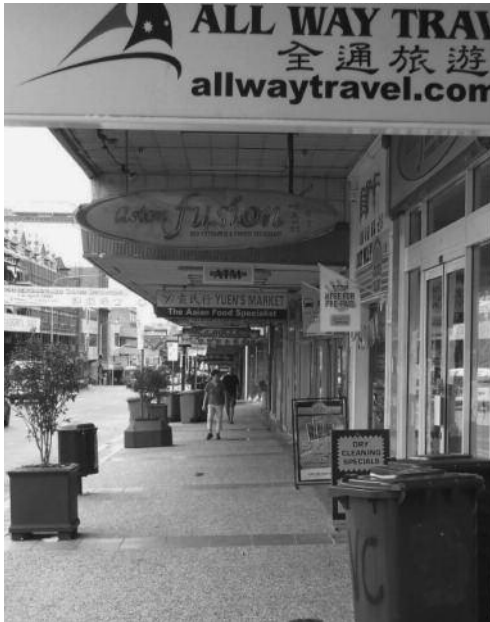
Sparks, Colin (2007), «What's wrong with globalization?», *Global Media and Communication*, 3(2): 133-155.

Παγκόσμια οικονομία και εμπορικές συναλλαγές

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) (Information and communication technologies - ICTs) μετατρέπουν το πιθανό εύρος και την επιρροή των οικονομικών και εμπορικών μας συναλλαγών από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο. Ο όρος *παγκόσμιος μετασχηματισμός* αναφέρεται στις παγκόσμιες οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους (Cooper, Calloway-Thomas & Simonds, 2007). Για παράδειγμα, άνθρωποι σχεδόν σε κάθε μέρος του κόσμου μπορούν να αγοράσουν παπούτσια Reebok, τζιν Levi ή ένα iPhone. Οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των πολιτισμών είναι τόσο συχνές όσο και το εμπόριο μεταξύ δύο ατόμων στο ίδιο χωριό, αιώνες πριν. Τα ρούχα που φοράμε, το φαγητό που αγοράζουμε στο τοπικό σούπερ μάρκετ, τα αυτοκίνητα που οδηγούμε, οι ηλεκτρικές συσκευές που χρησιμοποιούμε στο σπίτι, οι ταινίες που βλέπουμε, μπορούν όλα να προέρχονται από διαφορετικές χώρες. Πράγματι, γινόμαστε κάθε μέρα όλο και πιο πολυπολιτισμικοί. Η τοπική αγορά μας είναι το ίδιο πολιτισμικά διαφοροποιημένη όσο και η παγκόσμια. Η πολιτισμική διαφορετικότητα φέρνει πολλές ευκαιρίες, ιδίως στο πεδίο της οικονομίας, και βοηθά να γίνει η κοινωνία μας το κοσμοπολίτικο, δυναμικό και συναρπαστικό μέρος που είναι σήμερα. Ωστόσο, μία από τις μεγαλύτερες οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις που έχουμε απέναντί μας σήμερα είναι η κατάλυση των εμποδίων για την αποδοχή της πολιτισμικής διαφορετικότητας στην οικονομία και την κοινωνία ως σύνολο (Beamer & Varner, 2008).

Με αφορμή τις οικονομικές μεταβολές, οι επιχειρήσεις συνεχώς εξαπλώνονται στις παγκόσμιες αγορές ως τμήμα της ευρύτερης διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Η πολιτισμική διαφορετικότητα διαμορφώνει τη ζήτηση στην αγορά και τις οικονομικές συμπεριφορές. Για παράδειγμα, το 1991, η Ινδία ξεκίνησε να ανοίγει την οικονομία της στο ευρύτερο εμπόριο και οι ΗΠΑ γρήγορα έγιναν ο βασικός εμπορικός και επενδυτικός της εταίρος – επενδύοντας κάπου 687 εκατομμύρια δολάρια το 1997, σχεδόν τρεις φορές περισσότερα απ' όσα είχαν επενδυθεί τον προηγούμενο χρόνο (Cooper κ.ά., 2007). Δισεκατομμύρια δολάρια σε αγαθά και υπηρεσίες ανταλλάσσονται κάθε χρόνο σε διεθνείς επιχειρήσεις. Παρομοίως, οι πολυεθνικές εταιρείες μετακινούν με αυξανόμενο ρυθμό τις επιχειρήσεις τους στο εξωτερικό, προκειμένου να εκμεταλλευτούν το χαμηλότερο κόστος εργασίας, μια μόδα που έχει εκτεταμένες επιπλοκές.

Η εθνοτική διαφορετικότητα στους χώρους εργασίας εξακολουθεί να αλλάζει τη σύνθεση των οργανισμών στα περισσότερα μέρη του κόσμου. Για παράδειγμα, ο αριθμός μεταναστών, προερχόμενων από την Αφρική, την Ασία και τη Μέση Ανατολή, που εντάσσονται στο ευρωπαϊκό εργατικό δυναμικό αυξάνεται κάθε χρόνο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η αναλογία μη λευκών (Ασιατών, μαύρων και Ισπανοαμερικανών) ανδρών αυξάνεται, και αυτή η τάση αναμένεται να συνεχιστεί (Oetzel,

Φωτογραφία 1.2 Εθνοτικά καταστήματα στην Chinatown του Brisbane, στην Αυστραλία. Copyright © Shuang Liu. Χρησιμοποιείται με άδεια.

2002). Στη Μέση Ανατολή, πολλοί εργάτες προέρχονται από την Ινδία, τις Φιλιππίνες και τη Νοτιανατολική Ασία. Ενδεικτικά, ο πληθυσμός ξένων εργατών στη Σαουδική Αραβία έχει αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες λίγες δεκαετίες, με μια ιδιαίτερος σημαντική αύξηση της τάξης του 38% ανάμεσα στο 1975 και το 2000. Αυτός ο πληθυσμός εκτοξεύτηκε ξανά το 2004, όταν υπήρχαν περίπου 12,5 εκατομμύρια ξένοι εργάτες στη χώρα, αποτελώντας το 37% του συνολικού πληθυσμού και το 65% ολόκληρου του εργατικού δυναμικού (Looney, 2004). Το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας αναδύθηκε το 1932 με την άνοδο του βασιλιά Abdulaziz στον θρόνο. Κατά τα μέσα του 20ού αιώνα, η ανακάλυψη κοιτασμάτων πετρελαίου στη χώρα οδήγησε σε ταχεία εκβιομηχάνιση και, ως εκ τούτου, σε οικονομική ανάπτυξη. Από νωρίς, το πετρέλαιο δη-

μιούργησε μεγάλη ζήτηση για ειδικευμένους εργάτες, οι οποίοι δεν υπήρχαν στη Σαουδική Αραβία.

Με τον ίδιο τρόπο, σε ασιατικές χώρες όπως η Μαλαισία, το εργατικό δυναμικό γίνεται επίσης πιο ποικιλόμορφο. Παρόλο που οι Μαλαίσιοι (Malays) διαμορφώνουν μεγάλο ποσοστό του εργατικού δυναμικού (65%), ο όρος «Μαλαισιανός» χρησιμοποιείται περισσότερο για να αναφερθεί κανείς σε ανθρώπους διαφορετικών εθνικοτήτων, συμπεριλαμβανομένων Ινδών και Κινέζων στη Μαλαισία. Η εργασία με πολιτισμικά ανάμεικτες ομάδες επιτρέπει στους οργανισμούς να αξιοποιούν σπάνιους πόρους και να αυξάνουν έτσι το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα. Τέτοιες οικονομικές και πολιτισμικές μεταβολές έχουν ως συνέπεια, άνθρωποι διαφόρων πολιτισμικών καταβολών να δουλεύουν πλάι-πλάι, δημιουργώντας ένα εργατικό δυναμικό που είναι διαπολιτισμικό (Beamer & Varner, 2008).

Η ροή μεταναστών εργατών, ως αποτέλεσμα της οικονομικής μεταβολής, οδηγεί επίσης σε αύξηση του εθνικού ανταγωνισμού. Οι απόδημοι εργάτες έρχονται από περιοχές με χαμηλότερες οικονομικές ευκαιρίες προς αυτές που έχουν μεγαλύτερες ευκαιρίες. Στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, για παράδειγμα, με το άνοιγμα των εθνικών συνόρων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα εθνικά κράτη της Ευρώπης παρέχουν κοινωνικά δικαιώματα –αν και όχι πραγματικά πολιτικά δικαιώματα–

σε μετανάστες (Soysal, 1994). Αυτή η αλλαγή έχει οξύνει την ιδέα του ανταγωνισμού εκ μέρους του ντόπιου πληθυσμού. Για παράδειγμα, υπάρχει μεγάλη βορειοαφρικανική παρουσία στην Ευρώπη. Φτάνοντας τα 3,5 εκατομμύρια σήμερα, οι Βορειοαφρικανοί άρχισαν να καταφτάνουν στην Ευρώπη ήδη από τη δεκαετία του 1940 για να βοηθήσουν στην ανοικοδόμηση των αναπτυσσόμενων ευρωπαϊκών οικονομιών που είχαν αποδυναμωθεί σοβαρά από τον πόλεμο. Αυτή η μετανάστευση επιταχύνθηκε στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, ώστε να καλυφθεί η υψηλή ζήτηση για εργάτες χαμηλής ειδίκευσης σε εργοστάσια και ορυχεία, και για να αναπληρωθεί η χαμηλή δημογραφική ανάπτυξη στη Δυτική Ευρώπη. Για πολλά χρόνια, οι Βορειοαφρικανοί μετανάστες θεωρούνταν προσωρινοί κάτοικοι (φιλοξενούμενοι εργάτες) και δεν είχαν μερίδιο στην κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική ζωή των κοινωνιών που τους «φιλοξενούσαν». Τώρα, αυτές οι ομάδες σχηματίζουν κοινότητες με μια νέα γενιά να έχει ήδη γεννηθεί στην καινούργια χώρα.

 Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Castells, Manuel (2008), «The new public sphere: global civil society, communication networks, and global governance», *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1): 78-93.

Μόνο μετά τις πολιτικές οικογενειακής επανασύνδεσης του 1974 οι μετανάστες, οι οικογένειές τους, οι παραδόσεις τους και οι θρησκείες τους έγιναν ορατές στην καθημερινή ζωή. Η Γαλλία, για παράδειγμα, αποτελεί κατοικία του μεγαλύτερου αριθμού Βορειοαφρικανών μεταναστών, εξαιτίας της μακρόχρονης αποικιακής της ανάμειξης στην Αλγερία, στο Μαρόκο και στην Τυνησία, ακολουθούμενη από την Ολλανδία, το Βέλγιο, την Ισπανία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Διαφορετικοί νόμοι περί ιθαγένειας και μετανάστευσης, καθώς και το κοινωνικο-πολιτικό κλίμα της κάθε χώρας υποδοχής, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο που οι Βορειοαφρικανοί έχουν αναμειχθεί με τον πολιτισμό που τους φιλοξενεί. Ενώ αναγνωρίζουν τα οφέλη τα οποία μπορούν να κερδηθούν από ένα εθνικά και πολιτισμικά πολυεθνικό εργατικό δυναμικό, οι έρευνες επιδεικνύουν με συνέπεια προβλήματα που συχνά αντιμετωπίζουν οι πολυεθνικοί εργάτες, όπως συγκρούσεις σε ό,τι αφορά τις προσδοκίες, ανεπάρκεια στην επικοινωνία και προβλήματα στάσης, όπως δυσπιστία. Έτσι, η κατανόηση των πολιτισμικών εντάσεων που δημιουργούνται από τις οικονομικές μεταβολές είναι μια πρόκληση που αντιμετωπίζουμε στο επιχειρηματικό πλαίσιο της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

ΘΕΩΡΙΑ

ΟΡΙΟΘΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Όπως είναι ευρέως γνωστό, οι όροι εθνοτικότητα και εθνοτικός προέρχονται από τα Ελληνικά. Την εποχή του Ομήρου (μεταξύ 750 και 650 π.Χ.) ο όρος *έθνος* χρησιμοποιούνταν για διάφορες μεγάλες, μη διαφοροποιημένες ομάδες (για τους πολεμιστές, καθώς επίσης και για τις μέλισσες και τα πουλιά) και σήμαινε κάτι σαν *πλήθος* ή *σμήνος*. Σύμφωνα με τους Hutchinson και Smith (1996: 6), η εθνοτικότητα παίρνει την ονομασία της από έναν «ανθρώπινο πληθυσμό με μύθους κοινής καταγωγής, κοινές ιστορικές μνήμες, ένα ή περισσότερα στοιχεία κοινού πολιτισμού, έναν σύνδεσμο με μια páτρία γη και μια αίσθηση αλληλεγγύης ανάμεσα σε κάποια τουλάχιστον από τα μέλη του». Ειδική προσοχή αποδίδεται στην ακραία ανθρώπινη εμπειρία, η οποία αποτελεί πάντα πρόσφορο έδαφος για πολιτισμικούς μύθους και αναμνήσεις που διατηρούν έναν μεγάλο ομαδικό πολιτισμό. Παρομοίως, ο Anthony D. Smith (2007) βλέπει τους μύθους και τις αναμνήσεις ως κομμάτι ενός πολιτισμού, που επανέρχονται στη μνήμη ως μέρος μιας χρυσής εποχής του παρελθόντος και ως εορτασμοί και τελετές μνήμης ηρωικών γεγονότων. Κάθε εθνοτική ομάδα, σύμφωνα με τον Smith, έχει μια μυθοποιημένη εκδοχή του παρελθόντος της, στην οποία ηρωικά γεγονότα (νίκες/δόξεις και θυσίες/τραύματα) και ήρωες (υπαρκτές ιστορικές προσωπικότητες ή/και μυθοποιημένοι χαρακτήρες) κατέχουν πρωταρχική θέση. Αυτά τα γεγονότα και οι χαρακτήρες συχνά γίνονται αντικείμενο επίκλησης σε διαφορετικές περιστάσεις και τελετές για να εμπνεύσουν τα μέλη της ομάδας, να χτίσουν κοινωνική συνοχή μεταξύ τους και να εξειδικεύσουν την κοινή τους ταυτότητα. Για παράδειγμα, οι Γάλλοι γιορτάζουν την Ημέρα της Ανεξαρτησίας για να τιμήσουν την κατάληψη της Βασιλίας, την αρχή της Επανάστασης και τη γένεση του σύγχρονου γαλλικού έθνους. Αυτές οι εορταστικές δραστηριότητες έχουν σκοπό να ενισχύσουν στην πολιτισμική ομάδα την αίσθηση ότι ανήκουν κάπου και συμπνέουν μαζί με άλλους.

Παραπομπές

- Hutchinson, John and Anthony D. Smith (1996), *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Anthony D. (2007), *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την εθνοτικότητα

- Hecht, Michael, Ronald L. Jackson II, Sheryl Lindsley, Susan Strauss and Karen E. Johnson (2001), «A layered approach to ethnicity: language and communication», in P. Robinson and H. Giles (eds), *The New Handbook of Language and Social Psychology*. Chichester, UK: Wiley. pp. 429-449.

Η θεωρία στην πράξη

Η ΕΘΝΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΡΩΝ

Εδώ και αρκετό καιρό αναγνωρίζεται ότι οι πολιτικές διαχείρισης στις διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες πολυεθνικών εταιρειών είναι περίπλοκες και σύνθετες. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στις ποικίλες στρατηγικές της αγοράς επιχειρήσεων και προϊόντων, αλλά και στο ότι το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, νομοθετικό και πολιτισμικό περιβάλλον διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Συγκεκριμένα, ένας παραμελημένος παράγοντας αυτού του πλαισίου είναι η εθνοτικότητα, ιδιαίτερα σε πολυ-εθνοτικές περιοχές. Τέτοια περιβάλλοντα δεν δημιουργούν μόνο «περιορισμούς», αλλά και «ευκαιρίες» όσον αφορά τη διαχείριση, γράφουν οι Bhopal και Rowley (2005). Η εθνοτικότητα δεν είναι μόνο ένα ζήτημα που απαιτεί «διαχείριση», αλλά αποτελεί η ίδια πιθανό διαχειριστικό πόρο. Η εθνοτικότητα είναι σημαντική για τους οργανισμούς τόσο σε εξωτερικό επίπεδο (το ευρύτερο πλαίσιο μιας οργάνωσης), όσο και σε εσωτερικό επίπεδο (τη λειτουργία μιας οργάνωσης).

Οι Bhopal και Rowley γράφουν συγκεκριμένα για το μαλαισιανό πλαίσιο. Υποστηρίζουν ότι για την πολιτική διαχείριση, η δημιουργία εθνοτικών ορίων βοηθά στη σφυρηλάτηση εθνοτικών δεσμών. Υπό αυτή την έννοια, η εθνοτικότητα αποτελεί πόρο για την αναπτυξιακή διαδικασία, επειδή υποσκάπτει την πιθανότητα σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ εργοδότη - εργαζόμενου, και μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στη διαμόρφωση πολιτικής οργάνωσης και υποστήριξης. Σε αυτή την έρευνα, η ιδέα της εθνοτικής ταύτισης –είτε με τις αξίες των αγροτικών Μαλαισιών είτε με την κινεζική εκπαίδευση των Κινέζων– δρα για να διασφαλίσει ότι υπάρχει επιθυμία να μειωθεί η πολιτισμική απόσταση και να αναζητηθούν οι ομοιότητες αντί να τονιστούν οι διαφορές.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Σε τι βαθμό τα ζητήματα εθνοτικότητας είναι λειτουργικά ή μη λειτουργικά για τη διαχείριση οργανισμών; Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που βελτιώνουν την κατάσταση; Ποιες όψεις της εθνοτικότητας κάνουν τα πράγματα χειρότερα;

Παραπομπή

Bhopal, Mhinder and Chris Rowley (2005), «Ethnicity as a management issue and resource: examples from Malaysia», *Asia Pacific Business Review*, 11(4): 553-574.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την παγκόσμια επιχειρηματική υπηκοότητα

Logsdon, Jeanne M. and Donna J. Wood (2005), «Global business citizenship and voluntary codes of ethical conduct», *Journal of Business Ethics*, 59(1): 55-67.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Οι εξειδικευμένοι μετανάστες αποτελούν σημαντικό κομμάτι της μετανάστευσης: γίνονται αποδεκτοί στη χώρα υποδοχής για να συμπληρώσουν ελλείψεις σε ειδικευμένο προσωπικό. Ωστόσο, διεθνής έρευνα έχει διαπιστώσει ότι πολλοί απ' αυτούς είναι υποαπασχολούμενοι ή και μη απασχολούμενοι στη χώρα εγκατάστασής τους. Γιατί πιστεύετε ότι ισχύει αυτό; Τι προγράμματα εκπαίδευσης θα μπορούσαμε να παρέχουμε ώστε να ενισχύσουμε την πιθανότητα πρόσληψής τους στην αγορά εργασίας; Τι σχέση έχει αυτό με τη διαπολιτισμική επικοινωνία;

Μαζική μετανάστευση και διεθνής ανταλλαγή

Από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στο πολυπολιτισμικό μας περιβάλλον είναι η ολοένα αυξανόμενη ροή ανθρώπων μέσω της μετανάστευσης και της διεθνούς ανταλλαγής (βλ. Κεφάλαιο 9). Σύμφωνα με το Τμήμα Πολιτισμού της Υπηρεσίας Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων (Department of Economic and Social Affairs - DESA, 2013) των Ηνωμένων Εθνών, 232 εκατομμύρια άνθρωποι ή 3,2% του παγκόσμιου πληθυσμού ήταν μετανάστες, σε διεθνές επίπεδο, το 2012, σε σύγκριση με 175 εκατομμύρια το 2000 και 154 εκατομμύρια το 1990. Το 2013 εντοπίστηκε αυξανόμενη συγκέντρωση διεθνών μεταναστών σε δέκα χώρες, με τις ΗΠΑ να φιλοξενούν τον μεγαλύτερο αριθμό (45,8 εκατομμύρια). Η Ρωσική Ομοσπονδία φιλοξενούσε 11 εκατομμύρια, ακολουθούμενη από τη Γερμανία (9,8 εκατομμύρια), τη Σαουδική Αραβία (9,1 εκατομμύρια), τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (7,8 εκατομμύρια), το Ηνωμένο Βασίλειο (7,8 εκατομμύρια), τη Γαλλία (7,4 εκατομμύρια), τον Καναδά (7,3 εκατομμύρια), την Αυστραλία (6,5 εκατομμύρια) και την Ισπανία (6,5 εκατομμύρια). Οι Ασιάτες και οι Λατινοαμερικάνοι που ζουν έξω από τις περιοχές καταγωγής τους διαμορφώνουν τη μεγαλύτερη ομάδα παγκόσμιας διασποράς. Στατιστικά, από το Τμήμα Πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών αποκαλύπτουν ότι το 2013 υπήρχαν 19 εκατομμύρια Ασιάτες μετανάστες στην Ευρώπη, κάπου 16 εκατομμύρια στη Βόρεια Αμερική και περίπου 3 εκατομμύρια στην Ωκεανία. Διεθνείς μετανάστες που προέρχονται από την Κεντρική Αμερική, συμπεριλαμβανομένου του Μεξικού, αντιπροσωπεύουν μια άλλη μεγάλη ομάδα μεταναστών που ζουν έξω από την περιοχή καταγωγής τους. Η πλειοψηφία των Κεντροαμερικανών μεταναστών (περίπου 16,3 εκατομμύρια από τα 17,4 εκατομμύρια) βρίσκεται στις ΗΠΑ. Η μετανάστευση αυξάνει την πολιτισμική διαφορετικότητα στη σύνθεση των πληθυσμών των χωρών υποδοχής, και συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες προορισμού. Επομένως, είναι κρίσιμης σημασίας το να ενισχυθούν τα οφέλη της διεθνούς μετανάστευσης, και παράλληλα να μειωθούν οι αρνητικές της επιπτώσεις.

Ένα σταθερά αυξανόμενο ποσοστό των μεταναστευτικών πληθυσμών αποτελείται από διεθνείς φοιτητές, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες αγγλόφωνες χώρες όπως

οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Μέχρι σήμερα, οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η μεγαλύτερη παγκοσμίως χώρα υποδοχής διεθνών φοιτητών. Το 2005-2006, ο αριθμός διεθνών φοιτητών που ενεγράφησαν σε ινστιτούτα ανώτατης εκπαίδευσης παρέμεινε σταθερός στους 567.766, σύμφωνα με την Ετήσια Αναφορά Διεθνούς Ακαδημαϊκής Κινητικότητας που εκδίδει το Ινστιτούτο Διεθνούς Εκπαίδευσης (Institute of International Education - IIE, 2006). Αυτό σηματοδοτεί τον έβδομο συνεχόμενο χρόνο κατά τον οποίο οι ΗΠΑ φιλοξενούν πάνω από μισό εκατομμύριο ξένους σπουδαστές. Η Ασία παραμένει η βασική περιοχή προέλευσης, υπεύθυνη για το 58% του συνόλου των διεθνών εγγραφών στις ΗΠΑ. Η Ινδία κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις χώρες προέλευσης των διεθνών φοιτητών, ακολουθούμενη από την Κίνα, την Κορέα, την Ιαπωνία, τον Καναδά, την Ταϊβάν, το Μεξικό, την Τουρκία, τη Γερμανία και την Ταϊλάνδη. Οι διεθνείς σπουδαστές συνεισφέρουν σχεδόν 13,5 δισεκατομμύρια δολάρια στην αμερικανική οικονομία μέσω των εξόδων φοίτησης και διαβίωσης. Το Υπουργείο Εμπορίου περιγράφει την ανώτατη εκπαίδευση στις ΗΠΑ ως την πέμπτη μεγαλύτερη εξαγωγή της χώρας στον τομέα των υπηρεσιών.

Παρόμοια τάση παρατηρήθηκε στις χώρες της Ωκεανίας, όπως στην Αυστραλία όπου η εκπαίδευση προσφάτως αντικατέστησε τον τουρισμό ως η κύρια εξαγωγή υπηρεσιών της χώρας, σύμφωνα με το IDP Education, μια παγκόσμια εταιρεία που πληροφορεί και συμβουλεύει διεθνείς φοιτητές για την εκπαίδευση στην Αυστραλία και βοηθά στην εγγραφή τους σε αυστραλιανά ιδρύματα όλων των τομέων (IDP Education, 2008). Η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί τον μεγαλύτερο τομέα για τους διεθνείς φοιτητές, με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 7,7% από το 2002. Φοιτητές από την Κίνα ήταν υπεύθυνοι για το 40,2% όλων των εγγραφών διεθνών φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση το 2011 [Συμβουλευτική Επιτροπή Διεθνούς Εκπαίδευσης (International Education Advisory Council - IEAC), 2012]. Οι πέντε πρώτες χώρες προέλευσης διεθνών φοιτητών με προορισμό την Αυστραλία είναι η Κίνα, η Ινδία, η Νότια Κορέα, το Βιετνάμ και η Μαλαισία (Αυστραλιανή Διεθνής Εκπαίδευση, 2013). Στατιστικά που εξέδωσε η Αυστραλιανή Στατιστική Υπηρεσία (Australian Bureau of Statistics - ABS) δείχνουν ότι η διεθνής εκπαίδευση συνεισέφερε 16 δισεκατομμύρια αυστραλιανά δολάρια (σχεδόν 15 δισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια) στην αυστραλιανή οικονομία κατά το οικονομικό έτος 2010-2011 και δημιούργησε 100.000 θέσεις εργασίας. Σύμφωνα με τους σχολιαστές, η εκπαίδευση αποτελεί πλέον μεγαλύτερο πόλο έλξης για επισκέπτες στην Αυστραλία από τον Μεγάλο Κοραλλιογενή Ύφαλο και όλες τις άλλες τουριστικές ατραξιόν μαζί. Η ροή διεθνών σπουδαστών, ιδιαίτερα από μη αγγλόφωνες χώρες σε αγγλόφωνες, αναπόφευκτα δημιουργεί τόσο ευκαιρίες όσο και προκλήσεις για τη διαπολιτισμική επικοινωνία.

Αυτοί που έχουν πιο μόνιμο καθεστώς κατοικίας, απ' ό,τι οι διεθνείς φοιτητές, είναι όσοι μεταναστεύουν σε μια χώρα υποδοχής για να εργαστούν. Αποτελούν σημαντική συμβολή στο πολυπολιτισμικό περιβάλλον της σημερινής κοινωνίας. Στην Αυστραλία, για παράδειγμα, η μετανάστευση υπήρξε πάντα κεντρικό κομμάτι της

Φωτογραφία 1.3 Οι πινακίδες στις αγορές είναι σε διαφορετικές γλώσσες για να εξυπηρετούν πολυπολιτισμικούς πελάτες. Copyright © Shuang Liu. Χρησιμοποιείται με άδεια.

οικοδόμησης του έθνους. Από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, πάνω από 7 εκατομμύρια μετανάστες, περίπου, έχουν μετοικήσει στην Αυστραλία. Στην περίοδο αμέσως μετά τον πόλεμο, μόνο 10% του αυστραλιανού πληθυσμού είχε γεννηθεί στο εξωτερικό (Marden & Mercer, 1998). Σήμερα, σχεδόν 25% του πληθυσμού της Αυστραλίας έχει γεννηθεί στο εξωτερικό (συμπεριλαμβανομένων και των τριών συγγραφέων αυτού του βιβλίου), ενώ στη χώρα ομιλούνται περίπου 200 γλώσσες. Η αναλογία ανθρώπων από ασιατικές χώρες βρίσκεται σε άνοδο. Μεταξύ 2000 και 2005, ο αριθμός εκείνων που έρχονταν από την Ανατολική Ασία στην Αυστραλία αυξήθηκε κατά 17% (από πε-

ρίπου 850.000 σε 1 εκατομμύριο). Συγκριτικά, ο συνολικός αυστραλιανός πληθυσμός αυξήθηκε μόλις κατά περίπου 5% (από 19,4 εκατομμύρια σε 20,3 εκατομμύρια) στην ίδια περίοδο (Αυστραλιανή Στατιστική Υπηρεσία, 2005).

Οι μετανάστες μετακινούνται στις χώρες υποδοχής για πολλούς και διαφορετικούς λόγους, όπως για να έχουν πρόσβαση σε ένα καλύτερο περιβάλλον διαβίωσης ή για να προσφέρουν στα παιδιά τους καλή εκπαίδευση σε μια αγγλόφωνη χώρα. Άλλοι έχουν στόχο να ερευνήσουν επιχειρηματικές ευκαιρίες που δεν τους προσφέρονται στην πατρίδα τους, ενώ κάποιοι μεταναστεύουν για να αναζητήσουν καταφύγιο ή πολιτική προστασία. Ανεξάρτητα από τους λόγους που τους κάνουν να φεύγουν από την πατρίδα τους, οι μετανάστες παγκοσμίως ονειρεύονται να έχουν την ελευθερία να είναι κύριοι του εαυτού τους, αυτονομία ως προς την επιλογή εργασίας και να καταφέρουν να ευημερήσουν στη χώρα υποδοχής. Μικρές επιχειρήσεις όπως καταστήματα έτοιμου φαγητού, παντοπωλεία, εμπορικές εταιρείες ή βίντεο κλαμπ θεωρούνται από πολλούς μετανάστες τρόποι για να εκπληρώσουν τα όνειρά τους για ελευθερία και οικονομική επάρκεια. Ως αποτέλεσμα, περπατώντας σε ένα δρόμο του Σίδνεϋ, του Ωκλαντ, του Σαν Φρανσίσκο ή του Λονδίνου, ο περαστικός δεν θα δυσκολευόταν να βρει ένα ινδικό εστιατόριο, ένα κινεζικό ταχυφαγείο, ένα βιετναμέζικο μανάβικο, ένα ιταλικό ντελικατέσσην, ένα ιαπωνικό σουσι μπαρ – και η λίστα μπορεί να συνεχίζεται. Για παράδειγμα, στις εμπορικές πλατείες του Μπρισμπέιν, οι πινακίδες είναι σε πολλές διαφορετικές γλώσσες για να εξυπηρετήσουν τη γλωσσική διαφορετικότητα των πελατών.

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Πολυπολιτισμικότητα

Σε όλο τον κόσμο, τα έθνη προσπαθούν να συμβιβαστούν με την αυξανόμενη διαφορετικότητα των πληθυσμών τους (Beamer & Varner, 2008). Πίσω από τα απροκάλυπτα, εμφανή σύμβολα της πολιτισμικής διαφορετικότητας βρίσκεται η περίπλοκη και συχνά υπονοούμενη έννοια της *πολυπολιτισμικότητας*. Σε περιγραφικό επίπεδο, η πολυπολιτισμικότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει μια κοινωνία με διαφορετικούς πολιτισμούς. Ως στάση, μπορεί να αναφέρεται στη ανοχή μιας κοινωνίας απέναντι στη διαφορετικότητα και στην εκ μέρους της αποδοχή ισότιμης συμμετοχής στα όσα συμβαίνουν σε αυτήν. Η προσπάθεια μεγιστοποίησης των θετικών συνεπειών της πολιτισμικής διαφορετικότητας συνοδεύεται από επίγνωση πιθανών απειλών για την πολιτισμική μας μοναδικότητα. Κράτη υποδοχής παγκοσμίως έχουν εκφράσει ανησυχίες σχετικά με την απειλή που μπορεί να αποτελέσουν νέοι εθνοτικοί πολιτισμοί για τις κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες, το οικονομικό και πολιτικό σύστημα εξουσίας, και την κατανομή των ευκαιριών απασχόλησης. Κάποιες χώρες αντιμετωπίζουν αυτές τις ανησυχίες με προσπάθειες ελέγχου της διαφορετικότητας μέσω αυστηρότερων απαιτήσεων εισόδου. Άλλες χώρες αναπτύσσουν κυβερνητικές πολιτικές σχετικά με τα δικαιώματα των μεταναστών, ώστε να διατηρήσουν τον τοπικό τους πολιτισμό εντός της χώρας υποδοχής.

Η Αυστραλία, κατά τον 19ο αιώνα, δεν έθετε περιορισμούς σε οποιονδήποτε εισερχόταν στη χώρα που τότε δεν ήταν παρά ένα συνοθύλευμα από αποικίες, εξαιρώντας μόνο τους καταδίκους που εξέτιαν την ποινή τους. Συνεπώς, ελεύθεροι έποικοι μετοίκησαν από τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γερμανία, την Αμερική, τη Σκανδιναβία και την Ασία. Με παρόμοιο τρόπο, το σλόγκαν του μεταπολεμικού μεταναστευτικού προγράμματος ήταν «Εποικήστε ή Χαθείτε»! Ωστόσο, από το 2007 και μετά, έχει θεσπιστεί ένα τεστ υπηκοότητας για να ελέγχονται οι μετανάστες στη γνώση της αγγλικής γλώσσας, καθώς και στην κατανόηση των ηθικών αρχών και της ιστορίας της Αυστραλίας, αλλά και των συμβόλων του έθνους και των Αβοριγίνων. Το τεστ διατίθεται μόνο στα Αγγλικά, και ένας μετανάστης που υποβάλλει αίτηση για υπηκοότητα πρέπει να το περάσει επιτυχώς προτού καταχωρηθεί η αίτησή του. Ο περιορισμός των ευκαιριών πολιτογράφησης παρατηρείται πλέον και αλλού. Σε κάποιες χώρες, όπως στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και στις ΗΠΑ, η διπλή υπηκοότητα δεν αναγνωρίζεται. Στη Γερμανία, οι μετανάστες θεωρούνται «Auslander» (ξένοι) και η πολιτογράφησή τους είναι δυνατή μόνο εφόσον συμφωνήσουν να απαρνηθούν την αρχική τους υπηκοότητα και επιδείξουν πίστη στη «θετή» χώρα τους (αυτοί οι νόμοι χαλάρωσαν ελαφρώς όταν οι σοσιαλδημοκράτες ήρθαν στην εξουσία τη δεκαετία του 1990). Ακόμα κι έτσι, μαίνεται μια διαμάχη σχετικά με την αναθεώρηση των νόμων περί υπηκοότητας και τις επιπλοκές που

θα δημιουργηθούν για τη γερμανική εθνική ταυτότητα (Blank, Schmidt & Westle, 2001). Η Γαλλία, ήδη από τον 19ο αιώνα, έχει χτίσει το εθνικό της κράτος με την προϋπόθεση ότι όλες οι τοπικές και πολιτισμικές διαφορές οφείλουν να εξαλειφθούν. Οι Γάλλοι πολίτες πρέπει να δείχνουν υπακοή σε ένα ισχυρό, συγκεντρωτικό, κοσμικό έθνος-κράτος, και να ακολουθούν καθολικές πολιτικές αξίες. Η γλωσσική αλλά και η πολιτισμική διαφορετικότητα στη Γαλλία πάντα θεωρούνταν ως σημάδι οπισθοδρόμησης και ως εμπόδιο στην επίτευξη εθνικής ενότητας. Ακόμα και στις Ηνωμένες Πολιτείες, μια χώρα που ιστορικά προσέφερε στέγη σε ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της αναγνώρισης της διαφορετικότητας συζητούνται έντονα (Cooper κ.ά., 2007). Η διατήρηση του εθνικισμού και η συνέχιση του συμβατικού πολιτισμού έχουν υπάρξει βασικά θέματα ανησυχίας σε όλες τις χώρες που δέχονται μετανάστες.

Από την άλλη, οι μετανάστες σχημάτιζαν πάντα οργανώσεις για να διατηρήσουν την εθνοτική και πολιτισμική τους κληρονομιά και να προωθήσουν την επιβίωση της γλώσσας τους μέσα στους συμβατικούς θεσμούς της χώρας υποδοχής. Στην Αυστραλία, για παράδειγμα, η συζήτηση για τις ασιατικές αξίες έχει προσελκύσει την προσοχή των μέσων ενημέρωσης, ιδιαίτερα ως απάντηση στην αυξημένη μετανάστευση προς τη συγκεκριμένη χώρα και στη συνεχιζόμενη έμφαση που αποδίδεται στον ρόλο που διαδραματίζει στην περιοχή της Ασίας, σύμφωνα με τον οποίο είναι στενά συνδεδεμένη με την πολιτική της πολυπολιτισμικότητας (Marden & Mercer, 1998).

Κεντρική θέση σε αυτή τη συζήτηση κατέχει η ερώτηση εάν η διατήρηση των εθνοτικών πολιτισμών δημιουργεί απειλή για την κοινωνία. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα, από την Αυστραλία, έχει να κάνει με το άθλημα του ποδοσφαίρου (soccer), το «παγκόσμιο παιχνίδι» (ή «ωραίο άθλημα»). Αυτός ο κώδικας ποδοσφαίρου δεν ήταν δημοφιλής στην Αυστραλία, αλλά άρχισε να κερδίζει υποστηρικτές με τις ευρωπαϊκές μεταναστεύσεις του 1950 και του 1960 (βλ. τη Μελέτη Περίπτωσης). Τότε ήταν που οι άνθρωποι δημιούργησαν ομάδες με ονόματα παρόμοια με αυτά που είχαν στις χώρες προέλευσής τους («Juventus», «Olympic»). Κατά τη δεκαετία του 1990, η εθνική ποδοσφαιρική ομοσπονδία πίεσε για αλλαγές στα ονόματα και στη σύνθεση των ομάδων, έτσι ώστε το άθλημα να θεωρείται «λιγότερο εθνοτικό». Ομάδες όπως η Sydney Football Club και η Brisbane Roar βρήκαν υποστηρικτές στις πόλεις τους (μια μακρά αυστραλιανή παράδοση σε πολλούς ποδοσφαιρικούς κώδικες). Σήμερα, με τη βελτιωμένη επίδοση της Αυστραλίας στο παγκόσμιο ποδόσφαιρο, οι ομάδες αισθάνονται επαρκώς ενσωματωμένες στην κοινωνία για να γιορτάζουν τον πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό τους χαρακτήρα, διαφημίζοντας ότι αντικατοπτρίζουν την «αληθινή», πολυπολιτισμική Αυστραλία. Ακόμα κι έτσι όμως, η πολυπολιτισμικότητα βρίσκεται σε ασταθές έδαφος. Η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε είναι πώς να προωθήσουμε τη διαπολιτισμική κατανόηση, ώστε να απολαύσουμε τα οφέλη της πολιτισμικής διαφορετικότητας και να μειώσουμε τις διαπολιτισμικές εντάσεις. Το κλειδί για το χτίσιμο της απαραίτητης κα-

τανόησης ανάμεσα στις πολιτισμικές ομάδες είναι η αποτελεσματική διαπολιτισμική επικοινωνία.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Μέχρι ποιο σημείο θα έπρεπε οι μετανάστες να διατηρήσουν τις πολιτισμικές παραδόσεις και πρακτικές του έθνους τους χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο την ενότητα του συμβατικού πολιτισμού της χώρας υποδοχής; Σε τι βαθμό θα έπρεπε να προσαρμοστούν στη νέα τους κοινωνία; Συμφωνείτε με τη νουθεσία «Αφήστε τις παλιές σας διαμάχες στην πατρίδα σας – δεν υπάρχει θέση για αυτές εδώ»; Γιατί ή γιατί όχι;

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Ho, Robert (1990), «Multiculturalism in Australia: a survey of attitudes», *Human Relations*, 43(3): 259-272.

Οικοδομώντας διαπολιτισμική κατανόηση

Η κατανόηση είναι το πρώτο βήμα προς την αποδοχή. Το μεγαλύτερο προνόμιο της αποδοχής των πολιτισμικών διαφορών είναι ότι η πολιτισμική διαφορετικότητα εμπλουτίζει τον καθένα από μας. Κατά την εξέλιξη της ιστορίας, άνθρωποι από όλο τον κόσμο έχουν συγκεντρώσει πλούσιο απόθεμα πολιτισμικών παραδόσεων και εθίμων, αλλά συχνά δεν γνωρίζουμε τους πολιτισμικούς κανόνες που καθορίζουν την ίδια μας τη συμπεριφορά έως ότου συναντήσουμε συμπεριφορές διαφορετικές από τη δική μας. Οι τοπικοί νόμοι και τα έθιμα ποικίλλουν από χώρα σε χώρα: αν κάποιος δεν τα έχει υπ' όψιν του και λειτουργεί σύμφωνα με τα έθιμα που έχει διδαχθεί ενώ βρίσκεται σε μια νέα χώρα, θα μπορούσε εύκολα να καταλήξει ακόμα και στη φυλακή! Για παράδειγμα, στην Αίγυπτο είναι παράνομο να φωτογραφίσει κανείς γέφυρες και κανάλια (ανάμεσά τους και τη Διώρυγα του Σουέζ), όπως και στρατιωτικό προσωπικό, κτήρια και εξοπλισμό. Στην Ινδία, η χωρίς άδεια είσοδος σε αεροδρόμια, στρατιωτικές εγκαταστάσεις και φράγματα είναι παράνομη, με ποινές που κυμαίνονται μεταξύ 3 και 14 ετών φυλάκισης. Με παρόμοιο τρόπο, ο τραυματισμός ή φόνος αγελάδας στην Ινδία αποτελεί αδίκημα που μπορεί να οδηγήσει σε ποινές φυλάκισης μέχρι και 5 ετών. Στην Ταϊλάνδη, προβλέπεται μακρόχρονη φυλάκιση ως 15 χρόνια για προσβολή της μοναρχίας: αυτό το παράπτωμα περιλαμβάνει και την καταστροφή χαρτονομισμάτων με την εικόνα του βασιλιά.

Αν κάποιος από τους τοπικούς νόμους δεν βγάζουν νόημα για εσάς, μπορεί να βρείτε ορισμένα τοπικά έθιμα ακόμα πιο παράξενα. Συμπεριφορές που θεωρούνται εντελώς κατάλληλες και αποδεκτές από έναν πολιτισμό μπορεί να φαίνονται σκληρές ή προσβλητικές σε έναν άλλο. Για παράδειγμα, στη Σαουδική Αραβία, ο νόμος απαιτεί οι γυναίκες να φορούν την abaya, ένα μακρύ μαύρο παλτό που κρύβει

το σχήμα του σώματός τους, σε όλους τους δημόσιους χώρους, ενώ οι άνδρες πρέπει να αποφεύγουν να φορούν κοντά παντελόνια, κοντομάνικα ή ανοιχτά πουκάμισα. Οι δημόσιες εκδηλώσεις στοργής, όπως το φιλί ή το πιάσιμο χέρι-χέρι, θεωρούνται προσβλητικές. Τα ξενοδοχεία μπορεί να αρνηθούν διαμονή σε ζευγάρια που δεν μπορούν να αποδείξουν ότι είναι παντρεμένα, γιατί είναι παράνομο για ανύπαντρα ζευγάρια να ζουν μαζί. Στην Ταϊλάνδη, απλές πράξεις όπως το να δείξεις τις πατούσες σου ή το να αγγίζεις την κορυφή του κεφαλιού κάποιου είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρή προσβολή. Ακόμα και η ακούσια καταπάτηση των τοπικών εθίμων θα μπορούσε να σας δημιουργήσει προβλήματα ή να σας καταστήσει ανεπιθύμητους!

Μαθαίνουμε πολλά από τα πολιτισμικά μας πιστεύω, τις αξίες και τις επικοινωνιακές νόρμες ασυνείδητα. Επιπλέον, η πολιτισμική κοινωνικοποίηση μπορεί να ενθαρρύνει την ανάπτυξη *εθνοκεντρισμού*, όρου με τον οποίο δηλώνεται το να βλέπει κανείς τον πολιτισμό του ως τον σημαντικότερο και καλύτερο, θεωρώντας τους υπόλοιπους ασήμαντους ή ακόμα και κατώτερους. Ο εθνοκεντρισμός μπορεί να οδηγήσει στην προκατάληψη, στα στερεότυπα ή στις διακρίσεις (βλ.Κεφάλαιο 4). Λειτουργεί ως φραγμός για την αποτελεσματική διαπολιτισμική επικοινωνία, επειδή μας εμποδίζει να καταλάβουμε εκείνους που είναι πολιτισμικά διαφορετικοί από εμάς. Σε αντίθεση με τον εθνοκεντρισμό έρχεται ο *πολιτισμικός σχετικισμός*, ο οποίος δηλώνει τον βαθμό που ένα άτομο κρίνει έναν άλλο πολιτισμό εντός του δικού του πλαισίου (Rogers & Steinfatt, 1999). Οι πολιτισμικοί σχετικιστές προσπαθούν να εκτιμήσουν τις συμπεριφορές ενός πολιτισμού μέσω του τρόπου που αυτός αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα. Παρά το γεγονός ότι ένα στοιχείο κάποιου πολιτισμού, αν ειδωθεί ως μονάδα, μπορεί να φαντάζει παράξενο σε εκείνον που δεν είναι μέλος του συγκεκριμένου πολιτισμού, αποκτά νόημα όταν ειδωθεί από κοινού με άλλα στοιχεία του (βλ. Κεφάλαιο 3). Για να κατανοήσουμε, επομένως, έναν άλλο πολιτισμό, είναι αναγκαίο να επικοινωνήσουμε με τους ανθρώπους του και να εμβαθύνουμε στις πρακτικές και τις πεποιθήσεις του, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση πολιτισμικού σχετικισμού μας – εξ ου και η αναγκαιότητα και τα οφέλη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Ως μέλη του παγκόσμιου χωριού, μπορούμε να εξυμνήσουμε τον πλούτο της ανθρώπινης φαντασίας από κοινού με τα ποικίλα της προϊόντα. Το κλειδί για την εκτίμηση των πολιτισμικών διαφορών είναι η απόκτηση διαπολιτισμικής γνώσης και η ανάπτυξη διαπολιτισμικών ικανοτήτων. Η διαπολιτισμική επικοινωνία ανοίγει τις πύλες του θησαυροφυλακίου της ανθρώπινης εμπειρίας. Μας αποκαλύπτει αμέτρητους δρόμους για να βιώσουμε, να νιώσουμε, να αισθανθούμε και να γνωρίσουμε. Μας βοηθά να αρχίσουμε να αμφισβητούμε τη δική μας στάση σε ζητήματα που άλλοτε τα θεωρούσαμε δεδομένα. Διευρύνει τη ματιά μας, ώστε να συμπεριλάβουμε μια εναλλακτική οπτική γωνία αξιολόγησης και συσχέτισης. Κατανοώντας τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τις κοσμοθεωρίες που επηρεάζουν εναλλακτικές επικοινωνιακές προσεγγίσεις, μπορούμε να έχουμε σαφή αντίληψη της λο-

γικής που κινητοποιεί τις πράξεις ή τις συμπεριφορές άλλων, πολιτισμικά διαφορετικών από εμάς. Οι πολιτισμικές διαφορές δεν μας εμποδίζουν να επικοινωνούμε μεταξύ μας· αντιθέτως, μας εμπλουτίζουν μέσα από την επικοινωνία. Επικοινωνία που διέπεται από πολιτισμική ευαισθησία μπορεί να αυξήσει τη σχεσιακή εγγύτητα και να εμβαθύνει την πολιτισμική αυτογνωσία (Ting-Toomey & Chung, 2005). Όσο περισσότεροι άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς γνωρίζουν ο ένας τον άλλο, τόσο μπορούν να εκτιμήσουν τις διαφορές τους και να αντιληφθούν τις βαθιές ομοιότητες μεταξύ τους. Το κλειδί για να χτιστεί ένα απόθεμα διαπολιτισμικής γνώσης, επομένως, είναι να επιδιώξουμε τη διαπολιτισμική επικοινωνία, αυτήν που μπορεί να μας βοηθήσει να εμβαθύνουμε τη γνώση μας για άλλους λαούς και τους πολιτισμούς τους, αλλά και να ενισχύσει και να παγιώσει τη γνώση μας για τον δικό μας πολιτισμό. Αυτό έχει σχεδόν πάντα ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη διαπολιτισμική κατανόηση.

 Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Jairrels, Veda (1999), «Cultural diversity: implications for collaboration», *Intervention in School and Clinic*, 34(4): 236-239.

Προωθώντας τη διεθνή εμπορική ανταλλαγή

Η «Διεθνής Αναφορά Τάσεων στην Επιχειρηματικότητα» του 1999 (*Εκπαίδευση και Ανάπτυξη*, 1999) εντόπισε τρεις ικανότητες ζωτικές για τον παγκόσμιο χώρο εργασίας του 21ου αιώνα: ικανότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας, δυνατότητα επίλυσης προβλημάτων και παγκόσμια ηγετική ικανότητα. Όταν χρήματα και δουλειές «διασχίζουν» τα σύνορα, τότε εμφανίζονται προκλήσεις και ευκαιρίες για τα άτομα που έχουν διαφορετικό υπόβαθρο, αλλά ζουν και εργάζονται μαζί. Άνθρωποι διαφορετικών εθνοτικών καταβολών φέρνουν τις πολιτισμικές τους αποσκευές στον χώρο εργασίας. Σε έναν πολυεθνικό οργανισμό, για παράδειγμα, οι Μαλαισιανοί υπάλληλοι μπορεί να δίνουν μεγάλη έμφαση στις αξίες της οικογενειακής σύμπνοιας, στην αρμονία των σχέσεων και στον σεβασμό προς τους μεγαλύτερους, ενώ οι Βοραιοαμερικανοί υπάλληλοι μπορεί να θέτουν την ατομικότητα και την προσωπική επιτυχία υψηλότερα. Μια ομάδα εργασίας, αποτελούμενη από άτομα με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, είναι πιο πιθανό να βιώσει δυσκολία στην επικοινωνία ή να αντιμετωπίσει κακή επικοινωνία, ζημιογόνες συγκρούσεις και αποχωρήσεις υπαλλήλων αν τα μέλη της δεν είναι ικανά στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Αυτό αντανακλάται ξεκάθαρα στην έρευνα των Cox, Lobel και McLeod (1991), που μελέτησαν τις επιπτώσεις των εθνικών διαφορών σε ομάδες, καθώς και τις συνεργατικές και ανταγωνιστικές συμπεριφορές των μελών των ομάδων. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι οι Ασιάτες, οι μαύροι και οι ισπανόφωνοι υπάλληλοι προσανατολίζονται περισσότερο στη συνεργατική εκτέλεση του κάθε έργου απ' ό,τι οι αγγλόφωνοι. Η εθνοτική διαφορετικότητα στον χώρο εργασίας δημιουργεί προκλήσεις στη δια-

χείριση των σημερινών επιχειρήσεων, αλλά παράλληλα, όταν δίνεται η δέουσα προσοχή στα ζητήματα που πηγάζουν από αυτήν, προσφέρεται η δυνατότητα ενίσχυσης του ηθικού των υπαλλήλων, δημιουργίας κλίματος συλλογικότητας στους οργανισμούς και ευκαιρία για πυροδότηση δημιουργικής καινοτομίας.

Η επικοινωνία σε μη οικείους πολιτισμούς δεν σημαίνει απλά την εύρεση ενός διερμηνέα για να διευκολύνει συζητήσεις στην ξένη γλώσσα (Beamer & Varner, 2008). Η επικοινωνία έχει να κάνει με τις αφηρημένες έννοιες και τη σκέψη πίσω από τις λέξεις, όχι απλά με τις λέξεις καθαυτές (βλ. Κεφάλαιο 2). Για να κατανοήσετε τη σπουδαιότητα ενός μηνύματος από κάποιον, είναι αναγκαίο να καταλάβετε την αντίληψη αυτού του ανθρώπου και τις πιο σημαντικές αξίες στην κοσμοθεωρία του. Χρειάζεται να ξέρετε τι να περιμένετε όταν αντιμετωπίζετε συγκεκριμένη συμπεριφορά. Το *guanxi*, για παράδειγμα, είναι ένας ειδικός τύπος κινεζικής σχέσης που περιλαμβάνει εμπιστοσύνη, εύνοια, εξάρτηση και προσαρμογή. Αποτελεί ένα ιδιαιτέρως διαφοροποιημένο και περίπλοκο σύστημα επίσημων και ανεπίσημων κοινωνικών υποσυνόλων, τα οποία κυβερνώνται από τον άγραφο νόμο της αμοιβαιότητας (Zhou & Hui, 2003). Ο κινεζικός λαός βλέπει τις ανθρώπινες σχέσεις ως μακροχρόνιες, και επομένως αποδίδει μεγάλη σημασία στην καλλιέργεια καλής σχέσης με τους εμπορικούς εταίρους πριν από οποιαδήποτε εμπορική συναλλαγή. Ενώ οι οικονομικοί παράγοντες είναι σημαντικοί για τους Κινέζους, αυτοί οι παράγοντες από μόνοι τους δεν είναι σε θέση να τροφοδοτήσουν το κίνητρο για τη διατήρηση μακροπρόθεσμων εμπορικών σχέσεων. Στην πραγματικότητα, μη οικονομικοί παράγοντες όπως η αποδοχή, η απόδοση σεβασμού, η εγκωμιαστική κοινωνική αμοιβαιότητα και η εμπιστοσύνη παίζουν μεγαλύτερο ρόλο στο να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων. Η έμφαση στην ανάπτυξη (σχέσεων) *guanxi* αντικατοπτρίζεται στις εμπορικές διαπραγματεύσεις με Κινέζους εταίρους, οι οποίες διαρκούν πολύ περισσότερο από αυτές με δυτικούς εταίρους. Καθώς ο πολιτισμός επηρεάζει βαθιά τον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται, επικοινωνούν και συμπεριφέρονται, επηρεάζει επίσης τα είδη συμφωνιών που κάνουν και τον τρόπο που τις κάνουν. Η καλή κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών είναι παράγοντας-κλειδί για την προώθηση διεθνών εμπορικών ανταλλαγών που να είναι επιτυχείς και παραγωγικές και για τις δύο πλευρές.

Διευκολύνοντας την προσαρμογή μεταξύ πολιτισμών

Η διαπολιτισμική προσαρμογή πρέπει να γίνει κατανοητή ως μια μορφή ευρύτερων κοινωνικών τάσεων που δεν περιορίζονται στην εμπειρία των μεταναστών, αλλά επεκτείνονται σε πολλά άλλα είδη συνεταιρισμών και δικτύων, καθώς και στην πολιτισμική ζωή γενικώς.

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία με την οποία τα γεωγραφικά σύνορα, ως όρια μεταξύ κρατών και εθνών, διαβρώνονται. Υπάρχουν νέα όρια διεθνικών

χώρων και κοινωνιών, και νέα συστήματα ταυτότητας. Η πρόοδος της τεχνολογίας και των συστημάτων μεταφοράς παρέχει τώρα στους ανθρώπους μεγαλύτερη ελευθερία περιπλάνησης πέρα από τα εθνικά σύνορα, καθώς και περισσότερες επιλογές για να ανήκουν κάπου. Τελικά, η διασυνδεσιμότητα μεταξύ των ανθρώπων και η «διάβρωση» των γεωγραφικών συνόρων κάνουν το «χωριό» μας περισσότερο παγκόσμιο, αλλά τον κόσμο μας μικρότερο. Η άφιξη μεταναστών φέρνει διάφορες αλλαγές στο περιβάλλον της χώρας υποδοχής. Οι διαπολιτισμικές συναντήσεις παρέχουν ευκαιρίες για να καταλάβουν οι άνθρωποι ο ένας τον άλλο, καθώς βέβαια και πιθανότητες παρεξήγησης.

Η διαπολιτισμική προσαρμογή δεν είναι διαδικασία που περιορίζεται στους μετανάστες: οι κάτοικοι των εθνών υποδοχής υπόκεινται επίσης σε πολιτισμική προσαρμογή, όταν στην κοινωνία τους προστίθενται άνθρωποι με διαφορετικό πολιτισμό (βλ. Κεφάλαιο 9). Η ένταση μεταξύ μεταναστών και ντόπιων συχνά επικεντρώνεται στον βαθμό στον οποίο οι μετανάστες είναι σε θέση να διατηρήσουν τον πατροπαράδοτο πολιτισμό τους εντός της χώρας υποδοχής. Έρευνα για τις στρατηγικές πολιτισμικής προσαρμογής των μεταναστών δείχνει ότι θεωρούν την ενσωμάτωσή τους στον τοπικό πολιτισμό και, ταυτόχρονα, τη διατήρηση της εθνοτικής πολιτισμικής τους κληρονομιάς ως την προτιμώμενη στρατηγική αφομοίωσης (Liu, 2007). Μια ερώτηση-κλειδί είναι το εάν η κοινωνία υποδοχής παρέχει ή δεν παρέχει στους μετανάστες ένα περιβάλλον στο οποίο να νιώθουν ευπρόσδεκτοι να ενταχθούν. Σε χώρες που δέχονται υπερβολικό αριθμό μεταναστών, οι εθνοτικά διαφορετικοί πληθυσμοί μπορεί να γίνουν αντιληπτοί ως κίνδυνος για τη συλλογική ταυτότητα και για το βιοτικό επίπεδο των ντόπιων. Στους πολίτες της χώρας υποδοχής, η πολυπολιτισμικότητα μπορεί να ερμηνευτεί ως απειλή για την πολιτισμική τους κυριαρχία. Για τις μεταναστευτικές ομάδες, ωστόσο, η πολυπολιτισμικότητα προσφέρει την πιθανότητα να διατηρήσουν τον δικό τους πολιτισμό, ενώ παράλληλα ενσωματώνονται στην κοινωνία που τους δέχεται. Έτσι, πολιτικές πολυπολιτισμικότητας που τονίζουν πόσο σημαντικό είναι να αναγνωρίζεται η πολιτισμική διαφορετικότητα εντός ενός κοινού πλαισίου, καθώς και η δυνατότητα των ίσων ευκαιριών, μπορεί να οδηγήσουν σε διακρίσεις ανάμεσα σε διαφορετικές εθνότητες και να αποτελέσουν απειλή για την κοινωνική συνοχή.

Ο βαθμός στον οποίο οι ντόπιοι επιτρέπουν σε μέλη μεταναστευτικών ομάδων να διατηρήσουν τον δικό τους πολιτισμό και να συμμετάσχουν σε σχέσεις με την κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα παίζει καθοριστικό ρόλο στη δομή μιας πραγματικά πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Η προώθηση διεθνοτικής κατανόησης διευκολύνει την πολιτισμική προσαρμογή τόσο για τους μετανάστες όσο και για τους ντόπιους: το κλειδί για τη διεθνοτική κατανόηση είναι η διαπολιτισμική επικοινωνία. Η αλληλεπίδραση με μετανάστες είναι συχνά δύσκολη για τους ντόπιους, λόγω των διαφορών στη γλώσσα και στις πολιτισμικές αξίες, και αυτό προσθέτει άγχος στις διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Για να μειωθεί το άγχος αυτού του είδους, θα πρέπει να εφοδιαστούμε με γνώση για τους άλλους πολιτισμούς. Η διαπολιτισμική

γνώση μειώνει το άγχος και την αβεβαιότητα, κάνοντας τη διαδικασία επικοινωνίας ομαλότερη και περισσότερο επιτυχή. Η διαπολιτισμική γνώση και οι ικανότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας, ωστόσο, δεν είναι έμφυτες· πρέπει να αποκτηθούν μέσω συνειδητής μάθησης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Η πρόοδος των τεχνολογιών επικοινωνίας, των σύγχρονων συστημάτων μεταφορών, της παγκόσμιας οικονομίας, της διεθνούς επιχειρηματικότητας, της μαζικής μετανάστευσης και της διεθνούς ανταλλαγής είναι κύριοι παράγοντες πολιτισμικής διαφορετικότητας στην κοινωνία μας.
- Καθώς τα γεωγραφικά σύνορα, τα οποία άλλοτε χώριζαν τους λαούς και τις χώρες μεταξύ τους, υποχωρούν, υπάρχουν διάφορα θέματα σχετικά με την παγκοσμιοποίηση και προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε ζώντας σε ένα παγκόσμιο χωριό, που τονίζουν την αναγκαιότητα να αποκτήσουμε ικανότητες στη διαπολιτισμική επικοινωνία.
- Ο πολιτισμός μας καθορίζει τη συμπεριφορά μας· ωστόσο, ο τρόπος που πράττουμε μπορεί να μην είναι ούτε ο μόνος ούτε και ο πιο σωστός. Διαφορετικά πολιτισμικά έθιμα και πρακτικές πρέπει να ερμηνευτούν μέσα στα δικά τους πλαίσια.
- Για να επωφεληθούμε από τα οφέλη της πολιτισμικής διαφορετικότητας στην κοινωνία μας, είναι ανάγκη να αναπτύξουμε στέρεη γνώση και ικανότητες στην επικοινωνία με ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών.
- Η μελέτη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας μάς εξοπλίζει με την απαραίτητη γνώση και τις δυναμικές ικανότητες για να διαχειριστούμε τις διαφορές αποτελεσματικά και ουσιαστικά.

ΠΑΡΕ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Μπορεί η παγκοσμιοποίηση να εξαφανίσει τους τοπικούς πολιτισμούς;

Εκτυλίσσονται συνεχώς συζητήσεις για την αλληλεπίδραση των παγκόσμιων τάσεων και επιρροών με τους πολιτισμούς και τις πραγματικότητες που συναντώνται σε κάθε τόπο. Η επικρατούσα ρητορική εντός και εκτός του ακαδημαϊκού κόσμου έχει αποδείξει ότι τείνει να προβάλει μια πολωμένη εικόνα του κόσμου στον οποίο ζούμε: είτε τον εξυμνεί για την παγκόσμια ενότητά του και τη διασυνδεσιμότητα που παρέχουν οι τεχνολογίες επικοινωνίας, είτε τον κατηγορεί λόγω της διάβρωσης που επιφέρουν οι διαφορές. Ενώ η διασυνδεσιμότητα δύσκολα θα μπορούσε να αμφισβητηθεί, δεν έχει αναρέσει τις διαφορές. Η αναδιαμόρφωση του κοινωνικο-πολιτισμικού, πολιτικού και οικονομικού τοπίου του κόσμου εξακολουθεί να μας υπενθυμίζει ότι ενώ το «παγκόσμιο χωριό» συνεχίζει να είναι ολοένα και περισσότερο προσδεμένο σε ένα και μόνο σύστημα κατανάλωσης, όλο και πολλαπλασιάζει τη διακίνηση των διαφορών του. Τοπικοί πολιτισμοί και παραδόσεις

ως σημείο αντίστασης ή απελευθέρωσης βρίσκουν τρόπους να αυτοπροσδιορίζονται ή ανακτούν έδαφος στην παγκόσμια κοινωνία. Το παγκόσμιο και το τοπικό συμπλέκονται και αλληλοεξαρτώνται με αυξητική τάση, με μη συμμετρικό ωστόσο τρόπο. Πώς οι πολιτισμοί και οι πρακτικές του κάθε τόπου αλληλεπιδρούν με τους παγκόσμιους πολιτισμούς, αντιδρούν σε αυτούς, προσαρμόζονται ή τους απορρίπτουν;

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Μετανάστευση και διαφορετικότητα στην Αυστραλία

Η Αυστραλία έχει γίνει μία από τις χώρες με τη μεγαλύτερη πολιτισμική διαφορετικότητα στον κόσμο. Δύσκολα θα μπορούσε κάποιος να περπατήσει σε έναν δρόμο χωρίς να περάσει μπροστά από ένα κινεζικό εστιατόριο, ένα βιετναμέζικο μανάβικο, ένα ιταλικό ντελικατέσεν ή ένα ιαπωνικό σούσι μπαρ. Ο πιο σημαντικός παράγοντας σ' αυτό το πολυπολιτισμικό περιβάλλον είναι τα ολοένα αυξανόμενα επίπεδα μετανάστευσης. Όπως τόνισε ο Castles (1992: 549), πουθενά δεν είναι αυτό τόσο εμφανές όσο σε μια χώρα σαν την Αυστραλία, όπου «η μετανάστευση πάντα υπήρξε κεντρικό στοιχείο της οικοδόμησης του έθνους». Από το 1945, πάνω από 7 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν έρθει στην Αυστραλία ως νέοι έποικοι. Η συνεισφορά τους στην αυστραλιανή κοινωνία, στον πολιτισμό και στην ευημερία είναι σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του έθνους.

Τον 18ο αιώνα, τη βάση της πρώτης μετανάστευσης από την Ευρώπη αποτέλεσαν εγκληματίες που μεταφέρθηκαν εκεί. Ξεκινώντας το 1788, κάπου 160.000 κατάδικοι στάλθηκαν με πλοίο στις αυστραλιανές αποικίες. Από εκείνη την περίοδο άρχισαν να εισρέουν στην Αυστραλία και ελεύθεροι μετανάστες. Η ταχεία άνοδος της βιομηχανίας μαλλιού τη δεκαετία του 1820 δημιούργησε τεράστια ζήτηση για εργατικά χέρια και πυροδότησε μια αύξηση στη μετανάστευση ελεύθερων ανθρώπων από το Ηνωμένο Βασίλειο. Η κοινωνική αναστάτωση της εκβιομηχάνισης στη Βρετανία οδήγησε επίσης πολλούς στη μετανάστευση για να αποφύγουν την εκτεταμένη φτώχεια και την ανεργία. Ο μύθος της «terra nullius», ή αλλιώς της άδειας γης, ενθάρρυνε την αναζήτηση νέας πατρίδας, και πολλοί αυτόχθονες εκδιώχθηκαν από τις παραδοσιακές τους περιοχές για να αφήσουν τη γη, είτε με τη θέλησή τους είτε όχι, στους νεοφερμένους. Αυτή η πίεση, μαζί με συγκρούσεις και σοβαρές διακρίσεις εις βάρος τους, άρχισε να καταβάλλει τον πληθυσμό των αυτοχθόνων, ο αριθμός, η επιρροή και η παρουσία των οποίων μειώθηκαν σταθερά.

Ένα βασικό κίνητρο για την αυστραλιανή μετανάστευση μετά τον αρχικό εποικισμό από καταδίκους υπήρξε η ανακάλυψη εκτενών επίγειων αποθεμάτων χρυσού που προκάλεσε τη μαζική εισροή μεταναστών τη δεκαετία του 1850, από κοινού με την καθιέρωση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και την ίδρυση πόλεων στην ενδοχώρα. Κατά την περίοδο του Πυρετού του Χρυσού το 1851-1860, η πρώτη μετανάστευση κορυφώθηκε με αφίξεις περίπου 50.000 ανθρώπων ετησίως· οι Κινέζοι μετανάστες αποτελούσαν τη μεγαλύτερη μη βρετανική ομάδα. Η όλη διαδικασία περιορίστηκε από τη δεκαετία του 1880, στο ξεκίνημα του κινήματος γνωστού ως «λευκή Αυστραλία», όταν η αποικία της

Βικτόρια θέσπισε νόμους για να αποθαρρύνει τη μετανάστευση φορολογώντας τους Κινέζους μετανάστες. Η «πολιτική της λευκής Αυστραλίας» αντανakλούσε τον φόβο των Αυστραλών για τις «κίτρινες ορδές», όπως χαρακτήριζαν τους Ασιάτες μετανάστες – στην πραγματικότητα, έτσι έβλεπαν κάθε μετανάστη που δεν προερχόταν από τη Βρετανία ή τη Βόρεια Ευρώπη. Αυτή η πολιτική ήταν ισχυρά αφομοιωτική, ενώ αντικατόπτριζε την τότε πεποίθηση ότι ένας πληθυσμός πρέπει να είναι πολιτισμικά ομοιογενής για να είναι πραγματικά ισότιμος και δημοκρατικός. Τόσο στους μετανάστες όσο και στους αυτόχθονες εφαρμόστηκε πίεση για να αφομοιωθούν, έτσι που μέλη της κυρίαρχης αγγλοκελτικής ομάδας έφτασαν να θεωρούνται «ντόπιοι» Αυστραλοί.

Στα μέσα του 20ού αιώνα, η οπτική της Αυστραλίας για τον κόσμο άλλαξε δραστικά λόγω του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η χώρα είχε τότε πληθυσμό μόλις 7 εκατομμυρίων ανθρώπων και τα καταστροφικά αποτελέσματα της Ύφεσης και του πολέμου οδήγησαν στην πολιτική του «Εποικήστε ή Χαθείτε». Η Αυστραλία άνοιξε τις πύλες κυρίως σε Βρετανούς και Ευρωπαίους μετανάστες, πολλοί εκ των οποίων είχαν εκτοπιστεί από τον πόλεμο και το Ναζιστικό Ολοκαύτωμα. Οι μεταναστευτικές πολιτικές είχαν στόχο να προσελκύσουν μετανάστες για να ενταχθούν στο βιομηχανικό εργατικό δυναμικό. Ένα πιο φιλόδοξο τμήμα του αυστραλιανού μεταναστευτικού προγράμματος ακολούθησε μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η επανεγκατάσταση βετεράνων των ενόπλων δυνάμεων, προσφύγων και νέων ανθρώπων αποτέλεσε σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της αυστραλιανής μετανάστευσης. Η Αυστραλία έκλεισε συμφωνίες με άλλες κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς για να μπορέσει να πετύχει υψηλούς μεταναστευτικούς στόχους. Για παράδειγμα, ένα σύστημα ελεύθερης διέλευσης για κατοίκους του Ηνωμένου Βασιλείου (γνωστούς ως «μετανάστες των δέκα λιρών») και ένα σχέδιο υποβοηθούμενης διέλευσης για βετεράνους από τη Βρετανική Αυτοκρατορία και τις Ηνωμένες Πολιτείες ενίσχυσαν ραγδαία την αυστραλιανή μετανάστευση, η οποία βασίστηκε ιδιαίτερα στους παραδοσιακούς της δεσμούς με τους Βρετανούς που, έως τη δεκαετία του 1960, συνέχιζαν να έχουν πρακτικά ελεύθερο πέρασμα στη χώρα για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, οι Κάτω Χώρες, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ελλάδα, η Τουρκία και η Γιουγκοσλαβία υπήρξαν επίσης σημαντικές πηγές μεταναστών.

Η «πολιτική της λευκής Αυστραλίας» αναιρέθηκε το 1973 από την Εργατική Κυβέρνηση του Whitlam. Ακόμα, το 1967, οι αυτόχθονες είχαν αναγνωριστεί ως αυστραλιανοί πολίτες με πλήρη δικαιώματα μέσω εθνικού δημοψηφίσματος. Όταν η νομοθεσία αφαίρεσε τη φυλή ως παράγοντα από τις μεταναστευτικές πολιτικές της Αυστραλίας, η αφομοιωτική πολιτική ήταν ακόμα σε ισχύ, αντανakλώντας τόσο την υποτιθέμενη εθνική ανάγκη για ομοιογένεια όσο και τον καιροσκοπικό πολιτικό στόχο να χτιστεί το έθνος μέσω της αύξησης του εισαγόμενου πληθυσμού. Τη δεκαετία του 1980, το έθνος προσαρμόσε αυτή την πολιτική της πολυπολιτισμικότητας, υιοθετώντας μια πολιτική θεσμοθετημένης διαφορετικότητας. Η εξέλιξη των μεταναστευτικών πολιτικών της Αυστραλίας σε διάφορες φάσεις μέσα στον χρόνο αντικατοπτρίζεται στο Ενημερωτικό Δελτίο 4 της Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Προστασίας των Συνόρων της Αυστραλιανής κυβέρνησης (2013).

Η πολιτική της πολυπολιτισμικότητας ενίσχυσε τη θέση των μεταναστών στην Αυστραλία για 20 χρόνια. Δυστυχώς, η προκατάληψη και οι διακρίσεις σε βάρος του μη μεταναστευτικού αυτόχθονου πληθυσμού επηρεάστηκαν πολύ λίγο από αυτή την πολιτική. Επιπρόσθετα, μια κυβερνητική αλλαγή το 1996 επέτρεψε στην πολιτική να αλλοιωθεί ως ένα σημείο, καθώς η μετανάστευση περιορίστηκε περισσότερο. Η θέση των μεταναστών, επομένως, σήμερα είναι πιο εύθραυστη από όσο ήταν στο πρόσφατο παρελθόν, όπως δείχνουν και οι πρόσφατες συγκρούσεις (βλ. τις εξεγέρσεις της Cronulla στη Μελέτη Περίπτωσης του Κεφαλαίου 9). Σήμερα, σχεδόν ένας στους τέσσερις από τους πάνω από 22 εκατομμύρια Αυστραλούς έχει γεννηθεί στο εξωτερικό, και στη χώρα μιλούνται σχεδόν 200 γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων αυτόχθονων γλωσσών. Η Νέα Ζηλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι ακόμα οι μεγαλύτερες χώρες-πηγές μεταναστών, αλλά και άλλες περιοχές, ιδίως η Ασία, έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη συνεισφορά.

Παραπομπές

Castles, Stephen (1992), «The Australian model of immigration and multiculturalism: is it applicable to Europe?», *International Immigration Review*, 26(2): 549-567.

Department of Immigration and Border Protection (2013), «Fact sheet 4: More than 65 years of post-war migration» [online]. Προσπέλαση στις 30 Σεπτεμβρίου 2013 στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.immi.gov.au/media/fact-sheets/04fifty.htm.

Ερωτήσεις για συζήτηση

- Ποιοι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν τη μεταναστευτική ροή και τι αποτελέσματα μπορεί να έχει η μετανάστευση σε χώρες υποδοχής;
- Ποιοι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την αλλαγή της μεταναστευτικής πολιτικής σε χώρες που δέχονται μετανάστες;
- Όταν οι μετανάστες εισέρχονται σε μια νέα χώρα, συχνά νιώθουν παρείσακτοι. Τι ρόλο παίζει το πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής στο να επηρεάσει την αίσθηση του χώρου τους;
- Αποτελεί η πολυπολιτισμικότητα απειλή για την πολιτισμική μας μοναδικότητα; Γιατί ή γιατί όχι;
- Πιστεύετε ότι οι γηγενείς και οι μετανάστες θεωρούν την πολυπολιτισμικότητα το ίδιο ωφέλιμη; Γιατί ή γιατί όχι;

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΑΒΑΣΜΑ

Όλα τα άρθρα που αναγράφονται δίπλα στο εικονίδιο του ποντικιού παρακάτω έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου: <https://study.sagepub.com/liu2e>

Πολιτισμική διαφορετικότητα

Cunningham, William A., John B. Nezlek and Mahzarin R. Banaji (2004), «Implicit and explicit ethnocentrism: revisiting the ideologies of prejudice», *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10): 1332-1346.

Στο άρθρο αναφέρονται δύο μελέτες που ερευνούν τις σχέσεις μεταξύ των επί μέρους διαφορών στην υπονοούμενη και σαφή προκατάληψη, τη δεξιά ιδεολογία και την ακαμψία στη σκέψη. Στην πρώτη μελέτη εξετάζονται αυτές τις σχέσεις με επίκεντρο την προκατάληψη των λευκών Αμερικανών έναντι των μαύρων Αμερικανών. Στη δεύτερη μελέτη εξετάζονται ο υπονοούμενος εθνοκεντρισμός και η σχέση του με τον σαφή εθνοκεντρισμό, ερευνώντας τη σχέση μεταξύ των στάσεων απέναντι σε πέντε κοινωνικές ομάδες. Τα αποτελέσματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο υπονοούμενος εθνοκεντρισμός υφίσταται και σχετίζεται με τον σαφή εθνοκεντρισμό, αλλά ταυτόχρονα ξεχωρίζει από αυτόν.

Martin-Barbero, Jesús (1993), *Communication, Culture and Hegemony: From the Media to Mediations*. Newbury Park, CA: Sage.

Το συγκεκριμένο βιβλίο είναι η πρώτη αγγλική μετάφραση αυτής της σημαντικής συνεισφοράς στις πολιτισμικές σπουδές σχετικά με τη μελέτη των μέσων ενημέρωσης. Χτίζοντας πάνω σε βρετανικές, γαλλικές και άλλες ευρωπαϊκές παραδόσεις πολιτισμικών σπουδών, καθώς και σε μια εξαιρετική σύνθεση της πλούσιας και εκτενούς μελέτης Λατινοαμερικανών ερευνητών, ο Martin-Barbero προσφέρει επαρκή επανεκτίμηση της κριτικής θεωρίας των μέσων ενημέρωσης.

Παγκοσμιοποίηση και παγκόσμια ιθαγένεια

Baylis, John, Steve Smith and Patricia Owens (2011), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (5th edn). Oxford: Oxford University Press.

Το κείμενο αυτό παρέχει μια κατανοητή, προσβάσιμη και γοητευτική εισαγωγή στην παγκοσμιοποίηση της παγκόσμιας πολιτικής από μια μοναδική, μη αμερικανική οπτική. Η πέμπτη έκδοσή του έχει αναθεωρηθεί πλήρως και έχει ενημερωθεί υπό το φως πρόσφατων εξελίξεων στην παγκόσμια πολιτική. Νέα κεφάλαια για τη μετα-αποικιοκρατία και τον μεταδομισμό δίνουν την πιο κατανοητή εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις που είναι διαθέσιμη. Το κείμενο είναι ιδανικό για φοιτητές που προσεγγίζουν το αντικείμενο για πρώτη φορά. Το υλικό περιλαμβάνει αριθμητικά στοιχεία, πίνακες, χάρτες, ερωτήσεις, ζωντανά παραδείγματα και μελέτες περίπτωσης.

Castells, Manuel (2008), «The new public sphere: global civil society, communication networks, and global governance», *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1): 78-93.

Σε αυτό το άρθρο αναλύονται οι σχέσεις μεταξύ διακυβέρνησης και αστικής κοινωνίας των πολιτών, και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση μέσω της δημόσιας σφαίρας, η οποία καθορίζει το πολίτευμα της κοινωνίας. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης έχει μεταθέσει τη συζήτηση από το εθνικό επίπεδο στο παγκόσμιο, προκαλώντας την ανάδυση μιας παγκόσμιας αστικής κοινωνίας και ad hoc μορφών παγκόσμιας διακυβέρνησης. Με τον ίδιο τρόπο, η δημόσια σφαίρα, ως ο χώρος συζήτησης για δημόσια ζητήματα, έχει επίσης μετατεθεί από το εθνικό στο παγκόσμιο επίπεδο και δομείται όλο και περισσότερο γύρω από παγκόσμια δίκτυα επικοινωνίας. Στο άρθρο παρουσιάζεται πώς η δημόσια διπλωματία παρεμβαίνει σε αυτή την παγκόσμια δημόσια σφαίρα, θέτοντας τη βάση για να μπορέσουν οι παραδοσιακές μορφές διπλωματίας να δράσουν πέρα από την αυστηρή διαρρύθμιση των σχέσεων εξουσίας, χτίζοντας πάνω σε κοινό πολιτισμικό νόημα την ουσία της επικοινωνίας.

Oxley, Laura and Paul Morris (2013), «Global citizenship: a typology for distinguishing its multiple conceptions», *British Journal of Educational Studies*, 61(3): 301-325.

Η προώθηση της παγκόσμιας ιθαγένειας έχει εμφανιστεί ως στόχος της εκπαίδευσης σε πολλές χώρες, συμβολίζοντας μια στροφή από το εθνικό προς περισσότερο παγκόσμιες ιδέες περί υπηκοότητας. Στο άρθρο δομείται μια κατηγοριοποίηση για να ταυτοποιηθούν και να διακριθούν οι διάφορες εννοιολογήσεις της παγκόσμιας ιθαγένειας. Η κατηγοριοποίηση αυτή περιλαμβάνει τις πολιτικές, ηθικές, οικονομικές, πολιτισμικές, κοινωνικές, κριτικές, περιβαλλοντικές και πνευματικές εννοιολογήσεις. Παρουσιάζεται επίσης πώς η κατηγοριοποίηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εκτιμηθούν τα κρίσιμα χαρακτηριστικά ενός προγράμματος σπουδών για να προωθηθεί η παγκόσμια ιθαγένεια στην Αγγλία.

3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, θα πρέπει να είστε σε θέση:

- Να αναγνωρίζετε την πολυεπίπεδη φύση του πολιτισμού.
- Να αναγνωρίζετε διαφορετικά συστατικά και χαρακτηριστικά του πολιτισμού.
- Να ορίζετε διαφορετικά είδη υποκουλτουρών.
- Να αξιολογείτε διαφορετικές προσεγγίσεις της μελέτης του πολιτισμού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΛΕΞΗ CULTURE (Αγγλικά: πολιτισμός, κουλτούρα) προέρχεται από τη λατινική λέξη cultura, κι αυτή με τη σειρά της προέρχεται από το ρήμα colere, που σημαίνει καλλιέργω (όπως όταν μιλάμε για την καλλιέργεια της γης). Με την αρχική του, επομένως, σημασία ο πολιτισμός είναι μια διαδικασία που σχετίζεται με τη φροντίδα κάποιου πράγματος, όπως καλλιέργειών ή ζώων. Η λέξη έχει την ίδια ετυμολογία με σύγχρονες αγγλικές λέξεις όπως agriculture (γεωργία), cultivate (καλλιέργω) και colony (αποικία). Με την πάροδο του χρόνου, ο όρος επεκτάθηκε και συμπεριέλαβε ιδέες σχετικές με το ανθρώπινο μυαλό και την κατάσταση του να είναι κανείς «καλλιεργημένος». Γενικά, η μελέτη του πολιτισμού ποικίλλει από τις όψεις που σχετίζονται με την τέχνη της μελέτης ολόκληρου του συστήματος νοημάτων και του τρόπου ζωής μιας κοινωνίας. Όπως δηλώνει ο Edward T. Hall (1966: x), ο πολιτισμός είναι «αυτές οι βαθιές, κοινές, ανείπωτες εμπειρίες που τα μέλη του εκάστοτε πολιτισμού μοιράζονται και εκφράζουν χωρίς να το αντιλαμβάνονται, και οι οποίες αποτελούν το υπόβαθρο με βάση το οποίο κρίνονται όλα τα άλλα γεγονότα». Ο πολιτισμός ενέχει μια αίσθηση κοινής ταυτότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της ομάδας του. Το να είναι κανείς μέλος μιας πολιτισμικής ομάδας υποδηλώνει ότι έχει γαλουχηθεί με τις βασικές αξίες της και αντιλαμβάνεται ποια είναι η «επιθυμητή» και ποια η «ανεπιθύμητη» συμπεριφορά στο συγκεκριμένο σύστημα (Ting-Toomey & Chung, 2005). Ενώ διαφορετικοί άνθρωποι μπορούν να έχουν διαφορετικούς κανόνες για να κρίνουν συμπεριφορές σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον, είναι κοινό σε όλους τους ανθρώπους το γεγονός ότι βλέπουν τον κόσμο τους μέσα από πολιτισμικά γυαλιά – όλοι βλέπουμε τον κόσμο φορώντας πολιτισμικούς φακούς, τους οποίους σπανίως βγάζουμε.

Βασικά, κάθε διαδικασία ή προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας μπορεί να ονομαστεί *πολιτισμός*. Με αυτή τη γενική έννοια, ο πολιτισμός αποτελείται από τις παραδόσεις, τα έθιμα, τις νόρμες, τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τα μοτίβα σκέψης μιας ομάδας ή κοινότητας, που κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά. Περιλαμβάνει επίσης το φαγητό, τη μουσική, τη γλώσσα, τους κώδικες ένδυσης, τα έργα τέχνης, την οικογένεια, την οργάνωση, την πολιτική, τις ιστορίες, την παραγωγή και κατανομή των αγαθών και ούτω κάθε εξής. Ο πολιτισμός δεν είναι ενστικτώδης ή έμφυτος: είναι επίκτητος. Επικοινωνία και πολιτισμός είναι αλληλένδετα. Η μελέτη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας χωρίς αντίστοιχη έρευνα του πολιτισμού θα ήταν σαν να μελετούμε φυσική χωρίς να ερευνούμε την ύλη. Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύεται η

διάχυτη φύση του πολιτισμού και εξερευνάται η σχέση μεταξύ πολιτισμού και επικοινωνίας. Εντοπίζονται συστατικά και ορισμοί του πολιτισμού, ενώ εξετάζονται και διάφορες υποκοουλτούρες. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την απαραίτητη έμφαση στη σημασία που έχει η αξία της πολιτισμικής διαφορετικότητας.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Για δεκαετίες, μελετητές σε όλο το ακαδημαϊκό φάσμα έχουν επιχειρήσει να ορίσουν τον πολιτισμό. Σχεδόν 200 ορισμοί μπορούν να εντοπιστούν, ο καθένας επιχειρώντας να καθορίσει τα όρια και τα περιεχόμενα της έννοιας αντλώντας από συνώνυμες ιδέες όπως η κοινότητα, οι μειονότητες, οι κοινωνικές ομάδες, η κοινωνική τάξη, οι εθνικότητες, οι γεωγραφικές μονάδες, οι κοινωνίες και ούτω κάθε εξής. Αυτό υπογραμμίζει την πολυεπίπεδη φύση του όρου.

Ορίζοντας τον πολιτισμό

Ερευνητές της φιλοσοφίας, της ανθρωπολογίας, των πολιτισμικών σπουδών και της επικοινωνίας, μεταξύ πολλών άλλων, έχουν αγωνιστεί και επιχειρήσει να ορίσουν τον πολιτισμό. Για παράδειγμα, ο Ιταλός φιλόσοφος Antonio Gramsci (2000) προσέγγισε εννοιολογικά τον πολιτισμό ως τη δημιουργική διαδικασία κατασκευής νοήματος, το οποίο παράγεται και αναπαράγεται διαρκώς από πλήθος ομάδων. Συλλαμβάνει τον πολιτισμό ως το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι κατανοούν τον κοινωνικό τους κόσμο και απεικονίζουν την ενεργή σχέση τους με τον ευρύτερο κοινωνικό και υλικό κόσμο. Εναλλακτικά, ο Αμερικανός ανθρωπολόγος Clifford Geertz (1973) ορίζει τον πολιτισμό ως έναν ιστό που έχουν υφάνει οι ίδιοι οι άνθρωποι. Υποστηρίζει ότι «ο πολιτισμός είναι η πλοκή των νοημάτων στα πλαίσια των οποίων τα ανθρώπινα όντα ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους και καθοδηγούν τη δράση τους» (σελ. 145). Υπάρχουν τρεις όψεις της μεταφοράς του «ιστού» του Geertz: πρώτον, ότι, ως ιστός, ο πολιτισμός παράλληλα περιορίζει τα μέλη στην κοινωνική τους πραγματικότητα και κάνει εφικτή τη λειτουργία τους σε αυτή την πραγματικότητα· δεύτερον, ο πολιτισμός είναι τόσο προϊόν όσο και διαδικασία· και τρίτον, ο πολιτισμός παρέχει πλαίσια για τη συμπεριφορά. Ο Raymond Williams (1989), ένας Βρετανός μελετητής των πολιτισμικών σπουδών, υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός αποτελεί το προϊόν όλης της συμπεκνωμένης προσωπικής και κοινωνικής εμπειρίας των ατόμων· είναι το προϊόν ενός ολόκληρου λαού και προσφέρει ατομικά νοήματα. Οι Rogers και Steinfatt (1999: 79) ορίζουν τον πολιτισμό ως «τον συνολικό τρόπο ζωής ενός λαού, αποτελούμενο από τα επίκτητα και κοινά μοτίβα συμπεριφοράς τους, τις αξίες, τις νόρμες και τα υλικά αντικείμενα». Ενώ οι Gramsci, Geertz, Williams, και οι Rogers και Steinfatt αντιπροσωπεύουν μόνο έναν μικρό αριθμό μελετητών

που έχουν επιχειρήσει να ορίσουν τον πολιτισμό, εντούτοις απεικονίζουν τους πολυάριθμους τρόπους με τους οποίους εννοιολογείται ο πολιτισμός στις διάφορες επιστήμες.

Παρότι οι ορισμοί του πολιτισμού ποικίλλουν ανάλογα με τα διαφορετικά πεδία, οι ερευνητές συμφωνούν ότι ο πολιτισμός διέπει την ανθρώπινη ζωή και κυβερνά τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Με αφορμή αυτή την ομοφωνία, στο κεφάλαιο αυτό ως *πολιτισμός* ορίζεται ο συγκεκριμένος τρόπος ζωής μιας ομάδας ανθρώπων, ο οποίος αποτελεί το απόθεμα γνώσης, εμπειρίας, πεποιθήσεων, αξιών, παραδόσεων, θρησκείας, εννοιών του χρόνου, ρόλων, χωρικών σχέσεων, κοσμοθεωριών, υλικών αντικειμένων και γεωγραφικής περιοχής. Αυτός ο ορισμός τονίζει τη διάχυτη φύση του πολιτισμού· επιβεβαιώνει επίσης ότι ο πολιτισμός αποτελεί τόσο διαδικασία όσο και προϊόν επικοινωνίας. Η στάση μας απέναντι στην εργασία και την ηλικία, οι ηθικές αξίες, η ένδυση, οι καλλιτεχνικές εκφράσεις, οι ιεροτελεστίες και τα έθιμα, οι πεποιθήσεις μας για την υγεία, οι έννοιες του χρόνου, οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί, οι θρησκευτικές πρακτικές, ακόμα και οι προλήψεις μας, όλα είναι αντανakλάσεις του πολιτισμού μας. Όπως υποστηρίζει ο Dodd (1998: 37), «ο πολιτισμός είναι σαν τις αποσκευές που κουβαλάμε» και, όταν ανοίγουμε την κάθε θήκη της πολιτισμικής μας βαλίτσας, εξερευνούμε ένα αλληλένδετο σύνολο ομαδικών ταυτοτήτων, πεποιθήσεων, αξιών, δραστηριοτήτων, κανόνων και εθίμων, θεσμών και μοτίβων επικοινωνίας που προκύπτουν από τις καθημερινές μας ανάγκες.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Συμφωνείτε ότι ο πολιτισμός συνίσταται στην παραγωγή και ανταλλαγή νοημάτων μεταξύ μελών μιας κοινωνίας ή ομάδας; Αν ναι, πώς πιστεύετε ότι αποτελούν μέρος ενός πολιτισμού οι συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητες; Το να φορά κάποιος ένα σπορ μπλουζάκι είναι παράδειγμα αναπαραγωγής ενός πολιτισμού; Ή το να πίνει καφέ το πρωί;

Συστατικά του πολιτισμού

Ο Dodd (1998) ομαδοποιεί τα πολιτισμικά συστατικά σε τρία επίπεδα, όπως φαίνεται στο μοντέλο του Σχήματος 3.1. Ο εσωτερικός πυρήνας του πολιτισμού σχηματίζεται από την ιστορία, την ταυτότητα, τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τις κοσμοθεωρίες· το ενδιάμεσο στρώμα αποτελείται από δραστηριότητες ως πολιτισμικές εκφάνσεις – τέτοιοι είναι οι ρόλοι, οι κανόνες, οι ιεροτελεστίες, τα έθιμα, τα μοτίβα επικοινωνίας και οι καλλιτεχνικές εκφράσεις· το εξωτερικό επίπεδο περιέχει το ευρύτερο πολιτισμικό σύστημα και σε αυτό ανήκουν τα οικονομικά, εκπαιδευτικά, θρησκευτικά, οικογενειακά και πολιτικά συστήματα, καθώς και τα συστήματα υγείας.

Ο εσωτερικός πυρήνας του πολιτισμού

Ο εσωτερικός πυρήνας του πολιτισμού αποτελείται από την ιστορία, την ταυτότητα, τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τις κοσμοθεωρίες μιας πολιτισμικής ομάδας (Dodd, 1998). Κάθε πολιτισμός έχει μια ιστορία που συνιστά το απόθεμα και τον φορέα της πολιτισμικής κληρονομιάς και ανάπτυξης. Τα τοτέμ, τα αρχεία, η αρχιτεκτονική, οι αρχαίες γλώσσες και τα έργα ζωγραφικής είναι μερικοί μόνο από τους τρόπους με τους οποίους ένα πολιτισμός καταγράφει και εκφράζει την κληρονομιά και την παράδοσή του, ενώ η δύναμη της καταγωγής και της κληρονομιάς επιδεικνύουν τη διάρκειά του. Ο πολιτισμός κληροδοτείται από γενιά σε γενιά, ενώνοντας τα μέλη του και παρέχοντας μια αίσθηση ταυτότητας. Η πολυεπίπεδη φύση της ταυτότητάς μας (ή, ορθότερα, των ταυτοτήτων μας) βιώνεται και ρυθμίζεται από πολλούς από εμάς στην καθημερινή ζωή. Σπανίως περνά μια μέρα χωρίς να συναντήσουμε ένα ζήτημα ταυτότητας που (επαν)εξετάζεται σε ένα άρθρο εφημερίδας, μια ραδιοφωνική εκπομπή, ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα ή μια συζήτηση με έναν φίλο. Για παράδειγμα, γνωρίζετε το λαϊκό απόφθεγμα «Είμαστε αυτό που τρώμε». Στις μέρες μας, έχουμε πρόσβαση σε φαγητό που προέρχεται από πολλούς και διαφορετικούς πολιτισμούς, και μπορούμε να ρωτήσουμε πώς ενδεχομένως θα επηρέαζε η κατανάλωση «ξένου» φαγητού την αίσθηση πολιτισμικής ταυτότητάς μας. Η καθημερινή ζωή και τα γεγονότα εκτυλίσσονται μέσα σε ένα ολόκληρο φάσμα ταυτοτήτων, όπως είναι αυτές της εθνότητας, του έθνους, του φύλου και της φυλής, αλλά και η κοινωνική, η εταιρική, η επαγγελματική και η σεξουαλική ταυτότητα. Η ταυτότητα μας δίνει μια θέση στον κόσμο και αντανακλά τον σύνδεσμο ανάμεσα σε μας και στην κοινωνία στην οποία ζούμε. Για παράδειγμα, η προ-αποικιακή κοινωνία των Μαορί στη σημερινή Νέα Ζηλανδία ήταν κοινοτική και οργανωμένη σε φυλές. Οι φυλές των Μαορί κατοικούσαν και καλλιεργούσαν προγονική (φυλετική) γη. Η εργασία, τα εργαλεία και οι χώροι διαβίωσης ήταν επίσης κοινά. Στο εσωτερικό της κοινωνίας των Μαορί, η ταυτότητά τους καθοριζόταν από την ικανοποιητική εκπλήρωση των κοινωνικών τους υποχρεώσεων προς τους βιολογικούς τους συγγενείς μέσω των *whanau* (εκτεταμένες οικογένειες βασισμένες σε κοινή γενεαλογία), των *hapu* (υπο-φυλές αποτελούμενες από *whanau*) και των *iwi* (φυλές αποτελούμενες από *hapu*) (Houkamaua, 2010). Αυτό σημαίνει ότι οι υποχρεώσεις στο πλαίσιο των *whanau* ήταν μείζονος σημασίας για την προσωπική ταυτότητα. Επιπλέον, η προσαρμογή του εαυτού τους κατά τρόπο που να τιμά τη συλλογική μέθοδο λειτουργίας επέτρεπε στα άτομα να επιτυγχάνουν κοινωνική αποδοχή, μια αίσθηση σκοπού και νοήματος, αλλά και μια πραγματική πολιτισμική ταυτότητα.

Σχήμα 3.1 Ένα μοντέλο του πολιτισμού.

Πηγή: Προσαρμόστηκε από το Dodd, Carley H. (1998), *Dynamics of Intercultural Communication* (5th edn). Boston, MA: McGraw-Hill. p. 38. Χρησιμοποιείται με άδεια.

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Nederveen Pieterse, Jan (1994), «Globalisation as hybridization», *International Sociology*, 9(2): 161-184.

ΘΕΩΡΙΑ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η έννοια της ταυτότητας έχει εξεταστεί εκτενώς τόσο από ψυχολογικές όσο και από κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Ο Erik Erikson (1968), ένας μετα-φροϋδικός ψυχολόγος που εργάζεται στις Ηνωμένες Πολιτείες δηλώνει ότι η ταυτότητα έχει δύο μορφές: ταυτότητα και διαφορά. Η πρώτη μορφή είναι η ταυτότητα ως αυτο-διαφοροποίηση ή αυτεπίγνωση και αίσθηση προσωπικής συνέχειας. Η δεύτερη μορφή είναι η ταυτότητα που προέρχεται από μια πρωταρχική σχέση, όπου η ταυτότητα συνδέεται με τη διαφοροποίηση του εαυτού από τον Άλλο – αυτό οδηγεί σε επίγνωση της προσωπικής ιδιαιτερότητας του καθενός.

O Manuel Castells (1997), ένας ευρέως γνωστός κοινωνιολόγος, γράφει ότι καθώς τα δίκτυα επικοινωνίας γίνονται ζωτικής σημασίας για τις οικονομίες και τις κοινωνίες, η ταυτότητα γίνεται μια οργανωτική αρχή κοινωνικής δράσης στην εκκολλαπτόμενη κοινωνία της πληροφορίας. Ο Castells υποστηρίζει ότι οι ταυτότητες είναι πολλαπλές και ότι αυτή η πολλαπλότητα αποτελεί πηγή άγχους και αντιφάσεων τόσο στην αυτο-αντιπροσώπηση όσο και στην κοινωνική δράση. Σημαντικό θεωρείται η ταυτότητα να διαχωρίζεται από τους ρόλους, όπως αυτοί καθορίζονται παραδοσιακά από τους κοινωνιολόγους. Σήμερα, ερωτήσεις σχετικά με τον πολιτισμό, την ταυτότητα και τη διαφορά κατέχουν καίρια θέση στα σύγχρονα παγκόσμια ζητήματα πολιτικής, ισότητας και δικαιοσύνης. Τα ζητήματα πολιτισμού και ταυτότητας έχουν μετακινηθεί στο επίκεντρο της ανάλυσης στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Αυτό έχει συνδεθεί με την παρακμή των παραδοσιακών μορφών κοινωνικής συσχέτισης και δράσης και με την άνοδο νέων μορφών αλληλεγγύης και συλλογικών ταυτοτήτων, όπως εκφράστηκαν από την ιδέα της πολιτικής της ταυτότητας από τη δεκαετία του 1960 κι έπειτα.

Παραπομπές

Castells, Manuel (1997), *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell.

Erikson, Erik (1968), «Identity, Psychological», in *International Encyclopaedia of the Social Sciences* (Vol. 7). New York: Macmillan. pp. 46-48.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την ταυτότητα

Shore, Chris and Annabel Black (1994), «“Citizens” Europe and the construction of European identity», in V. A. Goddard, J. R. Llobera and C. Shore (eds), *The Anthropology of Europe: Identity and Boundaries in Conflict*. Oxford and Providence, RI: Berg Publishers. pp. 275-298.

Η θεωρία στην πράξη

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΟΥΣ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ

Ο Rosengren (2003) ερευνά τις δομές των αυτοχθόνων αναφορικά με τον τρόπο που τα ανταγωνιζόμενα μοντέλα ταυτότητας επηρεάζουν τη διάρθρωση της τοπικής αίσθησης της κοινότητας. Σήμερα, η κατάσταση στον Αμαζόνιο χαρακτηρίζεται από πολιτικές εντάσεις μεταξύ αυτοχθόνων και μη αυτοχθόνων λαών. Το αποτέλεσμα είναι οι αυτόχθονες να οργανώνονται με σκοπό να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και τη γη τους ενάντια στην καταπάτηση που ασκείται από πλευράς των αντιπροσώπων της περουβιανής εθνικής κυριαρχίας. Για τους Matsigenka, οι οποίοι ζουν στα βουνά του νοτιοανατολικού Περού, η διαδικασία δημιουργίας μιας ταυτότητας και η κινητοποίησή τους έχοντας πλέον ταυτότητα είναι σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, όπως είναι και η ιδέα ότι οι συγκρούσεις μπορούν να γίνουν αντιληπτές με εθνικούς όρους. Παρότι τα εθνικά κριτήρια για τη δημιουργία κοινωνικής ταυτότητας είναι σε μεγάλο βαθμό ξένα στους Matsigenka, έχουν

φτάσει να λειτουργούν, για τους αυτόχθονες οργανισμούς, ως μοντέλο για τον καθορισμό πολιτικών ζητημάτων, κυρίως επειδή τα επιβάλλει η κυρίαρχη εθνική κοινωνία. Όπως γράφει ο Rosengren, σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την αντίληψη των Matsigenka για τον κοινωνικό κόσμο εξακολουθούν να αποτελούν οι κατηγορίες όντων που βασίζονται σε έννοιες της κοσμογονίας.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Πιστεύετε ότι είναι σημαντική η έκθεση σε θετικά στερεότυπα για τις ταυτότητες που γίνεται τόσο στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όσο και μέσω της εκπαίδευσης; Γιατί ή γιατί όχι; Γιατί θα μπορούσαμε να περιγράψουμε την ταυτότητα ως ένα προσωποποιημένο κοινωνικό κατασκεύασμα, δημιουργημένο από κοινωνικά πλαίσια και διαμορφωμένο από κοινωνικο-ιστορικές συνθήκες; Μπορείτε να δώσετε μερικά παραδείγματα;

Παραπομπή

Rosengren, Dan (2003), «The collective self and the ethnopolitical movement», *Identities Journal*, 10(2): 221-240.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη δημιουργία ταυτοτήτων

Eakin, Paul J. (1999), *How Our Lives Become Stories: Making Selves*. New York: Cornell University Press.

Έχει συμφωνηθεί, ο όρος *ταυτότητα* να αναφέρεται κατά κύριο λόγο στην υποκειμενική εμπειρία ενός ατόμου για τον εαυτό του σε σχέση με τον κόσμο· επομένως, θα έπρεπε να διαφοροποιείται από έννοιες όπως *χαρακτήρας* ή *προσωπικότητα*. Ενώ, λοιπόν, μπορεί να έχουμε κοινά στοιχεία χαρακτήρα με άλλους ανθρώπους, αυτά τα στοιχεία δεν απαιτούν την ενεργή συμμετοχή μας για να είναι κοινά. Από την άλλη, το ότι μοιραζόμαστε μια ταυτότητα με κάποιους σημαίνει ότι απασχολούμε ένα μέρος της ύπαρξής μας με σκοπό να ταυτιστούμε με μια συγκεκριμένη ομάδα. Αυτή η ιδέα της ενεργής συμμετοχής δείχνει ότι η ταυτότητα του καθενός δημιουργείται μέσα από *πολιτισμικές* διαδικασίες, οι οποίες με τη σειρά τους καθορίζονται από τις δομές ενός πολιτισμού.

Τα ανθρώπινα όντα συλλαμβάνουν τον πολιτισμό με τη μορφή πεποιθήσεων και αξιών. Κάθε πολιτισμός διαθέτει ένα παράθυρο από το οποίο τα μέλη του βλέπουν την πραγματικότητα και τους άλλους ανθρώπους. Οι *πεποιθήσεις* αποτελούν τις προσλαμβάνουσες ενός ατόμου για την πραγματικότητα, όπως τις εισπράττει κοιτώντας απ' αυτό το πολιτισμικό παράθυρο. Κάποιες πεποιθήσεις θεωρούνται κατά πάσα πιθανότητα αληθείς· άλλες θεωρούνται λιγότερο πιθανές. Όταν τα περισσότερα μέλη ενός πολιτισμού τρέφουν μια συγκεκριμένη πεποίθηση, τότε αυτή καταγράφεται ως πολιτισμική πεποίθηση. Για παράδειγμα, οι πολιτισμικές πεποιθήσεις των Αβοριγίνων βασίζονται στις πνευματικές πεποιθήσεις, βάσει των οποίων υπάρ-

χει άμεση σύνδεση ανάμεσα στη γη, στη γλώσσα, στο όνειρο και στους ανθρώπους. Οι Αβορίγινες και οι άνθρωποι των Στενών Torres στην Αυστραλία έχουν παραδοσιακά ισχυρό πνευματικό και φυσικό δέσιμο με το αυστραλιανό τοπίο μέσω του «Ονειρέματος»,* το οποίο θεωρείται πραγματικότητα. Άλλο παράδειγμα αποτελούν οι Κινέζοι, πολλοί από τους οποίους πιστεύουν ότι η ύπαρξη του αριθμού οκτώ στο νούμερο του τηλεφώνου τους συμβολίζει την ευημερία, ενώ αντίστοιχα η ύπαρξη του αριθμού έξι συμβολίζει την ομαλότητα· επομένως, το να έχει κάποιος και το οκτώ και το έξι στο νούμερό του εγγυάται έναν ομαλό δρόμο προς την ευημερία. Ακόμα ένα παράδειγμα πεποίθησης από τον σλοβένικο πολιτισμό είναι ότι οι άνθρωποι κρεμούν πέταλα πάνω από τις πόρτες τους για να προσελκύσουν θετικά πνεύματα και να φέρουν καλή τύχη.

Οι πολιτισμοί διαθέτουν επίσης έννοιες πρωταρχικής και μακροπρόθεσμης σημασίας, οι οποίες είναι γνωστές ως *αξίες* και πηγαινούν πέρα από τις τοποθετήσεις του ανθρώπου σχετικά με την αλήθεια. Οι αξίες είναι οτιδήποτε οι άνθρωποι που μοιράζονται τον ίδιο πολιτισμό θεωρούν καλό ή κακό· είναι αυτές που υπαγορεύουν στα μέλη της πολιτισμικής ομάδας τον τρόπο να κρίνουν το καλό ή το κακό, το σωστό ή το λάθος. Μέσα σε έναν πολιτισμό, οι αξίες κατοχυρώνουν αυτό για το οποίο αξίζει κάποιος να αγωνιστεί και να θυσιάσει, αυτό που πρέπει να προστατευτεί, αλλά και αυτό που πρέπει να εγκαταλειφθεί. Οι πολιτισμικές αξίες εμπειρέχουν κρίσεις, επομένως οι αξίες διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό. Για παράδειγμα, ο αμερικανικός πολιτισμός των ΗΠΑ διδάσκει στους ανθρώπους τις αξίες της ανεξαρτησίας, της ιδιωτικότητας και του ανταγωνισμού. Ο ασιατικός πολιτισμός διδάσκει στους ανθρώπους τις αξίες της αρμονίας, της ανταπόδοσης, του μη ανταγωνισμού, της αφοσίωσης στους ανωτέρους και της λιτότητας. Η ιεραρχία χαίρει εκτίμησης στον κορεάτικο πολιτισμό, ενώ στην Ελβετία ισχύει το ίδιο για την ισότητα. Η βασική μας αντίληψη για το καλό και το κακό, το σωστό και το λάθος, το αληθινό και το ψευδές, αποκτάται σε πολιτισμικό πλαίσιο.

Συνεπώς, τα μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας μοιράζονται τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις τους για τον κόσμο. Η πεποίθηση ενός πολιτισμού για τη φύση και τον τρόπο λειτουργίας του σύμπαντος ονομάζεται *κοσμοθεωρία*. Η κατανόηση της κοσμοθεωρίας ενός πολιτισμού μπορεί να μας βοηθήσει να προβλέψουμε τις σκέψεις και τα μοτίβα συμπεριφοράς των μελών του. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την ιουδαιοχριστιανική αντίληψη περί ανθρώπινης φύσης, οι πρώτοι άνθρωποι δημιουργήθηκαν κατ' εικόνα του Θεού. Η *Γένεση* κηρύττει ότι ο Θεός είπε «Ας πλάσουμε [τους ανθρώπους] σύμφωνα με τη δική μας εικόνα και ομοίωση και ας βασιλέψουν πάνω στα ψάρια της θάλασσας και τα πτηνά του αέρα, στα οικόσιτα ζώα, σε όλη τη γη και σε όλα τα πλάσματα που περπατούν στο έδαφος». Στον σιντοϊσμό (αρχαία ιαπωνική θρησκεία), οι θεοί, που ονομάζονται *Kami* (θεότητες), παίρνουν τη μορ-

* Σ.τ.Μ.: Οι Αβορίγινες ονομάζουν Ονειρέμα (Dreaming) το ταυτόχρονο, γιατί το βιώνουν σαν παρελθόν, παρόν και μέλλον που συνυπάρχουν (<http://www.grammatikou.com/nav3.htm>).

φή του ανέμου, της βροχής, των βουνών, των δέντρων και της γονιμότητας. Η φύση είναι ιερή· η επαφή μαζί της συνεπάγεται άμεση σχέση με τους θεούς, επομένως τα φυσικά αντικείμενα τιμώνται ως ιερά πνεύματα. Οι σινοϊστές σέβονται επίσης τα ζώα ως απεσταλμένους των θεών. Από τα παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ότι μια κοσμοθεωρία αποτελεί ένα σύστημα πεποιθήσεων για τη φύση του σύμπαντος, την υποτιθέμενη επίδραση αυτού στην ανθρώπινη συμπεριφορά και τη θέση του ανθρώπου μέσα στο σύμπαν (Dodd, 1998).

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Είναι ο πολιτισμός και η συμπεριφορά εναλλάξιμοι όροι; Είναι το ίδιο πράγμα; Αν αφαιρέσουμε τον πολιτισμό, δεν θα υπάρχει συμπεριφορά· αν αφαιρέσουμε τη συμπεριφορά, δεν θα υπάρχει πολιτισμός; Τι πιστεύετε;

Το ενδιάμεσο στρώμα του πολιτισμού

Το ενδιάμεσο στρώμα του πολιτισμού είναι συνδεδεμένο με τον εσωτερικό πυρήνα, έχει όμως περισσότερη δυνατότητα αλλαγής. Αυτό το στρώμα αποτελείται από δραστηριότητες ως εκφάνσεις του πολιτισμού. Σύμφωνα με τον Dodd (1998), οι πολιτισμικές δραστηριότητες μπορούν να εκφραστούν με πολλούς τρόπους: με τη μορφή της τεχνολογίας, των υλικών αντικειμένων, των ρόλων, των κανόνων, των ιεροτελεστιών, των εθίμων, των μοτίβων επικοινωνίας και των καλλιτεχνικών εκφράσεων. Οι ιεροτελεστίες και τα έθιμα που τηρούν οι άνθρωποι και οι γιορτές που γιορτάζουν αντικατοπτρίζουν τον πολιτισμό τους. Ο εορτασμός της Ημέρας της Βασίλισσας στις Κάτω Χώρες στις 30 Απριλίου κάθε χρόνο ενισχύει την πεποίθηση ότι η Βασίλισσα της Ολλανδίας αποτελεί ενσάρκωση ελπίδας και ενότητας σε περιόδους πολέμου, εχθρότητας και φυσικών καταστροφών. Διαφορετική περίπτωση είναι ο εντυπωσιακός τρόπος που η δύναμη του ποδοσφαίρου –σε πολλές χώρες, ξεκινώντας από την Ευρώπη και τη Νότια Αμερική– συμβολίζει την κεντρική αξία της εθνικής υπερηφάνειας· για να το καταλάβει κανείς αυτό αρκεί μόνο να ρίξει μια ματιά στα πάρτι που οργανώνονται για την παρακολούθηση αγώνων στην τηλεόραση και στους εορτασμούς για το Παγκόσμιο Κύπελλο ποδοσφαίρου.

Τα έργα τέχνης αποτελούν πολιτισμικά προϊόντα. Σε πολλούς πίνακες δυτικών καλλιτεχνών, οι άνθρωποι συνήθως απεικονίζονται ως το σημείο εστίασης, ενώ σε πίνακες ανατολικών καλλιτεχνών (όπως αυτών του κινεζικού πολιτισμού), οι φυσικές σκηνές ή τα ζώα είναι πιθανότερο να βρίσκονται στο επίκεντρο του πίνακα. Αυτό αντικατοπτρίζει τη σπουδαιότητα και τη δύναμη της φύσης στον κινεζικό πολιτισμό, έναντι της δύναμης του ανθρώπινου παράγοντα στον δυτικοευρωπαϊκό και αμερικανικό πολιτισμό. Μαζί με τα έργα τέχνης, η τεχνολογία αποτελεί εξέχον χαρακτηριστικό ενός πολιτισμού, το οποίο αντανακλάται στους τρόπους μεταφοράς,

Φωτογραφία 3.1 Μια πολύχρωμη παράταξη μπαχαρικών στην αγορά μπαχαρικών Deira στο Dubai. Copyright © Alison Rae. Χρησιμοποιείται με άδεια.

στην επικοινωνία, στο φαγητό, στην ένδυση, στη στέγαση και στα εργαλεία του. Ό,τι φορούν οι άνθρωποι, ο τρόπος που τρώνε και προετοιμάζουν το φαγητό τους, τα είδη εργαλείων που χρησιμοποιούν για την εργασία τους, όλα αυτά αποτελούν αντανάκλαση του πολιτισμού μιας συγκεκριμένης ομάδας. Όπως δηλώνει ο Everett Rogers (1995), η τεχνολογία έχει μορφή (τι είναι ή πώς μοιάζει), λειτουργία (τι κάνει και πώς λειτουργεί) και νόημα (τι αντιπροσωπεύει).

ΘΕΩΡΙΑ

ΛΑΪΚΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Η λαϊκή κουλτούρα αναφέρεται σε τεχνουργήματα και στυλ ανθρώπινης έκφρασης που έχουν αναπτυχθεί από συνηθισμένους ανθρώπους (Lull, 2000). Έρχεται σε αντίθεση με αυτό που οι πρώιμοι Ευρωπαίοι μελετητές αποκαλούσαν «υψηλή» ή ελίτ κουλτούρα. Η λαϊκή κουλτούρα μπορεί να περιλαμβάνει πολιτισμικά προϊόντα όπως μουσική, talk shows, σαπουνόπερες, μαγειρική, ένδυση, κατανάλωση και τις πολλές πτυχές της διασκέδασης, όπως τον αθλητισμό και τη λογοτεχνία. Η διαπίστωση ότι ένα είδωλο της «pop» κουλτούρας (από το popular, δηλ. λαϊκός), όπως η Madonna, θα μπορούσε στην ουσία να παρέχει ένα πλούσιο απόθεμα στάσεων, αξιών, πρακτικών και πεποιθήσεων στην αμερικανική κοινωνία έχει οδηγήσει στην ανάδυση του πεδίου των σπουδών λαϊκής κουλτούρας.

Η παραδοσιακή κουλτούρα αποτελεί τον τοπικό τρόπο ζωής ενός πολιτισμού. Μεταβιβάζεται συνήθως μέσω της προφορικής παράδοσης. Ο Geertz (1973) γράφει ότι μια τοπική ή μια παραδοσιακή κουλτούρα συντίθεται από τη δεδομένη και επαναληπτική φύση του καθημερινού πολιτισμού των μελών του. Τα στοιχεία της παραδοσιακής κουλτούρας συχνά διέπονται από μια αίσθηση του τόπου. Φέρουν ισχυρούς συνειρμούς του αρχικού τόπου δημιουργίας τους, ακόμα και όταν μεταφερθούν σε ξένο τόπο. Τα χειροποίητα ratchwork καλύμματα αποτελούν ένα παράδειγμα της αμερικανικής παραδοσιακής κουλτούρας. Η παραδοσιακή κουλτούρα συχνά ενισχύει τη λαϊκή κουλτούρα και ενίοτε βρίσκει δίοδο ακόμα και προς την υψηλή κουλτούρα. Για παράδειγμα, το μενουέτο, χορός της ευρωπαϊκής υψηλής κοινωνίας, έχει τις ρίζες του σε έναν χωριάτικο χορό. Ο συνειδητά εγγκεντρικός πολιτισμός των Άμις έχει χρησιμοποιηθεί ως κωμικός παράγοντας σε ταινίες του Χόλλυγουντ και τηλεοπτικά reality shows. Με παρόμοιο τρόπο, η αρχαιολογική στολή του καουμπόη ξανασχεδιάστηκε σε αστραφτερό ασημί χρώμα από τους χορευτές ντίσκο.

Παραπομπές

Geertz, Clifford (1973), *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
 Lull, James (2000), *Media, Communication, Culture: A Global Perspective* (2nd edn). New York: Columbia University Press.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τη λαϊκή και την παραδοσιακή κουλτούρα

Beer, David (2013), *Popular Culture and New Media: The Politics of Circulation*. New York: Palgrave Macmillan.

Η θεωρία στην πράξη**ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΔΗΜΟΦΙΛΕΙΣ ΤΗΛΕΣΕΙΡΕΣ ΑΝΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

Οι λατινοαμερικανικές τηλεσειρές θεωρούνται κομμάτι της λαϊκής κουλτούρας και είναι εξαιρετικά δημοφιλείς παγκοσμίως. Ένα τεράστιο ακροατήριο που αφορά ανθρώπους κάθε χώρας, τάξης, ηλικίας και φύλου κάθεται καθημερινά μπροστά στην τηλεόραση για να παρακολουθήσει επεισόδια ενός από τα πιο διαδεδομένα τηλεοπτικά είδη. Μέχρι το 1988, η Βραζιλία είχε εξαγάγει τηλεσειρές σε πάνω από 128 χώρες, ενώ το 1992 περισσότεροι από 200 εκατομμύρια άνθρωποι στη Ρωσία παρακολουθούσαν τακτικά τη μεξικανική παραγωγή «Los Ricos También Lloran» («Και οι πλούσιοι κλαίνε») (Alcosta-Azuru, 2003). Η Globo (Βραζιλία), η Televisa (Μεξικό) και η Venevisión (Βενεζουέλα) αποτελούν τους κύριους παραγωγούς τηλεσειρών, διαθέτοντας τα προϊόντα τους σε ποικίλες αγορές της Βορείου Αμερικής, της Ευρώπης, της Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Οι τηλεσειρές είναι κομμάτι της λαϊκής τηλεοπτικής κουλτούρας. Ανήκουν στα μελοδραματικά είδη και χαρακτηρίζονται από μια κεντρική ιστορία ετεροφυλοφιλικής αγάπης: το ζευγάρι των πρωταγωνιστών αντιμετωπίζει πολλά και διαφορετικά εμπόδια, και πρέπει να ξεπεράσει προβλήματα για να μπορέσει να φτάσει στην ευτυχία. Επιπλέον, η «άγνοια ταυτότητας» είναι πάντα αναπόσπαστο στοιχείο της ιστορίας. Στα κλισέ του είδους περιλαμβάνονται η πιθανότητα τύφλωσης, αναπηρίας και εγκυμοσύνης: οι ηρωίδες συχνά αντιμετωπίζουν αυτά τα διλήμματα, μόνο και μόνο για να τα ξεπεράσουν πριν από το χαρούμενο τέλος (Alcosta-Azuru, 2003).

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Πιστεύετε ότι πολιτικά ζητήματα όπως η ενδοοικογενειακή βία, η ομοφυλοφιλία ή η άμβλωση αν εντάσσονταν σε τηλεσειρές θα γίνονταν αποδεκτά από τους θεατές; Γιατί ή γιατί όχι; Πώς θα μπορούσαν οι εκπομπές της λαϊκής κουλτούρας όπως οι τηλεσειρές να κάνουν τα διεθνή ακροατήρια να καταλάβουν τους μελοδραματικούς κώδικες του είδους ως μέρος των δικών τους, τοπικών κουλτουρών;

Παραπομπή

Alcosta-Azuru, Carolina (2003), «Tackling the issues: meaning making in a Telenovela», *Popular Communication*, 1(4): 193-215.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τις τηλεσειρές

Rios, Diana I. (2003), «US Latino audiences of "telenovelas"», *Journal of Latinos and Education*, 2(1): 59-65.

Οτιδήποτε κάνουμε μέσα σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο σχηματίζει σχέσεις με άλλους ανθρώπους· αυτές οι σχέσεις δημιουργούν μια δυναμική ρόλων και προσδοκιών. Οι κανόνες συμπεριφοράς που σχετίζονται με αυτούς τους ρόλους και τις προσδοκίες καθορίζονται από τον εκάστοτε πολιτισμό. Παράλληλα με την επιρροή που ασκεί στους ρόλους, στους κανόνες, στις νόρμες, στα ήθη και στις τελετουργίες, ο κάθε πολιτισμός προβλέπει συγκεκριμένα μοτίβα επικοινωνίας. Επικοινωνιακές συμπεριφορές, όπως η εναλλαγή των συνομιλητών, οι χειρονομίες, η ένταση της φωνής, η ευθύτητα και ο ρυθμός, οφείλουν να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις ενός πολιτισμού. Σε αυτόν τον τομέα, οι αντιθέσεις μεταξύ των πολιτισμών είναι εντυπωσιακές. Για παράδειγμα, ο γκανέζικος πολιτισμός υπαγορεύει στους ανθρώπους να απευθύνονται στους ηλικιωμένους άνδρες χρησιμοποιώντας τον όρο *παππούς*. Στην Αυστραλία, όπως και σε πολλές άλλες δυτικές χώρες, τα παιδιά συχνά αποκαλούν τους ενηλίκους με το μικρό τους όνομα ώστε να δημιουργήσουν μια αίσθηση ισότητας. Στο Χονγκ Κονγκ εκτιμάται η εμμεσότητα σε μια συζήτηση, καθώς βοηθά να διατηρηθεί η αρμονία μεταξύ των ομιλητών· στη Γερμανία, προτιμάται το να «λες τη γνώμη σου» στη διαπροσωπική επικοινωνία. Οι διαπολιτισμικές παρανοήσεις συχνά συμβαίνουν επειδή δεν μας είναι γνωστοί οι πολιτισμικοί κανόνες που διέπουν την επικοινωνιακή συμπεριφορά των άλλων.

Όπως η λεκτική, έτσι και η μη λεκτική επικοινωνιακή συμπεριφορά επηρεάζεται από τον πολιτισμό. Η στάση του σώματος, οι χειρονομίες και οι έννοιες του χώρου και του χρόνου επηρεάζουν επίσης την επικοινωνία. Στις δυτικές χώρες, οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τον χρόνο με μεγάλη ακρίβεια και η συνέπεια περιλαμβάνεται στις πολιτισμικές απαιτήσεις. Οι άνθρωποι κλείνουν ραντεβού ή κάνουν κράτηση για να επισκεφθούν έναν γιατρό, ένα κομμωτήριο ή για να δειπνήσουν σε ένα εστιατόριο. Η καθυστέρηση αποτελεί δείγμα κακών τρόπων. Παραδείγματος χάριν, οι Ολλανδοί και οι Γερμανοί είναι ιδιαίτερα συνεπείς και η καθυστέρηση έστω και πέντε λεπτών σε ένα ραντεβού θεωρείται ανάρμοση· μάλιστα, συνήθως φτάνουν ένα ή δύο λεπτά πιο νωρίς σε ένα ραντεβού, ως ένδειξη σεβασμού. Στην Αφρική, στη Μαλαισία και τη Λατινική Αμερική, ωστόσο, οι άνθρωποι αργούν λίγο, σκόπιμα, ώστε να μην παρεμποδίσουν τις άλλες δραστηριότητες του οικοδεσπότη τους. Καμιά συνάντηση δεν ξεκινά προτού φτάσουν όλοι. Έτσι, ένας γιατρός μπορεί

να βάλει όλους τους ασθενείς του στο ραντεβού των 8:00 π.μ. και είναι δική τους ευθύνη να αποφασίσουν μεταξύ τους με ποια σειρά θα αρχίσουν την επίσκεψη. Υπάρχουν κεντρικές πολιτισμικές αξίες και στους δύο αυτούς χρονικούς προσανατολισμούς – και οι άνθρωποι του ενός προσανατολισμού συνήθως θεωρούν τους άλλους τεμπέληδες ή υπερβολικά τυπικούς. Τόσο ο πολιτισμός όσο και η επικοινωνία, επομένως, αποτελούν τρόπο ζωής και μια ολόκληρη κοινωνική διαδικασία. Το ενδιάμεσο στρώμα του πολιτισμού αντικατοπτρίζει τους ορισμούς μας για τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες, καθώς και τα μοτίβα επικοινωνίας μας.

Περαιτέρω διάβασμα στο διαδίκτυο. Έχετε ελεύθερη πρόσβαση στο παρακάτω άρθρο στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου <https://study.sagepub.com/liu2e>: Merolla, Andy J., Shuangyue Zhang and Shaojing Sun (2013), «Forgiveness in the United States and China: antecedents, consequences, and communication style comparisons», *Communication Research*, 40(5): 595-622.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Εφόσον μπορούμε να πούμε ότι αναδύεται ένας παγκόσμιος πολιτισμός, σε ποιους πολιτισμούς θα είναι κυρίως βασισμένος; Υπάρχει η δυνατότητα και θα ήταν επιθυμητό να μετέχουν όλοι οι πολιτισμοί εξίσου σε έναν παγκόσμιο πολιτισμό; Γιατί ή γιατί όχι; Πώς θα μπορούσε αυτό να επηρεάσει τις τοπικές αξίες και πεποιθήσεις;

ΘΕΩΡΙΑ

ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Οι βιολογικές θεωρίες, εμπνευσμένες από το έργο του Charles Darwin (Κάρολος Δαρβίνος), στις περισσότερες περιπτώσεις εκλαμβάνουν κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά ως φυσική διαδικασία που έχει αναπτυχθεί ως κληρονομικό κομμάτι της ανθρώπινης εξέλιξης. Για τις βιολογικές θεωρίες ο άνθρωπος απλώς είναι ένα «βιολογικό είδος», υποβαθμίζοντας έτσι τη σημασία του πολιτισμού, οι θεωρητικοί του οποίου, από την άλλη, τον αντιλαμβάνονται ως μια πανίσχυρη δύναμη που επηρεάζει τη συμπεριφορά μας και τους τρόπους με τους οποίους βιώνουμε τον κόσμο γύρω μας. Ο πολιτισμός πάντα αποτελεί το αντίθετο της φύσης. Δεν είναι ομοιογενής ή μονοδιάστατος, αλλά κατακερματισμένος και πολυδιάστατος. Σύμφωνα με τον Bourdieu (1977), διαμορφώνουμε έναν πολιτισμό με βάση το κυρίαρχο οικονομικό και πολιτικό του σύστημα. Για παράδειγμα, η κατάρρευση συστημάτων όπως ο κομμουνισμός στα τέλη της δεκαετίας του 1980 επέφερε απίστευτες αλλαγές στους πολιτισμούς της Ανατολικής Ευρώπης και συνεπώς στον τρόπο ζωής τους. Αν η «κομμουνιστική κουλτούρα» υποστήριζε την αλληλεγγύη, το μονοκομματικό πολιτικό σύστημα, την κρατική περιουσία και τη σκληρή δουλειά, το νέο φιλελεύθερο - δημοκρατικό σύστημα είναι φορέας μιας τελείως διαφορετικής κουλτούρας,

η οποία κινητοποιείται κυρίως σε σχέση με την ιδιωτική περιουσία, την ατομικότητα, την κατανάλωση και τη διασκέδαση.

Παραπομπή

Bourdieu, Pierre (1977), *Outline of a Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την παγκόσμια κουλτούρα

Ladegaard, Hans J. (2007), «A global corporation», *Journal of Intercultural Communication Research*, 36(2): 139-163.

Η θεωρία στην πράξη

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ

Η ταχεία διάδοση των ψηφιακών μέσων στα περισσότερα μέρη του κόσμου έχει αποδοθεί σε πλήθος παγκόσμιων κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και οικονομικών αλλαγών. Ανάμεσα στους μελετητές υπάρχει η τάση οι νέοι που έχουν γεννηθεί από τη δεκαετία του 1990 κι έπειτα να αποκαλούνται η «ψηφιακή γενιά» και να θεωρείται ότι προσανατολίζονται προς την ψηφιακή κουλτούρα, μια κουλτούρα που αφορά τους τρόπους με τους οποίους οι νέοι έρχονται σε επαφή με ψηφιακά μέσα και τεχνολογίες στην καθημερινή τους ζωή.

Οι Pathak-Shelat και DeShano (2013) πραγματεύονται την περίπτωση των νεανικών ψηφιακών κουλτουρών στην ύπαιθρο και στις κωμοπόλεις της περιοχής Gujarat στην Ινδία, μιας χώρας με τον μεγαλύτερο πληθυσμό νέων στον κόσμο – περίπου 600 εκατομμύρια άνθρωποι κάτω των 25 ετών. Από μόνη της αυτή η ομάδα Ινδών πολιτών αναλογεί σχεδόν στο 10% του παγκόσμιου πληθυσμού. Υπάρχει τεράστια ποικιλομορφία στον νεανικό πληθυσμό της Ινδίας με αποτέλεσμα η χώρα να παρουσιάζει μεγάλα πολιτισμικά χάσματα, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά τις εμπειρίες ζωής των νέων ανθρώπων. Η κοινωνική τάξη, η κάστα, το φύλο, η γεωγραφική τοποθεσία, οι πεποιθήσεις, οι αξίες, τα σχολεία και οι υποδομές αποτελούν μερικούς μόνο από τους παράγοντες που επηρεάζουν την ψηφιακή κουλτούρα των νέων. Οι Pathak-Shelat και DeShano (2013) εφάρμοσαν την προσέγγιση της πολιτισμικής θεωρίας για να εξετάσουν πώς η τοποθεσία και τα κυρίαρχα ζητήματά της συνδέονται με τις ψηφιακές τεχνολογίες και αναμορφώνουν όψεις της καθημερινής ζωής όπως τις σπουδές, τον ελεύθερο χρόνο και τη φιλία· πώς οι νέοι αντιμετωπίζουν τις διαδράσεις τους με τα ψηφιακά μέσα ως μια όψη της πραγματικής ζωής· και πώς αυτή η αντιμετώπιση επηρεάζει τις πολιτισμικές πρακτικές μέσα σε κτηριακά περιβάλλοντα. Οι νέοι σε αυτή τη μελέτη εκλαμβάνουν τα σύγχρονα μέσα και τις καινούργιες τεχνολογίες ως συστατικό στοιχείο της ζωής τους και των κοινωνικών τους εμπειριών.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Ποιες πολιτισμικές αξίες και πεποιθήσεις πιστεύετε ότι επηρεάζουν τις ψηφιακές κουλτούρες των νέων στο δικό σας πολιτισμικό πλαίσιο; Πώς θα περιγράφατε αυτή την επιρροή; Τι αλλαγές επιφέρει στον πολιτισμό;

Παραπομπή

Pathak-Shelat, Manisha and Cathy DeShano (2013), «Digital youth cultures in small town and rural Gujarat», *New Media and Society*, 1(2): 1-19.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με τις ψηφιακές κουλτούρες νέων

Livingstone, Sonia (2009), *Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities*. Cambridge: Polity Press.

Το εξωτερικό στρώμα του πολιτισμού

Το εξωτερικό στρώμα περιλαμβάνει τους *θεσμούς ενός πολιτισμού* (Dodd, 1998). Όπως συμβαίνει και με το ενδιάμεσο στρώμα, κάποια στοιχεία αυτού του εξωτερικού στρώματος συνδέονται με τον ενδότερο πυρήνα του πολιτισμού και παραμένουν ευέλικτα και ανοιχτά στην αλλαγή. Σύμφωνα με τον Dodd, οι θεσμοί αποτελούν τα τυποποιημένα συστήματα ενός πολιτισμού, συμπεριλαμβανομένης της θρησκείας, της οικονομίας, της πολιτικής, της οικογένειας, της περιθάλψης και της εκπαίδευσης. Αυτά τα συστήματα είναι προϊόντα του πολιτισμού.

Η θρησκεία αφορά οποιοδήποτε σύστημα σκέψης που παρέχει απαντήσεις στο μεγάλο ερώτημα της ζωής, του θανάτου και της μεταθανάτιας ζωής. Σύμφωνα με τον Dodd (1998), τα θρησκευτικά συστήματα εμπεριέχουν πεποιθήσεις, τελετουργικά, λατρεία, κανόνες σεβασμού και πνευματικά ζητήματα. Η θρησκεία εφοδιάζει τα άτομα με χάρτες για το ταξίδι τους προς την πίστη. Παραδείγματος χάριν, οι «αβρααμικές» λατρείες (ιουδαϊσμός, ισλάμ, χριστιανισμός) αποκαλούνται μονοθεϊστικές θρησκείες – πράγμα που σημαίνει ότι η κάθε μία από αυτές πιστεύει σε έναν μόνο Θεό. Οι ινδουιστές τείνουν τόσο προς τον μονοθεϊσμό όσο και προς τον πολυθεϊσμό. Ο βουδισμός προσφέρει την πιθανότητα προσωπικής αφύπνισης και ως εκ τούτου ο Βούδας θεωρείται δάσκαλος, όχι Θεός. Οι Αβορίγινες της Αυστραλίας προτιμούν τις ενοποιημένες κοινότητες που είναι ριζωμένες στην πεποίθηση ότι υπάρχει μια σύνδεση ανάμεσα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των ζώων και της γης. Στις σύγχρονες κοινωνίες, η θρησκεία ενίοτε χρησιμοποιείται για να εξηγήσει γεγονότα της ζωής όπως ο θάνατος, τα ατυχήματα, η ασθένεια ή ακόμα και οι φυσικές καταστροφές. Υπό αυτή την έννοια, θρησκεία και πολιτισμός είναι αλληλένδετοι όροι. Σύμφωνα με το Pew Research Report (2008), εννιά στους δέκα ανθρώπους στην Ινδονησία, στην Τανζανία, στο Πακιστάν και στη Νιγηρία δίνουν μεγάλη σημασία στη θρησκεία, ενώ η θρησκεία κατέχει κεντρική

θέση στη ζωή τους. Η γνώση θρησκευτικών πρακτικών όπως του ισλαμικού μήνα νηστείας (Ραμαζάνι), του ετήσιου προσκυνήματος στη Μέκκα και της προσευχής της Παρασκευής, μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση ενός συγκεκριμένου πολιτισμού και στην αποφυγή πολιτισμικών λαθών και προκαταλήψεων. Ωστόσο, όπως συμβαίνει και με τον πολιτισμό, καμιά θρησκεία δεν είναι ανώτερη ή κατώτερη από τις άλλες.

Όπως το θρησκευτικό, έτσι και το οικονομικό σύστημα μιας κοινωνίας αντανακλά τον πολιτισμό της. Σε ορισμένα απομονωμένα χωριά οι άνθρωποι χρησιμοποιούν ακόμα το ανταλλακτικό εμπόριο για τις εμπορικές συναλλαγές τους, ενώ σε πιο αναπτυγμένες περιοχές οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να κάνουν αγορές χρησιμοποιώντας μετρητά ή πιστωτικές κάρτες. Οι πολιτισμικές επιρροές αντικατοπτρίζονται επίσης στο μέγεθος της οικογένειας. Στις δυτικές χώρες, η συνήθης οικογενειακή δομή είναι η πυρηνική οικογένεια (μια μονάδα αποτελούμενη από πατέρα, μητέρα και παιδιά). Σε άλλους πολιτισμούς προτιμάται και απαντάται συχνότερα η εκτεταμένη οικογένεια, η οποία εμπεριέχει την πυρηνική οικογένεια με την προσθήκη παππούδων, θείων, ξαδέρφων και ούτω κάθε εξής. Παρότι ο τρόπος έκφρασής της μπορεί να ποικίλλει, η σχέση μεταξύ του οικονομικού συστήματος, του πολιτισμού και του οικογενειακού συστήματος είναι εγγενής σε κάθε πολιτισμό.

Το πολιτικό σύστημα, το σύστημα υγείας και το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελούν επίσης στοιχεία του πολιτισμού και διαφέρουν από τον ένα πολιτισμό στον άλλο. Παραδείγματος χάριν, σε κάποιους πολιτισμούς ισχύει το μονοκομματικό σύστημα (π.χ., κομμουνιστικά καθεστώτα), ενώ σε άλλους η διακυβέρνηση της χώρας βρίσκεται στα χέρια δύο ή περισσότερων κομμάτων (π.χ., δημοκρατικά καθεστώτα). Σε κάποιους πολιτισμούς, θρησκεία και πολιτική είναι ξεχωριστοί όροι, ενώ σε άλλους είναι αλληλένδετοι – ο θρησκευτικός ηγέτης μπορεί να αποτελεί επίσης πολιτική προσωπικότητα. Για παράδειγμα, ο ρωμαιοκαθολικός Πάπας, ως αρχηγός της εκκλησίας του, έχει πλήρεις νομικές, εκτελεστικές και δικαστικές δυνάμεις εντός των ορίων της έδρας του, της Πόλης του Βατικανού. Από τη μια πλευρά, η θρησκεία προσφέρει τη δυνατότητα ειρήνης και ενώνει τους ανθρώπους. Από την άλλη, όμως, μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας διαίρεσης όταν διαφορετικές εθνικές ομάδες ή χώρες ανταγωνίζονται για τους ίδιους πόρους.

Οι πεποιθήσεις των ανθρώπων για την υγεία και την περίθαλψη διαμορφώνονται επίσης από τον πολιτισμό. Κάποιες κοινωνίες βασίζονται στη δυτική ιατρική για να αντιμετωπίσουν την ασθένεια· άλλες εναποθέτουν περισσότερη πίστη στην παραδοσιακή ιατρική με βότανα· ενώ ορισμένες πιστεύουν ότι η προσευχή μπορεί να ανακουφίσει από τον πόνο και την ασθένεια. Με τον ίδιο τρόπο, το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας αποτελεί κι αυτό αντανάκλαση του πολιτισμού της. Σε κάποιες ανατολικές χώρες όπως στη Μαλαισία, στη Σιγκαπούρη ή στο Χονγκ Κονγκ, η απομνημόνευση ή η εκμάθηση μέσω της επανάληψης αποτελεί την πιο προσφιλή παιδαγωγική μέθοδο, ενώ στις αγγλοσαξονικές χώρες εκτιμώνται περισσότερο οι ικανότητες δημιουργικής σκέψης και επίλυσης προβλημάτων. Η θρησκεία που εξα-

σκέι μια κοινωνία, οι γιορτές που τηρεί μια χώρα, τα γεγονότα που γιορτάζει ένας λαός, οι πρακτικές περίθαλψης και το σύστημα εκπαίδευσης, αποκαλύπτουν όλα κάποιο στοιχείο για τον πολιτισμό μιας ομάδας ή ενός έθνους. Το εξωτερικό στρώμα των πολιτισμικών συστημάτων περιλαμβάνει πολλά από τα στοιχεία της τελικής επιβίωσης ενός πολιτισμού, με τρόπους που είναι αποδεκτοί και συχνά επικυρωμένοι από τον νόμο. Το εξωτερικό στρώμα είναι θεμελιώδες για την οικονομική, νομική, κοινωνική και πνευματική φύση ενός πολιτισμού (Dodd, 1998).

ΘΕΩΡΙΑ

ΗΜΙΚΗ ΚΑΙ ΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις στην έρευνα του πολιτισμού: η ημική και η ητική, όπως αναπτύχθηκαν από τον Kenneth Pike (1967). Η πρώτη θεωρεί κάθε πολιτισμό ως μια ξεχωριστή οντότητα που μπορεί να μελετηθεί μόνο με χρήση των εννοιών του συγκεκριμένου πολιτισμικού συστήματος. Με άλλα λόγια, οι υποστηρικτές της ημικής προσέγγισης εστιάζουν στον εντοπισμό εκείνων των όψεων των εννοιών και της συμπεριφοράς που είναι συγκεκριμένες για κάθε πολιτισμό και επομένως δεν μπορούν να συγκριθούν με αυτές άλλων πολιτισμών.

Οι ημικές γνώσεις και ερμηνείες ενυπάρχουν σε έναν πολιτισμό και διαμορφώνονται από τα τοπικά έθιμα, τις αξίες, τα νοήματα και τις πεποιθήσεις· μπορούν να περιγραφούν ακριβέστερα από έναν «ιθαγενή» ή έναν άνθρωπο «μυημένο» στον συγκεκριμένο πολιτισμό. Η θεμελιώδης αρχή της ημικής προσέγγισης συνίσταται στην προσπάθεια των πολιτισμικών ανθρωπολόγων να κατανοήσουν έναν πολιτισμό από «την οπτική γωνία των ντόπιων».

Αντιθέτως, η ητική προσέγγιση θεωρεί δεδομένο ότι ο πολιτισμός μπορεί να εξεταστεί με βάση κάποιες προκαθορισμένες κατηγορίες, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να εφαρμοστούν σε όλους τους πολιτισμούς ανεξαιρέτως, κατά την αναζήτηση πολιτισμικών οικουμενικών χαρακτηριστικών. Οι ητικοί μελετητές επιχειρούν να εντοπίσουν καθολικές διαστάσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς και αναζητούν διαδικασίες που είναι εφικτό να χρησιμοποιηθούν στη μελέτη κάθε πολιτισμού. Με άλλα λόγια, η προσέγγιση αυτή υποθέτει ότι όλοι οι πολιτισμοί μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους ως φαινόμενα με τη δυνατότητα να γενικευθούν, ενώ οι ητικοί μελετητές πρέπει να είναι σε θέση να απομονώνουν κοινά συστατικά του πολιτισμού και να ελέγχουν την ισχύ υποθέσεων.

Παραπομπή

Pike, Kenneth L. (1967), *Language in Relation to Unified Theory of the Structure of Human Behavior*. The Hague, the Netherlands: Mouton.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την ημική και την ητική προσέγγιση

Fukuyama, Mary A. (1990), «Taking a universal approach to multicultural counseling», *Counselor Education and Supervision*, 30(1): 6-17.

Η θεωρία στην πράξη

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Η εύρεση ενός τρόπου μέτρησης του πολιτισμού αποτελεί πρόκληση για τους διαπολιτισμικούς μελετητές. Το άρθρο του Lu (2012) παρέχει μια κριτική ανάλυση τού πώς η ημική και η ητική προσέγγιση μπορούν να εφαρμοστούν για να μετρηθεί ο πολιτισμός στη μελέτη των διεθνών επιχειρήσεων. Για τους διευθυντές πολυεθνικών εταιρειών, μία από τις δυσκολότερες πτυχές της διεξαγωγής επιχειρήσεων σε μια ξένη χώρα αποτελεί η κατανόηση των ομοιοτήτων και των διαφορών στις γνώσεις και τις αξίες του κάθε πολιτισμού. Οι ερευνητές συγκρίνουν τα παρεμφερή στοιχεία (ητικά στοιχεία) των εθνικών πολιτισμών ανά τον κόσμο, εκπονώντας διαπολιτισμικές μελέτες που συνδυάζουν την ητική προσέγγιση με ποσοτικές μεθόδους. Ωστόσο, οι επικριτές ισχυρίζονται ότι η ητική προσέγγιση ενδέχεται να οδηγήσει σε γενικεύσεις, καθώς εκλαμβάνει ως δεδομένο ότι μια ομάδα ανθρώπων που ζουν στην ίδια κοινωνία ή χώρα παρουσιάζει σχετική ομοιογένεια. Επιπλέον, οι ητικοί ερευνητές δεν αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην πολιτισμική διαφορετικότητα μιας χώρας ή στις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στον κυρίαρχο πολιτισμό και στους εθνικούς πολιτισμούς. Επομένως, είναι καιρός να διερευνήσουμε τη σχέση ανάμεσα στα διαφορετικά ημικά στοιχεία του πολιτισμού και στις διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ενώ οι ητικές κατηγορίες μπορεί να φανούν χρήσιμες στη συγκριτική ανάλυση, χρήζουν επιβεβαίωσης από την επιτόπια έρευνα και πρέπει να παραμένουν ανοιχτές σε νέα στοιχεία που συλλέγονται μέσω της ημικής προσέγγισης. Το άρθρο υποστηρίζει ότι η ημική και η ητική προσέγγιση είναι συμπληρωματικές και ότι οι ερευνητές θα έπρεπε να τις συνδυάζουν κατά τη διαπολιτισμική μελέτη.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Ποια η σχέση ανάμεσα σε πολιτισμό και εθνική κουλτούρα; Πώς μπορούν η ημική και η ητική προσέγγιση να χρησιμοποιηθούν στη μελέτη της πολιτισμικής ταυτότητας;

Παραπομπή

Lu, Lung-Tan (2012), «Etic or emic? Measuring culture in international business research», *International Business Research*, 5(5): 109-115.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την ημική και την ητική προσέγγιση

Harris, Marvin (1976), «History and significance of the emic/etic distinction», *Annual Review of Anthropology*, 5(1): 329-350.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Συμφωνείτε ότι σήμερα ζούμε σε έναν καταναλωτικό πολιτισμό που υποστηρίζεται από την εξάπλωση της παγκόσμιας καπιταλιστικής παραγωγής αγαθών; Πώς θα ορίζατε τον πολιτισμό του καταναλωτισμού και τα κύρια χαρακτηριστικά του;

ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Όπως είδαμε, ο πολιτισμός γίνεται αισθητός σε τρία επίπεδα: στον εσωτερικό πυρήνα, στις πολιτισμικές δραστηριότητες και στους θεσμούς. Θα στραφούμε τώρα στην ανάλυση κάποιων σημαντικών χαρακτηριστικών του.

Ο πολιτισμός είναι ολιστικός

Μέχρι αυτό το σημείο, απομονώναμε τα δομικά στοιχεία του πολιτισμού για λόγους ευκολίας περιγραφής και επεξήγησης. Στην πραγματικότητα, ο πολιτισμός λειτουργεί ως ενιαίο και περίπλοκο σύνολο. Ενώ τα διάφορα μέρη του είναι αλληλένδετα (Samovar κ.ά., 2013), το σύνολο αποτελεί κάτι περισσότερο από αυτά τα συνδεδεμένα μεταξύ τους μέρη. Όπως είπε ο Hall (1977: 13-14), «Αν αγγίξεις έναν πολιτισμό σε ένα μέρος του κόσμου, θα επηρεαστούν όλοι οι άλλοι». Θα μπορούσε, για παράδειγμα, κάποιος να ερευνήσει ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό σχήμα όπως το ινδουιστικό Annaprasanam, ένα εορταστικό γεγονός που σηματοδοτεί τα πρώτα γενέθλια ενός παιδιού. Κατά τη διάρκεια του Annaprasanam δίνεται στο μωρό ένα μείγμα από ρύζι, γάλα και ζάχαρη, το οποίο σε γενικές γραμμές αποτελεί την πρώτη του στερεή τροφή έπειτα από έναν χρόνο υγρής διατροφής. Όλες οι πτυχές της εκδήλωσης αυτής συνδέονται μεταξύ τους και θα έπρεπε να ερμηνευτούν ως σύνολο – καμιά από αυτές δεν έχει νόημα από μόνη της.

Ένα άλλο παράδειγμα του πολιτισμού ως συνόλου αποτελεί η τελετουργία του τσαγιού. Άνθρωποι σε πάνω από 100 χώρες και περιοχές σε όλο τον κόσμο πίνουν τσάι καθημερινά. Όμως το τελετουργικό της κατανάλωσης τσαγιού διαφέρει, ανάλογα με το τοπικό πλαίσιο. Σε κάποια μέρη θεωρείται τέχνη· σε άλλα, τρόπος καλλιέργειας του χαρακτήρα. Το έθιμο της κατανάλωσης τσαγιού μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συμβολίσει τον πολιτισμό, ο οποίος μπορεί να υπαγορεύει διαφορετικές αξίες και πολιτισμικούς προσανατολισμούς. Ένα πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα αφορά την ιαπωνική τελετουργία του τσαγιού. Το *Chadō* ή «Δρόμος του τσαγιού» αποτελεί βασικό στοιχείο του ιαπωνικού πολιτισμού. Η τελετουργία του τσαγιού είναι λεπτομερής διαδικασία που απαιτεί χρόνια για να μαθευτεί, ενώ η εκτέλεσή της μπορεί να διαρκέσει ως και τέσσερις ώρες. Το 2002, αξιωματούχοι της Ιαπωνικής Εθνικής Υπηρεσίας Διαστημικής Ανάπτυξης ανακοίνωσαν ένα σχέδιο για να εγκαταστήσουν μια αίθουσα τσαγιού στον ιαπωνικό τομέα του Διεθνούς Διαστημικού Σταθμού. Ακόμα και όταν ήρθαν αντιμέτωποι με περιορισμούς στον χώρο και τον χρόνο, οι αξιωματούχοι επέμειναν να εισαγάγουν την τελετουργία του τσαγιού, με σκοπό να κάνουν μια συμβολική δήλωση σχετικά με εκείνο το στοιχείο που θεωρούσαν πιο σημαντικό στον πολιτισμό τους. Ο σκοπός της τελετουργίας του τσαγιού είναι η επίτευξη εσωτερικής γαλήνης και αρμονίας, αξιών που

χαίρουν μεγάλης εκτίμησης στον ιαπωνικό πολιτισμό. Η τελετουργία αποσκοπεί επίσης στο να διευρύνει το μυαλό ως προετοιμασία για τον διαλογισμό (Anderson, 1987). Επομένως, η τελετουργία του τσαγιού θα πρέπει να ερμηνευτεί ως ουσιαστικές στοιχεία του συνολικού πολιτισμικού συστήματος.

Ο πολιτισμός είναι επίκτητος

Φωτογραφία 3.2 Η Πόλη του Βατικανού στη Ρώμη αποτελεί ένα από τα πλέον ιερά μέρη στον κόσμο και έχει να επιδείξει λαμπρή ιστορία. Copyright © Shuang Liu. Χρησιμοποιείται με άδεια.

Ο Ολλανδός ψυχολόγος και κοινωνιολόγος Geert Hofstede (1991: 32) γράφει ότι κάθε άτομο «φέρει μέσα του μοτίβα σκέψης, αίσθησης και πιθανής δράσης, τα οποία μαθαίνει κατά τη διάρκεια της ζωής του. Πολλά από αυτά τα μοτίβα αποκτώνται στην πρώιμη παιδική ηλικία, καθώς σε εκείνη την περίοδο της ζωής του το άτομο είναι περισσότερο ευαίσθητο στη μάθηση και τη μίμηση». Εξακολουθούμε να μαθαίνουμε τον πολιτισμό καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας. Για παράδειγμα, πρέπει συνεχώς να μαθαίνουμε συγκεκριμένους κανόνες και νόρμες που διέ-

πουν τη συμπεριφορά μας στο πλαίσιο των κοινοτήτων στις οποίες ζούμε. Μια ομάδα ανθρώπων μπορεί να καλλιεργεί πατάτες ως βασική πηγή τροφής, ενώ μια άλλη μπορεί να βασίζεται στο κυνήγι ζώων. Οι άνθρωποι μπορεί να φυτεύουν σιτάρι ή να εκτρέφουν βοοειδή, να εξηγούν τα φυσικά φαινόμενα χρησιμοποιώντας την επιστήμη ή να αποδίδουν τον άνεμο και την καταιγίδα στη σύγκρουση μεταξύ των θεών στους ουρανούς – όλα αυτά αποτελούν προϊόντα της πολιτισμικής μάθησης.

Μαθαίνουμε τους πολιτισμικούς κανόνες και τις νόρμες μέσω της επικοινωνίας, τόσο σε συνειδητό όσο και σε ασυνείδητο επίπεδο. Μια μητέρα στην Κίνα μπορεί να πει στην κόρη της ότι, απ' τη στιγμή που θα παντρευτεί, οφείλει να ακολουθεί το πρόσταγμα της πεθεράς της στις δουλειές του σπιτιού· κάνοντας αυτό, η μητέρα μαθαίνει στην κόρη της τους ρόλους στους οποίους καλείται να αντεπεξέλθει μια παντρεμένη γυναίκα. Το παραπάνω αποτελεί παράδειγμα πολιτισμικής μάθησης σε συνειδητό επίπεδο. Ο ορισμός της πολιτισμικής μάθησης στο ασυνείδητο επίπεδο είναι δυσκολότερος, αν και εξίσου σημαντικός. Ενώ μπορεί να μην είμαστε σε θέση να απομονώσουμε μια συγκεκριμένη εμπειρία που μας δίδαξε τον τρόπο με τον οποίο, για παράδειγμα, αντιλαμβανόμαστε το γήρας, οι στάσεις που έχουμε αναπτύξει σχετικά με αυτό εξακολουθούν να είναι προϊόντα του πολιτισμικού μας περιβάλλο-

ντος. Έτσι, υπάρχει η γαλλική συνήθεια σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι απευθύνονται στους γηραιότερους συγγενείς τους με την επίσημη αντωνυμία *εσείς* (vous), ενώ για τους νεότερους συγγενείς χρησιμοποιούν το πιο ανεπίσημο και οικείο *εσύ* (tu). Η «σύμβαση» αυτή ενισχύει την αξία του σεβασμού προς τους ηλικιωμένους, αξία που παραμένει κεντρικής σημασίας για αυτόν τον πολιτισμό ακόμα και εν μέσω των αλλαγών της σύγχρονης ζωής. Ο πολιτισμός βρίσκεται παντού· μοιάζει με το νερό μέσα στο οποίο κολυμπούν τα ψάρια ή με τον αέρα που αναπνέουμε (Beamer & Varner, 2008). Μαθαίνουμε, συνειδητά ή ασυνείδητα, πολιτισμικούς κανόνες καθώς μεγαλώνουμε, από πηγές όπως η οικογένεια, οι φίλοι, οι δάσκαλοι, οι παροιμίες, τα διδάγματα και τα παραμύθια. Συχνά δεν είμαστε σε θέση να δούμε τα αποτελέσματα αυτών των κανόνων στη ζωή μας μέχρι τη στιγμή που συναντούμε διαφορετικούς πολιτισμικούς κανόνες ή πρακτικές.

Ο πολιτισμός είναι δυναμικός

Ο πολιτισμός υπόκειται σε αλλαγές με την πάροδο του χρόνου· δεν είναι ούτε σταθερός ούτε στατικός. Όταν έρχονται σε επαφή διαφορετικοί πολιτισμοί, ενδέχεται να προκύψει πολιτισμική αλλαγή. Για παράδειγμα, σκεφτείτε πόσο αλλάζει ο ρωσικός πολιτισμός τα τελευταία χρόνια – πολλές όψεις του έχουν υποστεί αισθητή μεταβολή από την κατάρρευση του κομμουνισμού από το 1991 κι έπειτα. Η νέα πολιτισμική και πολιτική τάξη πραγμάτων, η οικονομική ανάκαμψη, η ανάπτυξη και η αυξανόμενη δεκτικότητα σε δυτικές ιδέες έχουν οδηγήσει πολλούς να θεωρούν τη σημερινή Ρωσία περισσότερο «ατομικιστική» και «δυτική». Άνθρωποι όπως η Kseniya Sobchak, κόρη του πρώτου δημοκρατικά εκλεγμένου δημάρχου της Αγίας Πετρούπολης, θεωρούνται πρωτεργάτες αυτών των αλλαγών. Η Kseniya Sobchak είναι συμπαρουσιάστρια δημοφιλούς reality show και σχεδιάστρια μόδας, ενώ διαφημίζει ακριβά αρώματα και κοσμεί τα εξώφυλλα αστραφτερών περιοδικών, εισάγοντας με αυτό τον τρόπο δυτικά πολιτισμικά προϊόντα στη Ρωσία.

Καθώς αλλάζει το πολιτισμικό μας περιβάλλον, αλλάζει και η άποψή μας για τις πολιτισμικές πρακτικές. Το βαλς θεωρείτο απολίτιστος χορός τον 18ο αιώνα. Κατά τον 19ο αιώνα, το τάνγκο δεν έχαιρε κοινωνικής αποδοχής, καθώς φάνταζε πρωτόγονο και με υπερβολικά σεξουαλικό χαρακτήρα – στην πραγματικότητα ήταν απαγορευμένο στην Αργεντινή. Σήμερα το τάνγκο είναι εξαιρετικά δημοφιλές σε όλο τον κόσμο, ακόμα και σε μέρη που βρίσκονται μακριά από τον τόπο καταγωγής του, όπως στη Φινλανδία. Αντιστοίχως, στις ΗΠΑ, το rock n' roll καταδικάστηκε ως υπερβολικά σεξουαλικός χορός στις δεκαετίες του 1950 και του 1960. Στις μέρες μας, το βαλς, το τάνγκο, καθώς και η μουσική και ο χορός που συνδέονται με το rock n' roll αναγνωρίζονται ως μέρος της κοινωνικής μας ζωής.

Η αναγνώριση της δυναμικής φύσης του πολιτισμού προϋποθέτει την επίγνωση ότι διάφορα στοιχεία ή επίπεδά του μπορεί να μην αλλάζουν με τον ίδιο ρυθμό

ή την ίδια χρονική στιγμή. Ενώ η τεχνολογία, τα συστήματα μεταφορών, τα υλικά αντικείμενα και η αρχιτεκτονική των διαφορετικών πολιτισμών τείνουν να εξομοιώνονται όλο και περισσότερο, δεν συμβαίνει το ίδιο με τον εσωτερικό πυρήνα του πολιτισμού· οι πεποιθήσεις, οι αξίες και οι κοσμοθεωρίες μπορεί να αποδειχθούν πιο ανθεκτικές στην αλλαγή. Μια Αμερικανίδα μπορεί να φορέσει την παραδοσιακή ενδυμασία μιας Ινδιάνας, αλλά οι πεποιθήσεις, οι αξίες και οι κοσμοθεωρίες της εξακολουθούν να διαφέρουν αισθητά. Θα μπορούσε κανείς να ιδρύσει στην Αφρική μια πόλη παρόμοια με τη Νέα Υόρκη, αλλά πάλι δεν θα ήταν η πραγματική Νέα Υόρκη.

Ο πολιτισμός είναι εθνοκεντρικός

Ο όρος *εθνοκεντρισμός* αναφέρεται στην πεποίθηση ότι ο πολιτισμός κάποιου είναι ανώτερος από άλλους πολιτισμούς (βλ. Κεφάλαιο 4). Οι ανθρωπολόγοι γενικά συμφωνούν ότι ο εθνοκεντρισμός συναντάται σε κάθε πολιτισμό (Samonag κ.ά., 2013) και είναι αυτός που υψώνει τείχη ανάμεσα στους πολιτισμούς, δημιουργώντας μ' αυτό τον τρόπο φραγμούς στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Το πώς βλέπουμε έναν πολιτισμό επηρεάζει κατά κανόνα τον τρόπο που αλληλεπιδρούμε με τους ανθρώπους του πολιτισμού αυτού. Όταν ο καπετάνιος James Cook έφτασε στη Χαβάη το 1778, περιέγραψε τον τοπικό πολιτισμό ως βαρβαρικό, ζωώδη και ειδωλολατρικό, συγκρίνοντας (με μη ευνοϊκή διάθεση) τις πρακτικές των Χαβανέζων με αυτές του ευρωπαϊκού πολιτισμού στον οποίο ο ίδιος ανήκε.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι κανένας πολιτισμός δεν είναι ανώτερος από οποιονδήποτε άλλον· απλώς, κάποιες πολιτισμικές πρακτικές μπορεί να φαντάζουν παράξενες ή ανάρμοστες στα μέλη άλλων πολιτισμών. Οι Αυστραλοί θεωρούν σκληρό το γεγονός ότι οι Κορεάτες τρώνε κρέας σκύλου· οι Κορεάτες, με τη σειρά τους, θεωρούν άκαρδη την πρακτική των Αυστραλών και άλλων Αγγλοσαξόνων να στέλνουν τους ηλικιωμένους γονείς τους σε κέντρα ευγηρίας. Αντιστοίχως, οι Σουηδοί θεωρούν τους Αγγλοσάξονες σκληρούς επειδή χτυπούν τα παιδιά τους, όμως πολλοί Αγγλοσάξονες πιστεύουν ότι η σωματική τιμωρία είναι μείζονος σημασίας για τη σωστή ανατροφή ενός παιδιού. Ακόμα και όταν οι πολιτισμοί σχετίζονται στενά, όπως συμβαίνει με κάποιους από τους πολιτισμούς στα παραπάνω παραδείγματα, είναι πάλι πιθανόν να συγκρουστούν σε ό,τι αφορά τις πυρηνικές αξίες – και όταν συμβαίνει μια τέτοια σύγκρουση, τα μέλη του κάθε εμπλεκόμενου πολιτισμού νιώθουν πως έχουν δίκιο και πως τα μέλη του άλλου πολιτισμού έχουν άδικο. Φυσικά, δεν οφείλουμε να αποδεχόμαστε ή να επιδιδώμαστε σε οτιδήποτε είναι αποδεκτό από άλλους πολιτισμούς· στις διαπολιτισμικές σχέσεις έχει μεγαλύτερη σημασία η αναγνώριση και ο σεβασμός των διαφορών. Ο πολιτισμός αποτελεί το σύνολο των ιδιαίτερων στοιχείων του τρόπου ζωής ενός λαού, μιας κοινότητας, μιας χώρας ή μιας κοινωνικής ομάδας. Αυτό υποδηλώνει ότι κανένας πολιτισμός δεν είναι εγγενώς ανώτερος από οποιονδήποτε άλλον.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ...

Πώς επηρεάζουν οι νέες τεχνολογίες τη διατήρηση των παραδοσιακών πολιτισμικών πρακτικών; Αληθεύει ότι όσο ο κόσμος γίνεται περισσότερο παγκόσμιος, οι στάσεις μας στρέφονται περισσότερο προς το τοπικό επίπεδο; Ποια είναι η άποψή σας σχετικά με αυτό;

ΘΕΩΡΙΑ**ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ**

Η κλασική εθνογραφία αφορά μια συγκεκριμένη ερευνητική μεθοδολογία που έχει εφαρμοστεί στη μελέτη των πολιτισμών και των υποκοουλτουρών. Σύμφωνα με την Gribich (2007: 40), αυτή η προσέγγιση έχει «ισχυρούς δεσμούς με την ανθρωπολογική παράδοση της *επί τόπου (in situ)* παρατήρησης του πολιτισμού». Στόχος της κλασικής εθνογραφίας είναι να περιγράψει τον συνολικό πολιτισμό μιας ομάδας, είτε πρόκειται για φυλετική είτε για επαγγελματική ομάδα. Αναζητά καίριους πληροφοριοδότες και υπογραμμίζει τις φωνές τους. Ο ρόλος του ερευνητή είναι αυτός ενός ουδέτερου αναστοχαστικού παρατηρητή που καταγράφει οπτικές εικόνες και εικόνες που προκύπτουν από τις παρατηρήσεις του, ενώ κάνει ερωτήσεις τόσο σε ανεπίσημες συζητήσεις όσο και σε επίσημες συνεντεύξεις. Αυτό έχει σκοπό να οικοδομήσει, να επιβεβαιώσει και να ελέγξει την κατανόηση των κοινωνικών δομών, των κοινωνικών δεσμών και των πεποιθήσεων, των μοτίβων συμπεριφοράς και των αξιών των ανθρώπων του εν λόγω πολιτισμού. Η διαδικασία συνήθως περιλαμβάνει συμμετοχή στο πλαίσιο του πολιτισμού για αρκετά χρόνια, εκμάθηση της γλώσσας και συλλογή δεδομένων. Βασικό χαρακτηριστικό της εθνογραφίας αποτελεί η έννοια της εμπάπτισης: η προσπάθεια κατανόησης ενός άλλου πολιτισμού μέσω της εμπλοκής στη συνθήκη του πολιτισμού αυτού. Πολλοί σύγχρονοι εθνολόγοι περνούν λιγότερο χρόνο στο πεδίο και χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές συλλογής δεδομένων για να επιταχύνουν τη διαδικασία, όπως τις ομάδες εστίασης, την πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη, τη συμμετοχική παρατήρηση και την ανάλυση εγγράφων. Τα δεδομένα που συγκεντρώνουν οι εθνογραφικές μελέτες συχνά διαφωτίζουν την αντίληψή μας για τη ζωή και τον πολιτισμό συγκεκριμένων κοινοτήτων.

Παραπομπή

Gribich, Carol (2007), *Qualitative Data Analysis: An Introduction*. London: Sage.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την εθνογραφία

Singer, Jane B. (2009), «Ethnography», *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 86(1): 191-198.

Η θεωρία στην πράξη

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ

Στο βιβλίο της σχετικά με τα εστιατόρια, η Gatta (2002) συνδυάζει συνεντεύξεις και αρκετούς μήνες συμμετοχικής παρατήρησης σε μια ποικιλία χώρων εστίασης, από εστιατόρια έτοιμου φαγητού μέχρι ακριβά εστιατόρια. Στόχος της είναι να διερευνήσει τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι σερβιτόροι για να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους όταν αντιμετωπίζουν αγενείς και απαιτητικούς πελάτες, διευθυντές ή συναδέλφους: «Οι πελάτες μπορεί να φανούν αγενείς προς τους σερβιτόρους, οι διευθυντές μπορεί να τους φορτώσουν με απαιτήσεις στις οποίες είναι αδύνατον να αντεπεξέλθουν, οι μάγειρες μπορεί να κάνουν λάθη στην ετοιμασία του φαγητού, οι μπάρμεν μπορεί να χύσουν ποτά πάνω στους πελάτες. Οι σερβιτόροι ενδέχεται να νιώσουν σωρεία συναισθημάτων όπως απελπισία, θυμό, πόνο, ενόχληση ή χαρά, όλα μέσα στην ίδια βάρδια» (σελ. 5). Γι' αυτό τον λόγο, η Gatta πιστεύει ότι τα εστιατόρια παρέχουν ιδανικό σκηνικό για να διερευνηθεί ο τρόπος που οι εργάτες επιχειρήσαν να διατηρήσουν, έχασαν και ανέκτησαν τη συναισθηματική τους σταθερότητα εν μέσω αυτών των δυναμικά δυσάρεστων περιστάσεων. Παρατήρησε προσεκτικά και άκουσε τις ιστορίες κυρίως γυναικών σερβιτόρων. Ισχυρίζεται ότι οι σερβιτόροι χρησιμοποιούν διαφορετικές στρατηγικές, οι οποίες μπορεί να έχουν εσωτερική ή εξωτερική κατεύθυνση και να είναι είτε ενεργητικές είτε παθητικές. Οι στρατηγικές αυτές ποικίλλουν, από το φτύσιμο στο φαγητό ενός πελάτη (σχετικά σπάνια περίπτωση) ως τη μη φιλική εξυπηρέτηση, το «ξέσπασμα» πάνω σε άλλους υπαλλήλους, την κλοπή φαγητού ή αλκοόλ από το εστιατόριο στο οποίο εργάζονται, την επανένταξη σε ρουτίνες που τους επιτρέπουν να ξεχάσουν ένα συγκεκριμένο περιστατικό ή την επίδοση σε διάφορες τεχνικές διαχείρισης του άγχους εκτός εργασίας, όπως την υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ ή τη γιόγκα. Με την εθνογραφική της έρευνα στα εστιατόρια, η συγγραφέας προσφέρει μια ιδέα της καθημερινής κουλτούρας των σερβιτόρων, των στρατηγικών αντιμετώπισης που χρησιμοποιούν και των τρόπων με τους οποίους δημιουργούν μια αίσθηση κοινότητας, προκειμένου να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που τους θέτει το επάγγελμά τους.

Ερωτήσεις για να σας οδηγήσουν παρακάτω

Πόσο πιθανόν είναι για τους ερευνητές να επιβάλουν τις προσωπικές τους πολιτισμικές αξίες, πεποιθήσεις και προκαταλήψεις στη μελέτη νέων πολιτισμών; Πώς θα έπρεπε οι ερευνητές της εθνογραφίας να αντιμετωπίζουν τέτοιες προκαταλήψεις όταν ερμηνεύουν δεδομένα που έχουν συλλέξει «ζώντας» με τους ανθρώπους τους οποίους ερευνούν;

Παραπομπή

Gatta, Mary L. (2002), *Juggling Food and Feelings*. Lanham, MD: Lexington Books.

Περαιτέρω διάβασμα σχετικά με την εθνογραφία

Richardson, Laurel (2000), «Evaluating ethnography», *Qualitative Inquiry*, 6(2): 253-255.

ΥΠΟΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ

Σε οποιονδήποτε κυρίαρχο πολιτισμό ενυπάρχουν μικρο-πολιτισμοί, οι οποίοι συχνά αναφέρονται ως *υποκουλτούρες*. Ορισμένοι μελετητές αποκαλούν τις υποκουλτούρες συν-πολιτισμούς. Οι υποκουλτούρες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με βάση μια σειρά δεικτών που περιλαμβάνουν το φύλο, την εθνικότητα, τη θρησκεία, το επάγγελμα, την κοινωνική τάξη, την οργάνωση και τη γεωγραφική θέση. Η υποκουλτούρα παρέχει στα μέλη της ταυτότητα. Τα άτομα που ανήκουν στην ομάδα μιας συγκεκριμένης υποκουλτούρας μπορούν να εκφράσουν την ταυτότητά τους μέσω κοινού κώδικα ενδυμασίας, κουρέματος, συγκεκριμένων ιεροτελεστιών και κοινής γλώσσας.

Εθνοτική κουλτούρα

Η *εθνοτικότητα* συχνά αποτελεί τη βάση μιας υποκουλτούρας εντός ενός ευρύτερου εθνικού πολιτισμού. Οι *εθνοτικές ομάδες* είναι αναγνωρίσιμες ομάδες ανθρώπων με κοινή κληρονομιά και πολιτισμική παράδοση που κληροδοτείται από γενιά σε γενιά. Στα παραδείγματα συγκαταλέγονται οι Κινέζοι της Αυστραλίας, οι Μεξικανοί των ΗΠΑ, οι Βιετναμέζοι της Ιταλίας και οι Έλληνες της Νέας Ζηλανδίας. Η εθνοτική ταυτότητα αφορά την ταύτιση με μια ομάδα που έχει κοινή κληρονομιά και κουλτούρα. Κάποιοι χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο εναλλακτικά του όρου *φυλετικές εθνοτικές ομάδες*: άλλοι διαχωρίζουν τους δύο όρους, βάσει του γεγονότος ότι οι φυλετικές ομάδες τονίζουν τα γενετικώς κληροδοτούμενα χαρακτηριστικά της φυσικής εμφάνισης (Dodd, 1998). Παραδείγματα φυλετικών ομάδων αποτελούν οι Ασιάτες, οι Ευρωπαίοι, οι Αγγλοκέλτες και οι Αβορίγινες Αυστραλοί. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα όρια μεταξύ των φυλετικών ομάδων είναι ρευστά και θολά, ενώ είναι ελάχιστοι (αν όχι ανύπαρκτοι) οι άνθρωποι που ανήκουν σε μία και μόνη φυλετική ομάδα σήμερα. Επομένως, πολλοί απορρίπτουν εντελώς τη χρήση του όρου *φυλή*, προτιμώντας όρους όπως *εθνοτική* [ή *πολιτισμική*] *ομάδα*.

Οι εθνοτικές ομάδες, σε μια χώρα υποδοχής, συχνά αποκαλούνται μειονοτικές ομάδες, ακόμα και στην περίπτωση που αποτελούν την αριθμητική πλειοψηφία. Το Βιετνάμ, για παράδειγμα, είναι μια πολυεθνική χώρα με περισσότερες από 50 εθνοτικές ομάδες (54 αναγνωρίζονται από τη βιετναμέζικη κυβέρνηση), η κάθε μία με τη δική της γλώσσα, τον δικό της τρόπο ζωής και τη δική της πολιτισμική κληρονομιά. Όλες θεωρούνται εθνοτικές μειονοτικές ομάδες, σε αντιδιαστολή με την επικρατούσα πολιτισμική ομάδα. Οι ομάδες τηρούν τις εθνοτικές πολιτισμικές τους παραδόσεις και τελούν τις εθνοτικές πολιτισμικές τους γιορτές. Ένα παράδειγμα της πολυπλοκότητας της συμμετοχής σε μια εθνοτική ομάδα έρχεται από τη Λατινική Αμερική. Υπάρχει ο όρος *Λατίνοσ/-α* (Latino), που αποτελεί μια θεμελιώδη, πανε-

θνοτική ετικέτα που χρησιμοποιούν οι μελετητές και ορισμένοι ακτιβιστές για να περιγράφουν ανθρώπους με διαφορετικά εθνοτικά και γλωσσικά υπόβαθρα, αλλά με κοινό παρονομαστή τη μεξικανική, λατινοαμερικανική και ισπανοκαριβική καταγωγή, καθώς και τη διαμονή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο όρος *Chicano/-a* αποτελεί μια ετικέτα για ανθρώπους μεξικανικής καταγωγής και χρησιμοποιείται κυρίως στην Καλιφόρνια. Οι άνθρωποι μεξικανικής καταγωγής που ζουν στις νοτιοδυτικές ΗΠΑ συχνά προτιμούν την ετικέτα ισπανόφωνος (Hispanic). Ωστόσο, όπως αποδεικνύουν οι μελέτες του ισπανικού Ιδρύματος Pew, οι περισσότεροι άνθρωποι μεξικανικής, λατινοαμερικανικής και ισπανοκαριβικής καταγωγής προτιμούν να χαρακτηρίζονται από τη συγκεκριμένη τους εθνική ταυτότητα και όχι από κάποια πανεθνική ετικέτα (Mayer, 2003).

Πέρα από το γεγονός ότι περιγράφει την πληθυσμιακή κατάσταση μιας ομάδας σε σχέση με την επικρατούσα ομάδα, ο όρος *μειονότητα* καμιά φορά συνδέεται με μειονεκτήματα και κατώτερη κοινωνική θέση. Οι Σάμι της Σκανδιναβίας, για παράδειγμα, υπήρξαν πάντοτε μια οικονομικά και κοινωνικά υποβαθμισμένη μειονότητα αυτοχθόνων μέσα στους σχετικά (αν και όχι εντελώς) ομοιογενείς πολιτισμούς της Σουηδίας, της Νορβηγίας και της Φινλανδίας. Η επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους μιας εθνοτικής μειονότητας και σ' αυτούς της εθνοτικής πλειονότητας μπορεί να παρουσιάσει προβλήματα λόγω γλωσσικών και πολιτισμικών φραγμών, όπως και αρνητικών στερεοτύπων (βλ. Κεφάλαιο 4). Παραδείγματος χάριν, αναφέρεται ότι στην Πορτογαλία οι μετανάστες που μόλις φθάνουν, ιδίως αυτοί που προέρχονται από πρώην αποικίες στην Αφρική και την Ασία, απομονώνονται σε γειτονιές με άσχημες συνθήκες διαμονής, ενώ αντιμετωπίζουν πολιτισμικά εμπόδια και άλλες δυσκολίες.

Κοινωνική ταξική κουλτούρα

Η *Κοινωνική - Οικονομική Κατάσταση* (ΚΟΚ) (Socioeconomic status - SES) μπορεί να σχηματίσει τη βάση μιας υποκουλτούρας. Η ΚΟΚ μπορεί να εξαρτάται από το εισόδημα, τη μόρφωση, την απασχόληση, τον τόπο διαμονής και το οικογενειακό υπόβαθρο ενός ατόμου. Για παράδειγμα, το εισόδημα κάποιου μπορεί να καθορίσει τον πιθανό τόπο διαμονής του, το είδος της απασχόλησής του και τη θέση που κατέχει στο πλαίσιο της εργασίας του, τη μάρκα των ρούχων που φορά, το είδος των ανθρώπων με τους οποίους συνήθως συναναστρέφεται, το ποιον θα παντρευτεί ή το σχολείο που θα παρακολουθήσουν τα παιδιά του. Το ινδικό σύστημα καστών αποτελεί παράδειγμα ιεραρχικά δομημένης κατάταξης με βάση την κοινωνική τάξη. Η ιεραρχία των τάξεων προβλέπει τις στάσεις και την επικοινωνία ανάμεσα σε διαφορετικές κάστες εντός του ευρύτερου ινδικού πολιτισμού. Με τον ίδιο τρόπο, έρευνα στις δυτικές χώρες έχει εντοπίσει διαφορές ανάμεσα στους γονείς που ανήκουν στη μεσαία τάξη και σε αυτούς που ανήκουν στην εργατική τάξη ως προς τις αξίες

που θέτουν κατά την ανατροφή των παιδιών τους (π.χ., Gilbert, 2003). Ο Jandt (2007) υποστηρίζει πως το γεγονός ότι οι γονείς που ανήκουν στην εργατική τάξη αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην υπακοή μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά τους να επιδεικνύουν υπακοή απέναντι στην εξουσία, να αποδέχονται όσα σκέφτονται οι άλλοι γι' αυτά και να διστάζουν να εκφράσουν τις επιθυμίες τους σε μορφές εξουσίας έξω από το πλαίσιο του σπιτιού. Η έρευνα αποκαλύπτει, επίσης, διαφορές μεταξύ ανθρώπων με διαφορετική ΚΟΚ σε ό,τι αφορά τη φιλία, το κύρος και την εμπιστοσύνη. Για παράδειγμα, τα μέλη της μεσαίας τάξης μπορεί να δίνουν μεγαλύτερη αξία στο κύρος και στην επιτυχία, ενώ οι άνθρωποι της εργατικής τάξης ενδέχεται να έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη στην εξουσία που ασκείται από πιο ισχυρούς ανθρώπους (Daniel, 1976).

Οργανωσιακή κουλτούρα

Στις υποκουλτούρες συγκαταλέγονται και οι οργανωσιακές κουλτούρες. Κάθε οργανισμός έχει τους δικούς του τρόπους δράσης και επικοινωνίας, οι οποίοι συναποτελούν την κουλτούρα του (Pacanowsky & O'Donnell-Trujillo, 1983). Οι υπάλληλοι διατηρούν πεποιθήσεις, αξίες και υποθέσεις για να οργανώνουν τη συμπεριφορά τους και να ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους. Μέσω της επικοινωνίας, αυτές οι πεποιθήσεις και οι αξίες εξελίσσονται σε κατανόηση του οργανισμού και σε κοινές ερμηνείες της οργανωσιακής πραγματικότητας. Αυτές οι προσδοκίες και νοηματοδοτήσεις σχηματίζουν το πλαίσιο της οργανωσιακής κουλτούρας. Η IBM Corporation, παραδείγματος χάριν, έχει μια ιδιαίτερη οργανωσιακή κουλτούρα η οποία απαιτεί από τους άνδρες υπαλλήλους να φορούν σκούρο μπλε κοστούμι, λευκό πουκάμισο και συντηρητική γραβάτα. Ο κώδικας ενδυμασίας αντικατοπτρίζει την ενότητα και τη συμμόρφωση προς το διαχειριστικό ύφος της IBM. Από την άλλη πλευρά, η 3M Corporation ενστερνίζεται την αξία της καινοτομίας. Οι υπάλληλοι που υποβάλλουν προτάσεις αναγορεύονται σε ήρωες, καθώς επιδεικνύουν το πνεύμα της καινοτομίας. Στις ιαπωνικές εταιρείες εκτιμάται ιδιαίτερα η αφοσίωση των υπαλλήλων, ενώ στους δυτικούς οργανισμούς ενδεχομένως θεωρείται πιο σημαντική η επαγγελματική ανέλιξη. Σε κάποιους οργανισμούς, τα κατώτερα μέλη μπορούν να απευθυνθούν σε έναν διευθυντή χρησιμοποιώντας το μικρό του όνομα: σε άλλους, οι κατώτεροι υπάλληλοι είναι υποχρεωμένοι να αποκαλούν τους ανώτερους διευθυντές με το επίθετο και τον τίτλο τους. Υπάρχει η πιθανότητα ακόμα και θυγατρικές της ίδιας εταιρείας (π.χ., της IBM) που δρουν σε διαφορετικές χώρες να παρουσιάζουν διαφορές στις αξίες τους (Hofstede, 1980). Τα μέλη κάθε οργανισμού γνωρίζουν ποια είναι η κατάλληλη συμπεριφορά και χρησιμοποιούν αυτή την κοινή γνώση προκειμένου να καθοδηγήσουν τις εργασιακές τους δραστηριότητες. Οι οργανωσιακές κουλτούρες δίνουν στα μέλη τους μια αίσθηση ταυτότητας.

Τοπική κουλτούρα

Φωτογραφία 3.3 Το παραδοσιακό καπέλο του λαού των Σάμι – μιας ιθαγενούς ομάδας της φιννοσκανδιναβικής περιοχής που είναι λίγο-πολύ απομονωμένη από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Copyright © Jaka Polutnik. Χρησιμοποιείται με άδεια.

Η γεωγραφική περιφέρεια αποτελεί επίσης μια βάση κατηγοριοποίησης των ανθρώπων σε πολιτισμικές ομάδες. Οι τοπικές διαφορές συχνά υποκρύπτουν διαφορές στις κοινωνικές στάσεις, στον τρόπο ζωής, στις διατροφικές προτιμήσεις και στην επικοινωνία. Οι άνθρωποι των αγροτικών περιοχών είναι διαφορετικοί από εκείνους των αστικών περιοχών. Στην Ολλανδία υπάρχουν δύο βασικές πολιτισμικές υποδιαιρέσεις, μια αστική και μια αγροτική. Η πιο σημαντική διάκριση γίνεται ανάμεσα στην κουλτούρα του Randstad (γύρω από την πόλη) και στην εκτός του Randstad κουλτούρα. Η πρώτη είναι ξεκάθαρα αστική και εντοπίζεται στις επαρχίες της Βόρειας Ολλανδίας, Νότιας Ολλανδίας και Ουτρέχτης. Η δεύτερη ακολουθεί την ιστορική ρήξη ανάμεσα στον κυρίως προτεσταντικό Βορρά και τον καθολικό Νότο. Οι διαπροσωπικές σχέσεις μπορεί να φαντάζουν στενότερες στις αγροτικές

κοινότητες απ' ό,τι στις αστικές περιοχές, εν μέρει λόγω της διαμονής σε διαμερίσματα και του πολυάσχολου τρόπου ζωής των ανθρώπων στα αστικά περιβάλλοντα.

Η γλώσσα ή οι τοπικές διάλεκτοι λειτουργούν επίσης ως ενδείξεις για τις διαφορές τοπικές κουλτούρες. Για παράδειγμα, η σουηδική γλώσσα έχει τυποποιηθεί εδώ και πάνω από έναν αιώνα, εντούτοις παραμένουν τοπικές παραλλαγές στην προφορά ανάμεσα στις αγροτικές και τις αστικές περιοχές. Παρομοίως, τα Ιαπωνικά που ομιλούνται στην Οκινάουα διαφέρουν απ' αυτά που ομιλούνται στο Τόκιο, ενώ η Μανδαρινική Κινεζική που ομιλείται στο Πεκίνο είναι διαφορετική από αυτή της Σαγκάης. Με τον ίδιο τρόπο, τα Αμερικανικά Αγγλικά της Βιρτζίνια δεν είναι όμοια με αυτά του Οχάιο (πολύ περισσότερο με τα Αγγλικά του Λονδίνου, του Σίδνεϋ ή της Σιγκαπούρης). Επιπλέον, το κλίμα αποτελεί επίσης παράγοντα τοπικών διαφορών και διαχωρίζει τους ανθρώπους σε διαφορετικές ομάδες. Παραδείγματος χάριν, στη Νότια Κίνα που το κλίμα είναι θερμό, οι αγρότες φυτεύουν και συλλέγουν ρύζι τρεις φορές τον χρόνο· στη Βόρεια Κίνα, όμως, οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα να φυτέψουν και να συλλέξουν ρύζι μόνο μια φορά τον χρόνο, εξαιτίας των μακρών και ψυχρών χειμώνων. Ως αποτέλεσμα αυτού, οι νότιοι τείνουν να θεωρούν τους βόρειους «τεμπέληδες», ενώ οι βόρειοι με τη σειρά τους θεωρούν τους νότιους φιλοχρήματους, καθώς μοιάζουν να αφιερώνουν όλο τους τον χρόνο στην απόκτηση χρημάτων από την καλλιέργεια ρυζιού. Φυσικά, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας,

οι στάσεις αυτές αλλάζουν. Υπάρχουν πλέον πολύ περισσότερες μορφές απασχόλησης (όπως η εργασία σε εργοστάσια επεξεργασίας τροφίμων) για να κρατούν τους αγρότες της Βόρειας Κίνας τόσο απασχολημένους όσο και τους συναδέλφους τους στον Νότο, κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Είναι δύσκολο να βρεθεί ένας συμπαγής ορισμός του πολιτισμού, καθώς τα χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν τις πολιτισμικές διαφορές δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστούν σε όλο τον κόσμο.
- Υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί του πολιτισμού και οι υποκοουλτούρες μπορεί να ορίζονται από την εθνικότητα, την κοινωνική τάξη, τη συμμετοχή σε έναν οργανισμό και τη γεωγραφική τοποθεσία. Η ταύτιση με μια συγκεκριμένη πολιτισμική ομάδα μάς παρέχει μια αίσθηση ταυτότητας.
- Ο πολιτισμός ορίζεται σε αυτό το βιβλίο ως ο συγκεκριμένος τρόπος ζωής μιας ομάδας ανθρώπων και αποτελεί το άθροισμα της γνώσης, των εμπειριών, των πεποιθήσεων, των αξιών, των παραδόσεων, των χρονικών εννοιών, των ρόλων, των χωρικών σχέσεων στον χώρο, των κοσμοθεωριών, των υλικών αντικειμένων και της γεωγραφικής επικράτειας.
- Η πολιτισμική ταυτότητα αποτελεί διαδικασία που δεν ολοκληρώνεται ποτέ· βρίσκεται πάντα σε ρευστότητα, εξαρτάται από το εκάστοτε πλαίσιο και υπόκειται σε μεταβολές. Η κατανόηση του όρου *πολιτισμός* μας βοηθά να αξιολογήσουμε τη δική μας πολιτισμική ταυτότητα, καθώς και να εκτιμήσουμε την ταυτότητα όσων ανήκουν σε διαφορετικό πολιτισμό.
- Αν και υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους αναγνωρίζουμε πολιτισμούς και πολιτισμικές ομάδες, ένας από τους στόχους αυτής της αναγνώρισης είναι να αναδειχθεί ότι οι ομάδες των ανθρώπων διαφέρουν μεταξύ τους. Με αυτό τον τρόπο αναγνωρίζουμε τις διαφορές και αξιολογούμε τη διαφορετικότητα.
- Μπορούμε να επιτύχουμε ευρύτερη γνώση σχετικά με ζητήματα πολιτισμικής έκφρασης, δημιουργικότητας και τέχνης μέσω της διεπιστημονικής σκέψης πάνω στο θέμα του πολιτισμού. Τόσο η ημική όσο και η ητική προσέγγιση μας βοηθούν στη μελέτη των πολιτισμών εντός και εκτός του συστήματος.

ΠΑΡΕ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Είμαστε ό,τι τρώμε;

Συχνά λέγεται ότι «είμαστε ό,τι τρώμε». Το φαγητό, η μαγειρική και οι διατροφικές συνήθειες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος κάθε πολιτισμού. Η κατανάλωση φαγητού αποτελεί κάτι παραπάνω από μια καθαρά βιολογική δραστηριότητα: πάντοτε έχει κάποια σημασία. Οι διατροφικές επιλογές, οι διατροφικές συνήθειες και η μαγειρική αποτελούν εκ-

φάνσεις του πολιτισμού και της πολιτισμικής ταυτότητας. Το φαγητό είναι επίσης σημαντικό στη θρησκεία, καθώς τα δόγματα μπορεί να διαχωρίζονται από διατροφικά ταμπού. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην προετοιμασία του φαγητού και οι τρόποι κατανάλωσής του έχουν σημαντική επιρροή στις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις. Για παράδειγμα, το έτοιμο φαγητό της μορφής Kentucky Fried Chicken (KFC) δεν ενθαρρύνει τους ανθρώπους να περνούν όλο τους το απόγευμα τρώγοντας με φίλους ή μέλη της οικογένειάς τους στο σπίτι ή σε ένα εστιατόριο, πρακτική που αποτελεί αγαπημένη κοινωνική δραστηριότητα για τους ηπειρωτικούς Ευρωπαίους. Από την άλλη, το γρήγορο φαγητό είναι δημοφιλές στις ΗΠΑ, όπου αποδίδεται μεγάλη αξία στην εξοικονόμηση χρόνου και την εκπλήρωση καθηκόντων. Επομένως, άνθρωποι που τρώνε διαφορετικό φαγητό ή που τρώνε το ίδιο φαγητό με διαφορετικό τρόπο συχνά θεωρούνται διαφορετικοί. Θεωρείτε ότι με την ολοένα μεγαλύτερη ποικιλία σε διαθέσιμες κουζίνες διαφορετικών πολιτισμών και την αυξανόμενη πρόσβασή μας σε τροφές άλλων πολιτισμών θα αφομοιώσουμε τελικά διαφορετικούς πολιτισμούς, πολιτισμικές αξίες και πολιτισμικές ταυτότητες; Ποια θα είναι η επίδραση στον αρχικό μας πολιτισμό; Γινόμαστε περισσότερο όμοιοι όσο τρώμε παρόμοιες τροφές με παρόμοιο τρόπο;

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Κινητό τραπεζικό σύστημα στην αγροτική Παπούα Νέα Γουινέα

Η Παπούα Νέα Γουινέα (ΠΝΓ) βρίσκεται στον νοτιοδυτικό Ειρηνικό, στην περιοχή που από νωρίς τον 19ο αιώνα αναφέρεται ως Μελανησία. Πρωτεύουσα είναι το Port Moresby. Η χώρα καταλαμβάνει το ανατολικό μισό του νησιού της Νέας Γουινέας, μόλις βόρεια της Αυστραλίας, καθώς και πολλά γειτονικά νησιά, με συνολική έκταση 463.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Η ΠΝΓ έχει πληθυσμό της τάξης των 6,7 εκατομμυρίων. Οι περισσότεροι κάτοικοι είναι Μελανήσιοι, αλλά υπάρχουν επίσης Πολυνήσιοι και Μικρονήσιοι. Στη χώρα υπάρχουν πάνω από 800 γνωστές γλώσσες. Οι επίσημες είναι η Αγγλική, η Tok Pisin (Pidgin) και η Hiri Motu (η καθομιλουμένη της περιοχής της Παπούα). Οι τρόποι ζωής ποικίλλουν από την παραδοσιακή ζωή στα χωριά, που βασίζεται στη γεωργία αυτάρκειας και στη μικρής κλίμακας καλλιέργεια με σκοπό το εμπόριο αγροτικών προϊόντων, μέχρι και τη σύγχρονη αστική ζωή στις κύριες πόλεις Port Moresby, Lae, Madang, Wewak, Goroka, Mt Hagen και Rabaul. Περίπου 85% του πληθυσμού κερδίζει τα προς το ζην απευθείας από τη γεωργία, ενώ μόλις 15% ζει σε αστικές περιοχές.

Η ΠΝΓ έχει διπλή οικονομία, που αποτελείται από τον επίσημο επιχειρηματικό τομέα και τον μεγάλο ανεπίσημο τομέα, όπου η πλειοψηφία των οικονομικών δραστηριοτήτων περιστρέφεται γύρω από τη γεωργία αυτοσυντήρησης. Ο επίσημος τομέας παρέχει μια μικρή βάση απασχόλησης για εργάτες στην επεξεργασία ορυκτών και στον μικρό κατασκευαστικό τομέα· περιλαμβάνει, επίσης, υπαλλήλους του δημοσίου τομέα και εργαζόμενους στις βιομηχανίες υπηρεσιών στους τομείς της οικονομίας, της κατασκευής, των μεταφορών και της κοινής ωφέλειας. Η πλειονότητα όμως του πληθυσμού απασχο-

λείται στον ανεπίσημο τομέα, που βασίζεται στη γεωργία. Σήμερα, οι Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) αλλάζουν ραγδαία τη ζωή των ανθρώπων που εργάζονται στον ανεπίσημο τομέα (αγρότες), όπως και την κουλτούρα των αγροτικών κοινοτήτων. Τα έξυπνα κινητά, οι ταμπλέτες και οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης –όπως το Twitter και το Facebook–, καθώς και η σύγκλιση των έντυπων, διαδικτυακών και αναμεταδοτικών μέσων έχουν αλλάξει σημαντικά τον τρόπο και τον χρόνο που οι αγρότες κοινωνούν μεταξύ τους.

Κατά τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί εισροή τεχνολογίας κινητής τηλεφωνίας σε ολόκληρο τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η ευρεία διάδοση της τεχνολογίας κινητής τηλεφωνίας σε συνδυασμό με την οικονομική πρόσβαση σ' αυτήν έχουν επιτρέψει στις αγροτικές κοινότητες της ΠΝΓ να «υπερπηδήσουν» (ή να ξεπεράσουν) παραδοσιακά εργαλεία, όπως οι τηλεφωνικές γραμμές εδάφους, προς όφελος πιο σύγχρονων τεχνολογιών, όπως τα κινητά τηλέφωνα. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι αυτή η «υπερπήδηση» μπορεί επίσης να πυροδοτήσει την οικονομική ανάπτυξη των φτωχότερων περιοχών (Mansell, 2002). Άλλοι εκφράζουν ανησυχίες ότι η κατοχή κινητού τηλεφώνου μπορεί να αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία από ορισμένες βασικές ανάγκες, καθώς παρατηρείται ότι σεβαστό μέρος του εισοδήματος δαπανάται για την αγορά τεχνολογικών προϊόντων αντί να επενδύεται σε υπηρεσίες εκπαίδευσης ή περίθαλψης (Heeks, 2010). Παρ' όλα αυτά, τα πλεονεκτήματα της χρήσης του κινητού τηλεφώνου έχουν συζητηθεί ευρέως και οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν, ως πολιτισμικές εκφάνσεις, τον τρόπο που οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή.

Οι επικοινωνιακές τεχνολογίες έχουν επιφέρει πολιτισμική μεταμόρφωση στην αγροτική ΠΝΓ. Οι τοπικές και επαρχιακές κοινότητες ανακαλύπτουν νέους τρόπους χρήσης των τεχνολογιών αυτών. Πέρα από τη δυνατότητα να μεταφέρει κανείς μονάδες μέσω κινητού τηλεφώνου και να αγοράζει προπληρωμένες ηλεκτρονικές μονάδες, η διαδεδομένη κατοχή κινητών τηλεφώνων και η αφθονία πύργων κινητής τηλεφωνίας έχουν επιτρέψει την έλευση κινητών τραπεζικών συστημάτων με χρήση στιγμιαίων μηνυμάτων. Η Τράπεζα Νοτίου Ειρηνικού (Bank South Pacific - BSP) έχει ενώσει τις δυνάμεις της με τον πάροχο κινητής τηλεφωνίας Digicel για την ανάπτυξη νέων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ικανών να διενεργούνται με ασφάλεια και αποτελεσματικότητα μέσω κινητού τηλεφώνου. Η πρώτη δοκιμή των υπηρεσιών έγινε στα τέλη του 2011. Η υπηρεσία κινητών τραπεζικών συναλλαγών έχει στόχο κυρίως την αγροτική κοινότητα, η οποία παραδοσιακά αποτελείται από μέλη του πληθυσμού που δεν αναπτύσσουν τραπεζική δραστηριότητα. Εκτιμάται ότι μεταξύ 85% και 90% του πληθυσμού της ΠΝΓ έχει ελάχιστη ή καθόλου πρόσβαση σε τραπεζικές υπηρεσίες (Komon, 2013).

Πολλοί αγρότες διαθέτουν τα προϊόντα τους, όπως κακάο ή κόπρα (ψίχα καρύδας), μέσω χονδρικής σε ντόπιους αγοραστής, οι οποίοι πληρώνουν με μετρητά. Κατόπιν, οι αγρότες πρέπει να ταξιδέψουν με τα χρήματα αρκετές ώρες, με προορισμό είτε το σπίτι τους είτε την πλησιέστερη τράπεζα, γεγονός που δημιουργεί υψηλό κίνδυνο κλοπής ή ένοπλης ληστείας. Με τη νέα τεχνολογία, οι αγρότες μπορούν να πληρώνονται με μεταφορά ηλεκτρονικού συναλλάγματος, που είναι διαθέσιμο σε οποιονδήποτε κατέχει αριθμό κινητού τηλεφώνου. Νέοι λογαριασμοί μπορούν να ανοίξουν άμεσα μέσω εφαρμο-

Φωτογραφία 3.4 Κινητές τραπεζικές υπηρεσίες σε αγροτική κοινότητα της Παπούα Νέας Γουινέας, ως αποτέλεσμα της εισαγωγής νέων τεχνολογιών επικοινωνίας. Copyright © Simpson Reeves. Χρησιμοποιείται με άδεια.

γών σε φορητές ταμπλέτες και παρόμοιες συσκευές. Στη συνέχεια, ο πελάτης μπορεί να χρησιμοποιήσει το κινητό του για να ελέγξει το τρέχον υπόλοιπό του ή να μεταφέρει συνάλλαγμα σε οποιονδήποτε άλλο κάτοχο κινητού Digicel. Το σπουδαιότερο είναι ότι τα τηλέφωνα δεν απαιτείται να έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο – ο πελάτης αρκεί να καλέσει απλώς έναν ειδικό αριθμό και να ακολουθήσει τις οδηγίες. Αν χρειάζεται μετρητά, μπορεί να κατευθυνθεί στο κοντινότερο υποκατάστημα ή μηχανήμα αυτόματης ανάληψης (ATM) της τράπεζας ή σε ένα τοπικό κατάστημα που λει-

τουργεί ως αντιπρόσωπος της τράπεζας. Αυτό σημαίνει ότι οι αγρότες όχι μόνο μπορούν να λαμβάνουν τις πληρωμές τους με σιγουριά και ασφάλεια, αλλά εξοικονομούν επίσης πολύ χρόνο, καθώς δεν χρειάζεται πλέον να επισκέπτονται τα μεγάλα κέντρα για καταθέσεις ή αναλήψεις μετρητών. Οι κινητές τραπεζικές υπηρεσίες παρέχουν στους επαρχιακούς αγρότες τη δυνατότητα για ασφαλέστερες συναλλαγές.

Πέρα από το γεγονός ότι δημιουργείται ένα πιο ασφαλές περιβάλλον για τις εμπορικές συναλλαγές, οι κινητές τραπεζικές υπηρεσίες αλλάζουν τη μέχρι τώρα ανεκπλήρωτη αποταμιευτική κουλτούρα. Η ανάδυση μιας νέας αποταμιευτικής νοοτροπίας σε ένα περιβάλλον που προηγουμένως βασιζόταν εξ ολοκλήρου στα μετρητά μπορεί να αναπτύξει υπευθυνότητα στις δαπάνες και να προωθήσει τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα παιδιά και τις οικογενειακές συνθήκες. Η αποταμιευτική κουλτούρα μπορεί επίσης να προσφέρει στους αγρότες ή σε άλλα μέλη της τοπικής κοινότητας την ευκαιρία να υποβάλουν αίτηση για μικρά τραπεζικά δάνεια, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επεκταθεί η παραγωγή ή να χρηματοδοτηθούν νέα συνεταιρικά έργα ανάπτυξης. Παρόλο που υπάρχουν κάποιες πάγιες χρεώσεις στους λογαριασμούς όψεως, το γεγονός ότι οι λογαριασμοί ταμειυτηρίου παραμένουν χωρίς μηνιαία τέλη, ότι μπορούν να ανοιχθούν δωρεάν και χωρίς χρέωση επί των καταθέσεων, σημαίνει ότι η υπηρεσία είναι προσβάσιμη σε οποιονδήποτε χρήστη διαθέτει ενεργό αριθμό κινητού τηλεφώνου. Παρόμοια σχέδια τίθενται σε εφαρμογή σε ολόκληρη την περιοχή του Ειρηνικού από διεθνείς τραπεζικούς ομίλους όπως η Westpac και η ANZ. Υπάρχουν ελπίδες ότι μπορεί να επιτευχθεί μεγαλύτερη παραγωγή πλούτου και μείωση της φτώχειας, εφόσον διαδοθεί η πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες.

Παραπομπές

Heeks, Richard (2010), «Do information and communication technologies (ICTs) contribute to development?», *Journal of International Development*, 22: 625-640.

- Komon, Peter (2013), «BSP's Rural Banking Opens Up Market Access» [online]. Πρόσβαση στις 6 Οκτωβρίου 2013 στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.businessadvantagepng.com/banks-take-high-tech-approach-for-remote-customers.
- Mansell, Robin (2002), «From digital divides to digital entitlements in knowledge societies», *Current Sociology*, 50(3): 407-426.

Ερωτήσεις για συζήτηση

1. Πώς έχει αλλάξει η έλευση των κινητών τραπεζικών υπηρεσιών την κουλτούρα των αγροτικών κοινοτήτων στην ΠΝΓ; Πιστεύετε ότι μπορούν να εισαχθούν παρόμοια συστήματα σε άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές;
2. Γιατί πιστεύετε ότι οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες στοχεύουν στον αγροτικό πληθυσμό; Ποιο είναι το κόστος και το κέρδος της εισαγωγής νέων τεχνολογιών σε αγροτικές περιοχές;
3. Πώς πιστεύετε ότι η καλλιέργεια μιας αποταμιευτικής κουλτούρας θα επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο έρχονται σε επαφή οι αγρότες της ΠΝΓ; Τι πιθανές αλλαγές θα μπορούσε να επιφέρει αυτή η αποταμιευτική κουλτούρα στην οικονομία της χώρας;
4. Τι μπορείτε να μάθετε από τη μελέτη αυτής της υπόθεσης για τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού;
5. Ποιες προκλήσεις ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι αγρότες της ΠΝΓ, όταν οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας εξελιχθούν σε εκφάνσεις του νησιωτικού πολιτισμού τους;

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΑΒΑΣΜΑ

Για όλα τα άρθρα που αναγράφονται δίπλα στο εικονίδιο του ποντικιού παρακάτω υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στη συνοδευτική ιστοσελίδα του βιβλίου: <https://study.sagepub.com/liu2e>.

Πολιτισμικά έθιμα και πρακτικές

Broom, Alex, Phillip Good, Emma Kirby and Zarnie Lwin (2013), «Negotiating palliative care in the context of culturally and linguistically diverse patients», *Internal Medicine Journal*, 43(9): 1043-1046.

Παρατηρείται αύξηση της έμφασης που αποδίδεται στην εκπλήρωση των αναγκών περίθαλψης των πολιτισμικά και γλωσσικά διαφορετικών κοινοτήτων της Αυστραλίας (culturally and linguistically diverse - CALD). Το άρθρο αυτό συνοψίζει ορισμένες από τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν πολλοί ιδιοκτήτες κλινικών σε ό,τι αφορά τους CALD ασθενείς, με ιδιαίτερη μνεία στη μεταφορά ορισμένων εξ αυτών σε εξειδικευμένη παρηγορητική θεραπεία. Ο καθορισμός τού μη αναστρέψιμου σημείου και η μεταφορά σε εξειδικευμένη παρηγορητική θεραπεία απαιτούν όχι μόνο αποτελεσματική επικοινωνία, αλλά και ευαισθησία στις πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες. Στο άρθρο

προτείνεται εστίαση σε περαιτέρω έρευνα, ώστε να καταγραφούν συστηματικά οι υπάρχουσες κλινικές διαδικασίες και οι τρόποι δράσης που είναι ειδικά προσαρμοσμένοι στα μέλη των CALD, με απώτερο στόχο τη δημιουργία μοντέλων που μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη στοχευμένων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων. Αυτό συμπεριλαμβάνει την ανάπτυξη μιας πολυμερούς αντίληψης της CALD εμπειρίας που να ξεπερνά τα πολιτισμικά στερεότυπα και την ανάγκη πρόβλεψης.

Merolla, Andy J., Shuangyue Zhang and Shaojing Sun (2013), «Forgiveness in the United States and China: antecedents, consequences, and communication style comparisons», *Communication Research*, 40(5): 595-622.

Στη μελέτη αυτή εξετάζεται, τόσο στον αμερικανικό όσο και στον κινεζικό λαό, η επικοινωνία που αποσκοπεί στη συγχώρεση- στόχος είναι να γίνει περισσότερο κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο ο πολιτισμός επηρεάζει τη διαπροσωπική διαδικασία συγχώρεσης. Αναλύθηκαν τέσσερις βασικοί λόγοι συγχώρεσης –η κοινωνική αρμονία, η ενσυναίσθηση, η απολογία και η ενοχή– ως παράγοντες πρόβλεψης της επικοινωνίας με σκοπό τη συγχώρεση. Η κοινωνική αρμονία διαψεύδοντας τα προγνωστικά, συσχετίστηκε θετικά με την ευθεία και όχι την πλάγια συγχώρεση στις κινεζικές σχέσεις. Η ενσυναίσθηση, η οποία αναμενόταν να αποτελέσει ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης της επικοινωνίας συγχώρεσης ανεξαρτήτως πολιτισμού, δεν αποδείχθηκε τόσο σημαντική σε κανέναν από τους δύο πολιτισμούς. Η έρευνα αντιθέτως κατέδειξε ότι οι καλύτεροι παράγοντες πρόβλεψης ήταν η απολογία του φταίχτη και, σε μικρότερο βαθμό, η ενοχή. Και στους δύο πολιτισμούς, η απολογία συσχετίστηκε θετικά με την ευθεία και την υπό όρους συγχώρεση και αρνητικά με τη μη έκφραση, ενώ η ενοχή συσχετίστηκε θετικά με την υπό όρους συγχώρεση. Τα ευρήματα αποδεικνύουν ότι η ευθεία συγχώρεση αποτελεί σημαντικό συστατικό μέρος της επανόρθωσης σχέσεων είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό πλαίσιο.

Πολιτισμός και παγκοσμιοποίηση

Johnson, Michelle (2013), «Culture's calling: mobile phones, gender, and the making of an African migrant village in Lisbon», *Anthropological Quarterly*, 86(1): 163-190.

Σε αυτό το άρθρο ερευνάται ο τρόπος που οι μετανάστες από το δυτικοαφρικανικό κράτος της Γουινέας Μπισσάου, οι οποίοι βρίσκονται στην Πορτογαλία, χρησιμοποιούν κινητά τηλέφωνα στην καθημερινή ζωή τους στη Λισαβόνα. Η εθνογραφική επιτόπια εργασία που εκπονήθηκε στη Λισαβόνα μεταξύ 1999 και 2003 δείχνει ότι τα κινητά τηλέφωνα, με τον τρόπο που τα αντιλαμβάνονται οι μετανάστες από τη Γουινέα, αποκάλυψαν περισσότερα για την οικοδόμηση κοινότητας και ταυτότητας στον νέο τόπο διαμονής απ' ό,τι για τον διεθνισμό και την παγκοσμιοποίηση. Καθώς οι μετανάστες από τη Γουινέα αναδιαμόρφωσαν στην Πορτογαλία τη σχέση τους με τους πρώην αποικιοκράτες και αγωνίστηκαν να χαράξουν τη δική τους πορεία μέσα σε μια νέα, πολυπολιτισμική Ευρώπη, χρησιμοποίησαν τα κινητά τους τηλέφωνα για να προσεγγίσουν τοπικά δίκτυα,

να διαμορφώσουν τοπικές ταυτότητες και να μεταμορφώσουν σε χωριό Αφρικανών μεταναστών την πόλη της Λισαβόνας. Στη μελέτη αναδεικνύονται επίσης διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες της Γουινέας σε ό,τι αφορά τον τρόπο χρήσης κινητού τηλεφώνου στη Λισαβόνα.

Ossman, Susan (2013), *Moving Matters: Paths of Serial Cultural Migration*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί το λεπτομερές πορτρέτο μιας κουλτούρας κατ' εξακολούθηση μεταναστών: ανθρώπων που έχουν ζήσει σε διαφορετικές χώρες και έχουν αποκαλέσει την κάθε μία απ' αυτές «σπίτι». Οι ιστορίες που παρατίθενται στο βιβλίο μπορεί να είναι ασυνήθιστες, γίνονται ωστόσο όλο και πιο κοινές με την πάροδο του χρόνου. Οι κατ' εξακολούθηση μετανάστες σπανίως ταξιδεύουν ελεύθερα – πρέπει να πλοηγηθούν σε έναν λαβύρινθο συνόρων και νομικών περιορισμών. Όμως, καθώς μετακινούνται από τη μια χώρα στην άλλη, βιώνουν στιγμές αυτο-αποσαφήνισης διασχίζοντας σύνορα· αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας δικής τους κουλτούρας. Συχνά γίνονται ειδικοί στο να εγκαθίστανται σε έναν νέο τόπο, καθώς μετατρέπουν κάθε χώρα σε ένα νέο κεφάλαιο της ζωής τους. Η Ossman ακολουθεί αυτό τον ποικιλόμορφο και αυξανόμενο πληθυσμό, όχι μόνο για να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο γεννά συγκεκριμένες υποκουλτούρες, αλλά και για να φωτίσει τη συνεχή ένταση μεταξύ της παγκόσμιας ρευστότητας και της ισχύος των εθνικών κρατών.

Υποκουλτούρες

Peck, Janice (2009), *The Age of Oprah: Cultural Icon for the Neoliberal Era*. Boulder, CO: Paradigm.

Στη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών, η πορεία της Oprah Winfrey την έχει ανυψώσει από βασίλισσα των talk shows σε μια από τις σημαντικότερες φιγούρες της λαϊκής κουλτούρας. Με το talk show, το περιοδικό, την ιστοσελίδα, τα σεμινάρια, το φιλανθρωπικό έργο και τις δημόσιες εμφανίσεις της, η επιρροή της Winfrey στον κοινωνικό, τον οικονομικό και τον πολιτικό χώρο είναι ισχυρή και δεν έχει μέχρι τώρα διερευνηθεί ιδιαίτερα. Στο βιβλίο της, η Janice Peck εντοπίζει την αυξανόμενη πολιτισμική επιρροή της Winfrey και απεικονίζει τις εντυπωσιακές παραλλήλους ανάμεσα στον δρόμο της προς τη δόξα και την περιουσία από τη μια και την πολιτική - οικονομική άνοδο του νεοφιλελευθερισμού από την άλλη. Ενώ επιχειρεί να κατανοήσει την κουλτούρα της Oprah, το βιβλίο της Peck προσφέρει επίσης μια συναρπαστική θέα του σημείου τομής της παγκόσμιας πολιτικής και του πολιτισμού κατά τα τελευταία 25 χρόνια.